

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annettua lakia. Velkajärjestelyä ei voitaisi myöntää velalliselle, joka väliaikaisena pidettävän syyn vuoksi ei maksaisi velkajärjestelyssä velkojaan lainkaan tai maksaisi niitä vain vähän. Velkaantuminen rikoksen perusteella sekä velkojien vahingoittamiseksi tehdyt erilaiset taloudelliset järjestelyt estäisivät nykyistä laajemmin velkajärjestelyn myöntämisen.

Esityksen mukaan mahdollisuutta muuttaa velalliselle vahvistettua maksuohjelmaa rajoitettaisiin. Maksuohjelmaan perustuvan suorituksen laiminlyönti voisi johtaa suoritusten perimiseen ulosotossa. Ehdotukseen sisältyy velallista kannustava periaate, jonka

mukaan hän voisi saada maksuohjelman aikana osan lisääntyneistä tuloistaan itselleen. Maksuohjelma voitaisiin määrätä jatkumaan enintään kahden vuoden ajan velkojana olevan yksityishenkilön hyväksi sen jälkeen, kun ohjelma on muiden velkojien osalta päättynyt.

Velallinen vastaisi itse selvittäjän palkkios- ta ja kustannuksista tiettyyn määrään asti. Kustannukset maksettaisiin valtion varoista vain siltä osin kuin niitä ei esityksen mukaan voi kertyä velalliselta.

Esitys liittyy vuoden 1997 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykyinen tilanne	3
1.1. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä	3
1.2. Käytäntö	6
2. Kokemuksia velkasaneerauksesta muissa Pohjoismaissa	12
2.1. Ruotsi	12
2.2. Norja	13
2.3. Tanska	14
3. Nykytilan arviointi ja keskeiset ehdotukset	15
3.1. Yleistä	15
3.2. Arvio velkaongelmien määrän kehityksestä ja velkajärjestelyjen tarpeesta	16
3.3. Velkajärjestelyn edellytykset	17
3.4. Velkajärjestelyn esteet	21
3.5. Velallisen maksuvelvollisuus velkajärjestelyssä	22
3.6. Tavallisten velkojen keskinäinen asema	24
3.7. Tuomioistuinmenettely	25
3.8. Velkajärjestelyn kustannukset	25
4. Esityksen vaikutukset	26
4.1. Ehdotuksen vaikutukset velkajärjestelyasioiden ja velkajärjestelyn kustannusten määrään	26
4.2. Velallisen maksukykyä koskevan edellytyksen vaikutus velallisen taloudelliseen asemaan	27
5. Asian valmistelu	28
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	29
1. Lakiehdotuksen perustelut	29
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	57
3. Voimaantulo	57
4. Säättämisjärjestys	57
LAKIEHDOTUS	58
Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta	58
LIITE	65
Rinnakkaisteksti	65

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne

1.1. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä

Yleistä. Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/93) tuli voimaan 8 päivänä helmikuuta 1993. Lain tarkoituksena oli saada aikaan säännöstö, joka tekisi mahdolliseksi korjata taloudellisiin vaikeuksiin joutuneen yksityishenkilön taloudellinen tilanne. Lain nojalla velalliselle voidaan vahvistaa hänen maksukykyään vastaava maksuohjelma. Maksuohjelman kesto on yleensä viisi vuotta. Ohjelma voi olla tätä pidempi, jos velallinen säilyttää velkajärjestelyssä omistusasuntonsa. Velkajärjestely koskee velallisen kaikkia velkoja, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn alkamista. Kun velallinen on täyttänyt maksuohjelman mukaisen maksuvelvollisuutensa, hän vapautuu velkajärjestelyyn kuuluvista veloistaan. Velkajärjestelystä päättää tuomioistuin.

Lakia on muutettu lähinnä tuomioistuinten liittyvien säännösten osalta 15 päivänä helmikuuta 1995 voimaan tulleella lailla (113/95). Lain 82 §:n rangaistussäännöstä on tarkistettu rikoslain uudistamisen yhteydessä (627/95).

Edellytykset ja henkilöpiiri. Velkajärjestelyn yleinen edellytys on velallisen maksukyvyttömyys. Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että velallinen on muutoin kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Maksukyvyttömyyttä arvioitaessa merkitystä on sekä velallisen varallisuudella että niillä tuloilla, jotka hän pystyy ansaitsemaan. Velkajärjestelyn myöntäminen edellyttää lisäksi, että maksukyvyttömyyden pääasiallisena syynä on velallisen maksuzyvyyn olennainen heikentyminen velallisesta itsestään riippumattoman olosuhteiden muutoksen vuoksi tai että velkajärjestelyyn on muuten painavat perusteet ottaen huomioon velkojen määrän ja velallisen maksuzyvyyn välillä vallitseva epäsuhte.

Yksityisenä elinkeinon- tai ammatinharjoittajana toimivalle velalliselle velkajärjestely voidaan myöntää vain, jos velallisen velkaongelmat liittyvät hänen yksityistalouteensa eikä hänellä ole maksamatta elinkeinotoimintaan liittyviä, erääntyneitä velkoja. Velkajärjestely ei tällöin koske elinkeinotoimin-

taan liittyviä velkoja. Velkajärjestelyä ei estä myöskään se, että velallinen harjoittaa elinkeinotoimintaa avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä taikka osakeyhtiön johtoon kuuluvana osakkeenomistajana. Edellisessä tapauksessa edellytetään, että yhtiö on maksukykyinen eikä sitä uhkaa maksukyvyttömyys tai että se on yrityssaneerauksessa. Osakeyhtiön johtoon kuuluvan velallisen velkajärjestelyyn eivät kuulu velallisen yhtiön velasta antamaan takaussitoumukseen perustuva velka eikä yhtiön velka, jonka vakuudeksi velallinen on asettanut omistusasuntonsa vakuudeksi.

Velkajärjestelyn esteet. Lain perustelujen mukaan pidettiin tärkeänä, että järjestelmän piiriin ei pääse sellaisia henkilöitä, joiden velkaantumiseen liittyy yleisen yhteiskunta- ja maksumoraalin kannalta kielteisiä piirteitä (HE 183/1992 vp, s. 25). Tämän vuoksi lakiin otettiin luettelo sellaisista seikoista, jotka voivat estää velkajärjestelyn myöntämisen. Velkajärjestely on esteestä huolimatta mahdollista myöntää, jos siihen katsotaan olevan erityisiä vastasyitä.

Velkajärjestelyn esteet liittyvät lähinnä joko siihen, miten velallinen on velkaantunut tai siihen, miten velallinen on menetellyt velallisena. Velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos pääosa veloista on syntynyt taloudellisen rikollisuuden tai keinottelunluonteisen elinkeinotoiminnan taikka sellaisen elinkeinotoiminnan yhteydessä, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkoja kohtaan. Elinkeinotoimintaan liittyvää velkaantumista voidaan arvioida myös ilmeisen kevytmielisestä velkaantumista koskevan esteperusteen nojalla. Velkajärjestely voidaan evätä myös, jos velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta, jolla hän on tavoitellut merkittävää taloudellista hyötyä.

Velkajärjestelyä ei lain mukaan voida myöntää, jos velkojen perusteesta ja syntyolosuhteista, velallisen tavasta hoitaa taloutaan tai muista seikoista voidaan päätellä olevan todennäköistä, että velallinen on velkaantunut ilmeisen kevytmielisesti ottaen huomioon se, minkälaista harkintaa hänen asemassaan olleelta henkilöltä sellaisissa olosuhteissa kohtuudella voidaan edellyttää. Velkajärjestely voidaan evätä myös, jos ve-

lallinen on tahallaan antanut luotonantajalle vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesti asemastaan.

Esityksen perusteluissa todettiin, että velkajärjestelyn asianmukainen toteuttaminen edellyttää, että velallisen haluun ja kykyyn korjata taloudellinen tilanteensa voidaan luottaa (s. 25). Tällainen luottamus puuttuu ja velkajärjestely voidaan evätä, jos velallinen on menetellyt vilpillisesti ulosoton yhteydessä, laiminlyönyt velkajärjestelyyn liittyviä velvollisuuksiaan tai jos on perusteltua syytä olettaa, että velallinen ei noudattaisi maksuohjelmaa.

Jos velallinen on itse myötävaikuttanut maksukyvyttömyyteensä esimerkiksi lahjoittamalla omaisuuttaan tai velkaantunut harkitusti velkajärjestelyn saadakseen, velkajärjestely voidaan evätä. Velkajärjestely voidaan evätä myös sillä perusteella, että velalliselle on aikaisemmin myönnetty velkajärjestely. Velkajärjestely on siis yleensä mahdollista myöntää vain kerran.

Maksuohjelman sisältö ja kesto. Velallisen on velkajärjestelyssä käytettävä velkojensa maksamiseen sellainen varallisuutensa, joka ei kuulu hänen perusturvaansa, sekä hänen tuloistaan kertyvän maksuvaransa maksuohjelman keston ajalta. Maksuvaralla tarkoitetaan sitä rahamäärää, joka jää jäljelle, kun velallisen tuloista vähennetään hänen välttämättömät menonsa. Välttämättömiin menoihin kuuluvat velallisen kohtuulliset asumiskustannukset sekä välttämättömiin toimeentuloon liittyvät elinkustannukset ja elatusvelvollisuudesta aiheutuvat menot.

Velallisen perusturvaan kuuluvat velallisen omistusasunto sekä hänen ja hänen perheensä kohtuullinen asuntoirtoimisto, henkilökohdaiset tavarat sekä työvälineet ja niihin rinnastettavat esineet, joita velallinen tarvitsee toimeentulonsa turvaamiseen. Velallisen on aina luovuttava muusta kuin perusturvaan kuuluvasta omaisuudestaan. Laissa on kuitenkin erityissäännöksiä siitä, millä edellytyksillä velallinen voi säilyttää asuntonsa velkajärjestelyssä.

Asunnon säilyttäminen edellyttää aina, että velallinen kykenee maksamaan asunnon arvoa vastaavan osan velasta, josta asunto on vakuutena (vakuusvelka). Vakuusvelan lisäksi velallisen on maksettava tavallisia velkojaan sellainen määrä, jonka maksuohjelma tuottaisi siinä tapauksessa, että asunto muutettaisiin rahaksi (tavallisten velkojen vähimmäiskertymä). Velkajärjestelyssä velallisen

asunnon velattomasta arvosta luetaan velkojen hyväksi vain osuus, joka ylittää velallisen hyväksi luettavan asumissuojaosuuden. Asumissuojaosuudella tarkoitetaan sellaista pääomamäärää, jonka tuotolla velallisen kohtuullinen asuminen tulisi turvatuksi. Asumissuojaosuuden tuotto otetaan velallisen tulona huomioon vähimmäiskertymää laskettaessa.

Jos velallisella ei ole omistusasuntoa tai hän ei säilytä sitä, maksuohjelma on normaalisti määrättävä viiden vuoden pituiseksi. Maksuohjelma voidaan määrätä tätä lyhyemmäksi, jos se on kohtuullista ottaen huomioon velallisen olosuhteet sekä se, miten ja missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan ennen velkajärjestelyn hakemista tai suorittaa niitä omaisuuden rahaksimuutosta saatavilla varoilla. Jos velallisella ei ole maksuvaraa lainkaan, maksuvelvollisuus voidaan maksuohjelmassa kokonaan poistaa. Maksuohjelma kestää tällöin viisi vuotta, jona aikana ohjelma voidaan määrätä raukeamaan, tai sitä voidaan muuttaa, jos velallinen saa maksuvaraa velkojensa maksamiseen. Maksuvaran puuttuminen voi myös johtaa siihen, että maksuohjelman kesto määrätään laskettavaksi vasta siitä ajankohdasta, josta lähtien velallisella on maksuvaraa tavallisten velkojen suorittamiseen. Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi lähinnä silloin, kun maksuvaran puuttuminen johtuu työttömyydestä (LaVM 14/1992 vp, s. 6). Ohjelman kesto määrätään alkavaksi siitä ajankohdasta, jolloin velallisen arvioidaan työllistyvän.

Velkojen keskinäinen asema. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velallisen kaikki velat, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn alkamista. Velkojen järjestelyssä on tärkeä merkitys sillä, ovatko velat vakuusvelkoja vai tavallisia velkoja.

Vakuusvelat ovat velkoja, joista velkojalla on pantti- tai muu vakuusoikeus velallisen omaisuuteen. Näistä käytännössä tärkein on panttioikeus velallisen asuntoon. Velka, jonka vakuudeksi esinevakuusoikeus on olemassa, on vakuusvelkaa siltä osin kuin vakuuden arvo velkajärjestelyn alkaessa riittää kattamaan velan määrän. Vakuusvelkaa voidaan järjestellä muuttamalla velan maksuaikataulua, määräämällä velallisen suoritukset luetaviksi ensin velan pääoman ja sen jälkeen koron hyväksi sekä tietyin rajoituksin alentamalla velan korkoa. Vakuusvelan pääomaa ei velkajärjestelyssä voida alentaa. Tämä on

olennainen ero verrattuna tavallisten velkojen järjestelyyn.

Tavallisia velkoja velkajärjestelyssä ovat velat, jotka eivät ole vakuusvelkaa. Tavallisiin velkoihin voidaan käyttää samoja velkajärjestelykeinoja kuin vakuusvelkoihin. Lisäksi tavallisten velkojen pääomaa voidaan alentaa tai poistaa velan maksuvelvollisuus kokonaan. Siihen, mitä velkajärjestelykeinoja tavallisiin velkoihin joudutaan käyttämään, vaikuttavat velallisen perusturvaan kuulumattoman varallisuuden rahaksimuuton tulos, velallisen maksuvaran määrä ja maksuohjelman kesto.

Tavalliset velat ovat velkajärjestelyssä keskenään yhtäläisessä asemassa. Tämä tarkoittaa sitä, että kullekin tavalliselle velalle on osoitettava yhtäläinen suhteellinen osuus velallisen maksuvarasta ja varallisuuden rahaksimuutosta saatavista varoista. Etuoikeutetussa asemassa muihin tavallisiin velkoihin nähden on velallisen lapselle suoritettava elatusapu, joka on erääntynyt viimeisen vuoden aikana ennen velkajärjestelyn alkamista. Tällainen velka on suoritettava ennen muita tavallisia velkoja. Muita tavallisia velkoja parempaan asemaan voidaan asettaa sellainen velka, joka liittyy velallisen välttämättömiin elinkustannuksiin tai on velallisen asumiskuluja. Tällaisesta velasta voidaan määrätä maksettavaksi tapauskohtaisen harkinnan mukaan suurempi osuus kuin muista tavallisista veloista. Viimesijaisia velkoja ovat lähinnä menettelyn aikana tavallisille veloille juoksevat korot sekä sellaiset velat, jotka ovat konkurssissa viimesijaisesti suoritettavia.

Tuomioistuimen menettely. Velkajärjestelystä päättää tuomioistuin (käräjäoikeus). Tuomioistuin päättää ensin siitä, aloitetaanko velkajärjestely. Jos järjestely aloitetaan, tuomioistuin päättää maksuohjelman vahvistamisesta.

Velkajärjestely tulee vireille velallisen hakemuksesta. Ennen velkajärjestelyn hakemista velallisen on tullut selvittää mahdollisuus tehdä sovintoratkaisu velkojiensa kanssa. Hakemus on tehtävä oikeusministeriön vahvistaman yksityiskohtaisen kaavan mukaisesti. Hakemukseen on liitettävä velallisen taloudellista asemaa ja velkoja koskeva selvitys. Hakemuksen liitteistä säädetään yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa asetuksessa (58/93).

Velallisen hakemuksesta kuullaan tuomioistuimen harkinnan mukaan yhtä tai useam-

paa velkojaa ja usein myös ulosottomiestä. Päätös velkajärjestelyn aloittamisesta voidaan tehdä, jos silloin käsillä olevan selvityksen mukaan velkajärjestelyyn on edellytykset eikä järjestelylle ole estettä. Edellytykset ja esteet tutkitaan uudelleen ennen maksuohjelman vahvistamista, jos siihen ilmenee aihetta.

Kun velkajärjestelyn aloittamisesta päätetään, tieto aloittamisesta ja velallisen hakemuksesta toimitetaan kaikille velkojille, myös velallisen velasta takauksen antaneelle. Jos velallinen on jo hakemukseensa liittänyt ehdotuksensa maksuohjelmaksi, ehdotus toimitetaan velkojille. Jollei maksuohjelmaehdotusta ole esitetty, velallinen velvoitetaan laatimaan ehdotus määräpäivään mennessä. Jos *selvittäjä* määrätään, maksuohjelmaehdotuksen laatiminen on hänen tehtävänsä. *Selvittäjä* voidaan myös määrätä toimittamaan asiakirjat ja muut tiedoksiannot velkojille tuomioistuimen sijasta.

Velkojilla on mahdollisuus lausua velkajärjestelyn edellytyksistä, esteistä ja maksuohjelman sisällöstä. Tuomioistuimen on maksuohjelmaehdotuksen osalta otettava kantaa vain sellaisiin riittäisiin kysymyksiin, joihin asiaan osalliset ovat lausumissaan puuttuneet. Velkajärjestelyn edellytykset ja esteet tuomioistuin voi ottaa huomioon myös omasta aloitteestaan.

Maksuohjelman vahvistamista koskevaan päätökseen voivat hakea muutosta sekä velallinen että velkojat. Päätökseen, jolla velallisen hakemus on hylätty, voi hakea muutosta vain velallinen.

Maksuohjelman muuttaminen ja raukeaminen. Kun maksuohjelma on vahvistettu, velallisen suoritusvelvollisuus määräytyy vahvistetun ohjelman mukaisesti. Maksuohjelma korvaa velallisen velkasuhteiden entiset ehdot.

Vahvistettua maksuohjelmaa voidaan ohjelman keston aikana muuttaa tuomioistuimen päätöksellä tai velallisen ja velkojen suostumuksella vapaaehtoisesti. Keskeinen muutosperuste on velallisen maksukyvyyn muuttuminen. Ohjelman muuttamiseen voi olla tarvetta myös muun muassa silloin, kun ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, joka ei aikaisemmin ollut tiedossa.

Maksuohjelma voidaan tuomioistuimen päätöksellä määrätä raukeamaan, jos velallinen on laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen ilman hyväksyttävää, lähinnä hänen

maksukykynsä heikentymiseen liittyvää syytä. Ohjelma voidaan määrätä raukeamaan myös, jos velkajärjestelylle ilmenee lain 10 §:ssä tarkoitettu este. Jos ohjelma raukeaa, velkojilla on oikeus vaatia maksua niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä.

1.2. Käytäntö

Yleistä. Vuoden 1996 kesäkuun loppuun mennessä velkajärjestelyä on hakenut kaikkiaan yli 44 000 yksityishenkilöä. Vuoden 1993 loppupuolelta lähtien käräjäoikeuksille tehtyjen hakemusten kuukausittaiset määrät ovat olleet lähes samansuuruiset eli noin 1 100—1 200. Tästä hakemusten määrä on alentunut vasta alkuvuoden 1996 aikana. Vuoden 1996 kesäkuun loppuun mennessä oli vahvistettu kaikkiaan noin 30 000 maksuohjelmaa. Velkajärjestelyhakemuksista noin 14 prosenttia on hylätty. Osa hakemuksista on peruutettu tai jätetty sillensä. Vuonna 1995 tällaisten tapausten määrä oli vajaat 800.

Velallisen maksukyvyttömyyden syynä on tavallisimmin ollut maksukyvyn heikentyminen yritystoiminnan päättymisen tai työttömyyden vuoksi taikka takausvastuusta aiheutuva maksuvelvollisuus. Velalliset ovat useimmiten ilmoittaneet velkaongelmien syyksi työttömyyden (40 % tapauksista). Vahvistettujen maksuohjelmien perusteella velkajärjestelyn pääasiallisena syynä on tavallisimmin ollut joko oma, jo päätynyt elinkeinotoiminta tai toisen henkilön elinkeinotoiminnan veloista annettu takaus (yhteensä 37 %). Myös muu takausvastuu on ollut tärkeä velkajärjestelyn hakemisen syy (18 %). Asuntovelkaongelmat ovat olleet pääasiallinen syy 10 prosentissa tapauksista. Sairaus, työkyvyttömyys tai muut olosuhteiden muutokset esiintyivät velkaongelmien pääasiallisena syynä vain pienessä osassa vahvistettuja ohjelmia.

Velkajärjestelyä hakeneiden velallisten velkamäärät ovat yleensä huomattavat. Suurimmat velat liittyvät yritystoimintaan, ja yritystoimintaa harjoittaneilla velallisilla velkoja on lukumääräisesti paljon. Myös asuntovelkojen vuoksi velkaantuneiden velat ovat olleet suuret. Takausvastuun vuoksi velkajärjestelyä hakeneiden velallisten velkamäärä on ollut pienempi kuin muilla velallisilla keskimäärin.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvi-

tyksen mukaan tutkimusaineistoon kuuluneilla 200 velallisella oli velkaa keskimäärin 464 000 markkaa (mediaani). Yritystoiminnan vuoksi velkajärjestelyä hakeneilla velallisilla velkojen määrä oli vajaa 800 000 markkaa (mediaani). Asuntovelkaantumiseen liittyvien velkaongelmien vuoksi velkajärjestelyyn hakeutuneiden velallisten keskiyelkamäärä oli yli 650 000 markkaa. Pääasiassa takausvastuusta aiheutunut velkamäärä oli 215 000 markkaa.

Velkajärjestelyvelallisten varallisuusasema on yleensä heikko. Yli kolmasosalla velallisista ei ole maksuvaraa velkojen maksamiseen lainkaan. Osalla velallisista on ollut omaisuutta, joka on velkajärjestelyn yhteydessä muutettu rahaksi. Kun maksuvaraa veloille ei ole, velallisten tulot riittävät enintään asumisenoihin ja välttämättömiin toimeentuloon. Keskimäärin velallisten maksuvara on ollut 500 markkaa kuukaudessa. Vain runsas kolmannes velallisista on kyennyt maksamaan velkojaan yli 1 000 markkaa kuukaudessa. Kaikkiaan velkojen maksamiseen kertyy rahaa maksuvarasta 68 prosentilla velallisista. Joka neljäs velallinen pystyy maksamaan velkojaan sekä maksuvarallaan että varallisuudellaan. Yksinomaan varallisuuden rahaksimuutosta saatavat varat tuottavat velkojille kertymää seitsemässä prosentissa tapauksia.

Maksuohjelman tulos vaihtelee eri velallisryhmissä. Suurin keskimääräinen tulos, 191 000 markkaa (kokonaiskertymä maksuohjelman aikana), on ollut niillä velallisilla, jotka maksavat velkojaan sekä maksuvarallaan että omaisuuden rahaksimuutosta saatavilla varoilla. Vain rahaksimuutosta saatavilla varoilla velkojaan maksavilla velallisilla vastaava määrä on 139 000 markkaa ja vain maksuvarallaan maksavilla 72 000 markkaa. Maksuvarastaan velalliset käyttävät yli 60 prosenttia tavallisten velkojen maksamiseen ja lähes 40 prosenttia vaakuusvelkojen maksamiseen.

Velalliset maksavat velkajärjestelyssä velkojaan keskimäärin noin viidesosan velkojen yhteismäärästä. Neljännekseltä velallisista ei kerry lainkaan rahaa velkojen maksamiseen. Kaikkiaan 45 prosentilla velallisista tulos on korkeintaan 10 prosenttia velkojen yhteismäärästä. Joka kymmenes velallisista pystyy maksamaan veloistaan yli puolet.

Velkajärjestelyn edellytykset. Velkajärjestelyn hakijoiden maksukyvyn ja velkamäärän

välillä on yleensä ollut niin suuri epäsuhte, että hakijat ovat täyttäneet velkajärjestelyn yleiset edellytykset. Jos hakijan kokonaisvelkamäärä on ollut pieni, hakemus on kuitenkin hylätty, koska velallisen on katsottu tulevaisuudessa kykenevän selviytymään velvoitteistaan, vaikka hän ei arviointihetkellä ole kyennyt maksamaan velkojaan. Arvioitaessa velallisen ansaintamahdollisuuksia ja kykyä tulevaisuudessa selviytyä veloistaan on erityisesti kiinnitetty huomiota velallisen ikään, koulutukseen, ammattitaitoon ja työkokemukseen.

Velkajärjestelyn esteet. Velkajärjestely on eväty usealta tuhannelta hakijalta, koska velkajärjestelylle on ollut este. Käytännössä yleisimmin sovellettu velkajärjestelyn este on *ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen*. Säännöksen tulkintakäytännön mukaan ilmeisellä kevytmielisyydellä tarkoitetaan ennen muuta piittaamattomuutta velkojen takaisinmaksusta. Korkein oikeus on antanut useita enakkopäätöksiä kysymyksessä olevan velkajärjestelyn esteen osalta, ja oikeuskäytännössä estesäännöksen tulkinta on vaikuttanut.

Jos velallisella on ollut runsaasti kulutusluottoja, velkajärjestely on yleensä estynyt. Kun velallisen on täytynyt ymmärtää olevansa jo olemassa oleviin velkoihinsa nähden maksukyvytön, lisävelkaantumista pidetään ilmeisenä kevytmielisyytenä. Takaajan sitoutumista on pidetty ilmeisen kevytmielisenä lähinnä vain silloin, kun takaaja on takauksen antaessaan itse ollut kyvytön hoitamaan omia velkojaan tai on tiennyt velallisen maksukyvyttömyydestä taikka on sitoutunut useisiin, yhteismäärältään huomattavan suuriin takausvastuuihin. Myös luotonantajan vastuulla voi olla merkitystä. Jos esimerkiksi asuntolainan myöntänyt pankki tietoisena velallisen maksukyvytönä on myöntänyt lisää luottoa esimerkiksi asuntolainan korkojen maksamiseen, luotonotto ei ole estänyt velkajärjestelyä. Nuoruudesta tai mielenterveysongelmista johtuva harkintakyvyn puute on voitu ottaa huomioon niin, että velkaantumista ei ole pidetty ilmeisen kevytmielisenä. Lähtökohtana on myös pidetty sitä, että yksityishenkilöt eivät ole voineet asuntolainaa ottaessaan ennakoida asuntojen hintojen laskua. Kevytmielisyyttä arvioitaessa on otettu huomioon, että asuntojen hintojen jatkuvasti kohotessa velallinen on voinut laskea selviytyvänsä veloistaan myymällä asunnon.

Jos velkaantuminen elinkeinotoiminnassa

on ollut olosuhteisiin nähden kohtuullista ja toiminnan harjoittaja on voinut perustellusti luottaa siihen, että toiminnasta saatavat tulot riittävät velkojen hoitamiseen, velkajärjestely ei ole estynyt. Arvioinnissa on annettu merkitystä elinkeinonharjoittajan kokemukselle ja muun muassa myös sille, että kannattamaton toiminta on lopetettu ajoissa. Myös luotonantajan vastuuta on korostettu.

Velkaantumista elinkeinotoiminnassa on pidetty ilmeisen kevytmielisenä, kun toimintaa on jatkettu sen tappiollisuudesta huolimatta tai kun velkaantuminen on ollut toiminnan laatuun ja laajuuteen nähden ilmeisen perusteetonta. Lisävelkaantuminen on ollut este velkajärjestelylle, kun elinkeinonharjoittaja on jo ollut maksukyvytön toimintaan liittyviin tai yksityistaloutensa velkoihin nähden.

Oikeuskäytännössä on jouduttu ottamaan kantaa myös muihin velkajärjestelyn esteisiin, mutta tapausten määrä ei ole suuri.

Tuomioistuin voi myöntää velkajärjestelyn esteestä huolimatta, jos siihen on erityisiä vastasyitä. Erityisiä vastasyitä arvioitaessa on kiinnitetty huomiota siihen, missä määrin velallinen on maksanut velkojaan ja pyrkinyt itse taloudellisen tilanteensa korjaamiseen sekä velallisen harkintakykyä alentaviin yksilöllisiin seikkoihin ja velallisen elämäntilanteeseen liittyviin kohtuuskäsitteisiin.

Velallinen voi hakea uudelleen velkajärjestelyä, vaikka aikaisempi hakemus on hylätty, jos velallisen olosuhteet ovat muuttuneet tai asiassa on esitettävissä uutta selvitystä, joiden seikkojen vuoksi hakemus poikkeaa aikaisemmasta. Käräjäoikeuksiin on tehty jonkin verran hakemuksia, joissa velkajärjestelyä on haettu uudestaan.

Maksuohjelman sisältö ja kesto tavallisten velkojen osalta. Vahvistettujen maksuohjelmien mukaan lähes kaksikolmasosaa velallisista kykenee maksamaan osan veloistaan, mutta kertymät tavallisille veloille ovat velkajärjestelyssä jääneet keskimäärin vähäisiksi. Velallisten keskimääräinen maksuvara on 500 markkaa kuukaudessa. Se tuottaa velkojille viidessä vuodessa 30 000 markkaa.

Lain mukaan maksuohjelman alkamisajankohtaa voidaan siirtää, jos velalliselta ohjelmaa vahvistettaessa puuttuu maksuvara. Käytännössä maksuohjelmia on tavallisesti siirretty alkamaan yhden tai kahden vuoden kuluttua, jos maksuvaran puuttuminen on johtunut velallisen työttömyydestä. Maksuohjelmia on määrätty alkamaan myö-

hemmästä ajankohdasta, jos maksuvaraa syntyy esimerkiksi eläkkeelle siirtymisen taikka elatusvelvollisuuden tai opiskelun päättymisen johdosta. Maksuohjelman alkamisajankohtaa on yleensä siirretty, jos velallinen on suhteellisen nuori, työkykyinen ja koulutettu tai muuten ammattitaitoinen ja hänellä on työkokemusta. Ohjelman alkamisajankohtaa ei sitä vastoin ole siirretty, jos työssä olevalla velallisella ei ole maksuvaraa tai jos velalliselle ei työllistymiskään perusteella syntyisi maksuvaraa. Yleiseen työllisyystilanteeseen on joissakin ratkaisissa kiinnitetty huomiota niin, että maksuohjelma on määrätty alkamaan heti, koska velallisen ei ole voitu ennakoida kykenevän parantamaan maksukykyään eikä työllistymisen ajankohtaa ole voitu arvioida nykyisessä huonossa työllisyystilanteessa.

Kun maksuohjelman alkamisajankohtaa on siirretty, velallinen voi hakea ohjelman muuttamista heti, kun hänelle syntyy maksuvaraa. Käytännössä tällaisia hakemuksia on myös tehty, mutta niiden lukumäärä ei ole tiedossa. Jos velallinen ei ole ohjelman alkamisajankohtaan mennessä työllistynyt, ohjelmaa on muutettu siten, että maksuvelvollisuus on poistettu. Ohjelman kesto on tällöin viisi vuotta, jona aikana ohjelmaa voidaan muuttaa, jos velalliselle syntyy maksuvaraa.

Tavallisten velkojen osalta maksuohjelman kesto on tavallisesti määrätty viideksi vuodeksi. Maksuohjelmista noin viisi prosenttia on määrätty alle viiden vuoden pituisiksi. Näin on menetelty erityisesti, jos velallinen on ollut iäkäs ja ulosmittaus velallisen eläkkeestä tai muista tuloista on kestänyt huomattavan pitkään ja etenkin, jos lisäksi velallisen asunto tai muuta varallisuutta on jo ennen velkajärjestelyä muutettu rahaksi.

Omistusasunnon säilyttäminen, vakuusvelan maksaminen ja tavallisten velkojen vähimmäiskertymävelkajärjestelyssä. Velkajärjestelyn keskeisiin tavoitteisiin kuuluu se, että velkaongelmiin joutunut kotitalous voi tietäen edellytyksin säilyttää omistusasuntonsa. Velallisen omistusasunto on miltei aina vakuutena veloista.

Käytännössä tärkeimmät vakuusvelan järjestelykeinot ovat maksuajan pidennys ja koron alentaminen. Näitä keinoja on lähes säännönmukaisesti jouduttu käyttämään, jotta velallinen voisi selviytyä vakuusvelan maksamisesta. Maksuajan pidentäminen ja koron alentaminen ovat olleet melko tuntuvia. Korkojen alentamistratkaisuihin on myös

vaikuttanut se, että yleinen korkotaso on alentunut huomattavasti vakuusvelkojen alkuperäisten ehtojen mukaisista koroista.

Maksuajan pidennys ei ilman erityistä syytä saa olennaisesti ylittää velan alkuperäistä, jäljellä olevaa luottoaika. Koron alentaminen ja maksuajan pidentäminen ovat sidoksissa keskenään siten, että koron alentamisen tulee olla sitä vähäisempi, mitä pidempi on jäljelle jäävä luottoaika. Vakuusvelan maksuaikataulu tulee laatia siten, että vähintään velan nykyarvo tulee maksetuksi kohtuullisessa ajassa.

Oikeuskäytännössä on hyväksytty pitkäaikaisten asuntoluottojen pidentäminen puolitoistakertaisiksi esimerkiksi 10 vuodesta 15 vuoteen. Jos maksuajan pidentämiseen on ollut erityisiä syitä, kuten asuntovelan pieni määrä tai velallisen asumisen turvaaminen, maksuaikaa on voitu pidentää enemmänkin kuin puolitoistakertaiseksi. Asuntovelalle on useimmiten vahvistettu kiinteä korko, joka on tavallisesti vaihdellut 5—7 prosentin välillä.

Jos velallinen säilyttää velkajärjestelyssä asunnon, hänen on vakuusvelan lisäksi maksettava myös tavallisia velkojaan laissa säädetty määrä (tavallisten velkojen vähimmäiskertymä). Tähän määrään vaikuttaa olennaisesti vertailu siihen, kuinka paljon velallinen kykenisi maksamaan velkojaan, jos hänen asuntonsa myytäisiin ja hän asuisi mahdollisimman edullisessa vuokra-asunnossa. Säilyttäessään asunnon velallisen maksuohjelma voi kestää vähimmäiskertymän maksamiseksi enintään kymmenen vuotta.

Tavallisille veloille kertyvät suoritukset ovat jääneet usein vähäisiksi myös silloin, kun velallinen on säilyttänyt omistusasuntonsa. Merkittävä syy tähän on ollut se, että velallisten tuloista ei olisi vuokra-asunnossa asuen jäänyt maksuvaraa tai sen määrä olisi ollut vähäinen. Omistusasunnon säilyttääkseen velallinen on usein sitoutunut huomattavankin alhaiseen elintasoon.

Huomattavalla osalla velallisista omistusasunto on ollut suurten asunto- tai muiden lainojen vakuutena. Asunnot on ostettu asuntojen hintojen ollessa korkeimmillaan kokonaan tai suureksi osaksi velkarahalla. Asuntojen hintojen romahdettua asunnon arvo on vastannut enää osaa niistä veloista, joista asunto on ollut vakuutena. Ylimenevä osa veloista on velkajärjestelyssä velallisen tavallista velkaa. Joissakin suhteellisen harvinaisissa tapauksissa velallisella on ollut

vain vähän vakuusvelkaa tai sitä ei ole ollut lainkaan. Tavallisten velkojen vähimmäiskertymään lisätään tällöin asumissuojaosuuden tuotto maksuohjelman viiden vuoden ajalta. Asumissuojaosuutena pidetään sitä osaa asunnon velattomasta arvosta, jonka tuotto turvaisi velallisen asumisen. Lain voimaantullessa saatavilla oleva korkotuotto oli noin kahdeksan prosenttia. Korkojen laskettua tuotto on alentunut selvästi, ja vähimmäiskertymän kannalta se on merkinnyt kertymän pienenemistä.

Tavallisten velkojen vähimmäiskertymään lisätään asumissuojaosuuden tuoton lisäksi asunnosta saatava ylijäämäarvo. Ylijäämää syntyy, jos asunnon arvo vähennettyinä rahaksimuuttokustannuksilla ja mahdollisilla vakuusveloilla ylittää velallisen hyväksi laskettavan asumissuojaosuuden. Käytännössä ylijäämäarvoa on syntynyt erittäin harvoin, koska asuntojen arvot ja saatavilla oleva tuotto ovat alhaiset. Asumiskustannukset omistusasunnossa ovat yleensä selvästi alhaisemmat kuin vuokra-asunnossa. Jos velallisella ei ole ollut vakuusvelkaa tai sitä on ollut vain vähän, velallinen on joissakin tapauksissa voinut säilyttää velattoman tai lähes velattoman omistusasuntonsa maksamatta tavallisia velkojaan lainkaan tai maksamalla niitä vain vähän. Tyypillisesti tällöin on ollut kysymyksessä suhteellisen iäkäs velallinen, joka on joutunut hakemaan velkajärjestelyä takausvastuun takia.

Velkajärjestelyn saaneista velallisista lähes kahdella kolmasosalla on ollut omistusasunto. Näistä asunnoista puolet on kuitenkin jouduttu myymään jo ennen velkajärjestelyä. Noin kolmasosalla velallisista on ollut omistusasunto velkajärjestelyä haettaessa, mutta yli puolet heistä on joutunut luopumaan asunnosta velkajärjestelyn yhteydessä. Näin ollen noin kuudesosalle velkajärjestelyvelallisista on vahvistettu maksuohjelma, jonka mukaan velallinen säilyttää omistusasunnon. Nämä tapaukset muodostavat arviolta noin 0,6 prosenttia kaikista niistä kotitalouksista, joilla on asuntolainaa ja 0,3 prosenttia niistä kotitalouksista, joilla on omistusasunto. Omistusasunnon säilyttäviä maksuohjelmia on sittemmin jouduttu muuttamaan, kun velallinen on ohjelman aikana halunnut luopua asunnosta tai ei enää ole kyennyt asuntoaan säilyttämään. Näiden tapausten lukumäärä ei ole tiedossa.

Maksuohjelmien muuttaminen ja raukeaminen. Käräjäoikeuksille tehtyjen muu-

toshakemusten tavallisimpia perusteita ovat olleet velallisen olosuhteiden muuttuminen ja ohjelmasta puuttuvien velkojen huomioon ottaminen maksuohjelmassa. Muutoshakemuksia tehtiin noin 1 300 vuonna 1994 ja noin 3 800 vuonna 1995. Muutoshakemusten määrä on alkuvuonna 1996 edelleen kasvanut.

Oikeusministeriö selvitti muutoshakemusten sisältöä maaliskuussa 1995. Suurin osa otantaan sisältyneistä vähän yli sadasta muutoshakemuksesta oli velallisten tekemiä ja perusteena hakemukselle oli tavallisimmin maksukyvyyn heikentyminen työttömyyden tai tulojen alenemisen takia. Osassa tapauksia maksuohjelmaa pyydettiin muutettavaksi syntyneen tai kasvaneen maksuvaran perusteella. Aineistosta käy ilmi, että muutosta hakeneet ovat pitäneet hyvinkin pieniä, sadan tai kahden sadan markan suuruisia muutoksia maksukyvyyn kannalta olennaisina. Toiseksi yleisin muuttamisperuste oli se, että ohjelman vahvistamisen jälkeen oli ilmennyt velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka. Puolet näistä hakemuksista johtui verovelvoista.

Vuonna 1995 käräjäoikeuksille tehtiin vajaat 400 maksuohjelman raukeamishakemusta ja vuonna 1996 kesäkuun loppuun mennessä vajaat 300 hakemusta. Suuressa osassa tapauksia velallinen on laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen kokonaan tai huomattavan pitkään. Yleensä raukeamishakemuksen on tehnyt velkoja, jotka käytännössä on myös joitakin tapauksia, joissa hakijana on ollut velallinen itse. Perusteena velallisen hakemukselle on ollut joissakin tapauksissa se, että velallinen on maksuohjelman vahvistamisen jälkeen tehnyt velkojensa kanssa sovintoratkaisun tai todennut maksuohjelman noudattamisen liian vaativaksi.

Tuomioistuinten tilanne ja asiamäärät. Velkajärjestelylain tultua voimaan 8 päivänä helmikuuta 1993 velkajärjestelyhakemuksia tehtiin vuoden loppuun mennessä tuomioistuimille yhteensä 10 155 kappaletta. Vuonna 1994 määrä oli 13 757 ja vuonna 1995 uusia hakemuksia tehtiin kaikkiaan 13 893. Vuoden 1996 kesäkuun loppuun mennessä hakemuksia on tehty noin 6 700. Vuonna 1995 maksuohjelmien muutoshakemusten osuus oli noin viidesosa kaikista velkajärjestelyasioista. Velkajärjestelyasiat muodostavat myös muutoksenhakutuomioistuimissa merkittävän asiaryhmän.

Erityisesti lain voimaantulovuonna 1993

velkajärjestelyasiat ruuhkautuivat osassa tuomioistuimia. Vuoden 1994 aikana useimmissa käräjäoikeuksissa ruuhkat on saatu purettua. Vuonna 1995 ratkaistujen velkajärjestelyasioiden määrä ylitti saapuneiden asioiden määrän. Asioiden keskimääräinen käsittely-aika velkajärjestelyn hakemisesta maksuohjelman vahvistamiseen oli vuonna 1995 käräjäoikeuksissa keskimäärin 208 päivää. Keskimääräisiä käsittelyaikoja voidaan pitää varsin kohtuullisina.

Tuomioistuinten työmäärään vaikuttaa asioiden valmistelun taso. Tuomioistuin voi määrätä asiassa selvittäjän, jonka tehtäviin kuuluu maksuohjelman laatiminen, eräiden tiedoksiantojen toimittaminen ja tuomioistuihin harkinnan mukaan eräät muut tehtävät kuten velkajärjestelyn esteiden selvittäminen. Selvittäjän käyttö vähentää tuomioistuinten työtä, mutta siitä aiheutuu valtiolle kustannuksia.

Velallisten avustaminen ja velkaneuvonta. Velkajärjestelylain valmistelun yhteydessä korostettiin velkaneuvonnan tarpeellisuutta. Taloudellisista syistä velkaneuvontaa ei kuitenkaan esitetty kuntien lakisääteiseksi velvollisuudeksi. Lakivaliokunnan ehdotuksesta velkajärjestelylakiin sisällytettiin säännös, joka velvoittaa lääninhallitukset edistämään velkaneuvontaa läänin alueella (86 §).

Velkaneuvonta on lain voimassaollessa laajentunut huomattavasti. Velkaneuvontaa annetaan eniten oikeusaputoimistoissa ja kuntien organisoimissa velkaneuvontayksiköissä. Eräissä kunnissa velkaneuvonta on järjestetty kuluttajaneuvonnan tai sosiaalitoimen yhteyteen. Myös useat seurakunnat ja eräät järjestöt antavat velkaneuvontaa. Velkaneuvonnan organisoitumista ja laajuutta sekä toiminnassa ilmenneitä ongelmia ja kehittämistarpeita on selvitetty vastikään ilmenneessä Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksessa (1990-luvun velkaneuvonta - vapaaehtoinen pakko, julkaisuja 3/1996).

Kunnalla on lain mukaan oikeus saada korvaus valtion varoista oikeusministeriön vahvistamien perusteiden mukaisesti velkajärjestelyasiassa annetusta yleisestä oikeusavusta.

Velkaneuvonta on painottunut velkajärjestelyhakemusten valmisteluun. Vuonna 1994 noin 80 prosenttia hakemuksista tuli tuomioistuihin yleisenä oikeusapuna korvattavan velkaneuvonnan kautta. Osa velkaneuvojista on myös laatinut maksuohjelmaehdotuksia sekä vahvistettujen maksuohjelmien muutok-

sia joko sovintoratkaisuina tai ehdotuksina tuomioistuinmenettelyssä. Velallisen talouden hallinnan ja maksuohjelman noudattamisen kannalta tarpeellinen talousneuvonta on jäänyt lähinnä eräiden kansalaisjärjestöjen harteille.

Velkaongelmat on osassa tapauksia voitu ratkaista sopimuksella velallisen ja velkojen kesken. Velkaneuvonnan arvioidaan avustaneen vuonna 1994 noin 2 400 velallista sovintoratkaisussa. Luottolaitoksissa sovintoratkaisujen määrän on arvioitu olevan vähintään kaksinkertainen velkajärjestelyjen määrään verrattuna. Lisäksi on huomattava, että viime vuosina yksityishenkilöt ovat sopineet vuosittain noin 200 000 tapauksessa velkojan kanssa velkojensa takaisinmaksun uudelleenjärjestelyistä. Järjestelyinä on sovittu maksuajan pidennyksistä, lyhennysten lykkäämisistä tai koron muuttamisista. Järjestelyihin luetaan myös ne tapaukset, joissa velallinen on maksanut velkojaan sovittua maksuaikataulua lyhyemmässä ajassa.

Velkajärjestelyn kustannukset ja muut taloudelliset vaikutukset. Velkajärjestelyistä aiheutuu kustannuksia julkiselle taloudelle, velkojille ja myös velallisille. Julkiselle taloudelle kustannuksia syntyy velkaneuvonnasta ja velkaantuneiden avustamisesta, selvittäjien toiminnasta sekä velkajärjestelyjen tuomioistuin käsittelystä. Velkajärjestelyn erisuuntaiset taloudelliset vaikutukset kohdistuvat ennen muuta velkasuhteiden osapuoliin, velkojiin ja velallisiiin.

Valtio tukee kuntia ja yhteisöjä velkaneuvonnan ja velkajärjestelyasioiden hoitamisessa. Valtio maksaa kunnille korvauksia velkajärjestelyhakemusten ja sovintoratkaisujen laadinnasta, valtionapua velkajärjestelyhenkilöstön palkkakustannuksiin ja muuta tukea yhteisöille velkajärjestelylain toteuttamista varten.

Valtion välittömät menot velkajärjestelystä ovat koostuneet lähinnä seuraavista eristä. Vuonna 1994 valtion menot velkaneuvonnasta, velkajärjestelyasioissa myönnettyistä maksuttomista oikeudenkäynneistä sekä selvittäjien kustannuksista olivat noin 45 miljoonaa markkaa. Vuonna 1995 vastaavat kustannukset olivat noin 76 miljoonaa markkaa, joten määrä kasvoi 67 prosenttia edellisvuodesta. Näistä valtion kustannuksista 53 miljoonaa markkaa (70 %) oli selvittäjille maksuohjelmien laadinnasta maksettuja korvauksia. Selvittäjille maksetaan lain mukaan palkkio sekä korvaus kuluista. Niiden määrä

kaksinkertaistui vuonna 1995 edellisestä vuodesta. Loppuosa kustannuksista, noin 22 miljoonaa markkaa (30 %), oli muita velkajärjestelyn kustannuksia. Pääosa niistä on ollut asioiden valmistelusta kunnille maksettuja käsittelykorvauksia. Nämä kustannukset, jotka siis ovat pääosin syntyneet yksittäisen velkaantuneen avustamisesta, lisääntyivät vuonna 1995 noin viidenneksen edellisvuodesta.

Lisäksi valtiolle aiheutuu välittömiä kustannuksia velkajärjestelyasioiden käsittelemisestä tuomioistuimissa. Talousarviossa tai tilinpidossa ei erotella erikseen velkajärjestelyasioiden ja muiden tuomioistuinasioiden käsittelystä syntyviä kustannuksia. Laskennallisesti on arvioitu, että velkajärjestelyjen tuomioistuimille aiheuttaman työpanoksen arvo olisi vuonna 1994 ollut noin 27 miljoonaa markkaa.

Kun vuodelta 1994 otetaan lukuun valtion suoranaiset menot, 45 miljoonaa markkaa, sekä laskennalliset tuomioistuinmenot aiheutuneet kustannukset 27 miljoonaa markkaa, valtion kokonaiskustannukset velkajärjestelystä olivat tuolloin runsaat 70 miljoonaa markkaa. Vastaavien perusteiden mukaan valtion kokonaiskustannuksiksi vuodelta 1995 arvioida 110—120 miljoonaa markkaa.

Kunnille velkajärjestelystä aiheutuvia kustannuksia on toistaiseksi pyritty arvioimaan laskennallisin perustein. Kunnille syntyy kustannuksia lähinnä velkaantuneiden avustamisesta, mihin valtio osaltaan osallistuu. Vuodelle 1994 kuntien kustannuksiksi on arvioitu vajaat 20 miljoonaa markkaa. Vuonna 1995 määrä on ollut jonkin verran korkeampi, koska velkaantuneita on avustettu useammassa asiassa kuin vuotta aikaisemmin.

Yhden velkajärjestelyasian käsittelemisestä julkiselle organisaatiolle aiheutuvien kustannusten määräksi on arvioitu runsaat 6 000 markkaa, jos asia etenee velkaneuvonnan kautta alioikeusratkaisuun saakka. Jos velkajärjestely saadaan aikaan neuvotteluteitse tuomioistuimen ulkopuolella, kustannusten keskimääräksi on arvioitu runsaat 2 000 markkaa.

Velalliselle voi aiheutua suoranaisia kustannuksia lähinnä velkajärjestelyä varten tarvittavien asiakirjojen hankkimisesta.

Valtion varoista maksetuista palkoista ja palkkioista osa kertyy valtiolle takaisin verotuksen kautta. Yksityishenkilöiden vakavien velkaongelmien selvittely ja korjaaminen tuo

myös säästöjä julkiselle organisaatiolle. Säästöjä syntyy lähinnä sosiaali- ja terveysmenoissa silloin kun velkajärjestelyillä voidaan ehkäistä sosiaalista syrjäytymistä, passivoitumista sekä tarvetta sosiaaliseen ja terveyspalvelujen käyttämiseen. Näitä pidetään melko vakiintuneen käsityksen mukaan vakavien velkaongelmien yleisluonteisina haittaseurauksina. Velallisen taloudellisen tilanteen korjaantuminen voi lisäksi aktivoida häntä niin, että toiminta tuottaa verotuloja. Järjestelmällistä tai kattavaa tietoa velkajärjestelyjen tällaisista taloudellisista vaikutuksista ei lain runsaan kolmen vuoden voimassaoloajalta ole. Velkajärjestelystä Vantaalla tehdyn selvityksen mukaan usean yksityishenkilön tarve turvautua toimeentulotukeen väheni sen jälkeen, kun hänelle oli myönnetty velkajärjestely. Tästä laskettiin syntyneen kunnalle selvää säästöä.

Velkajärjestelyjen vuoksi säästöjä voi syntyä siitä, että maksuohjelman aikana velallisiin kohdistuvien perintä- ja pakkotäytäntötoimenpiteiden määrä alenee. Tuomioistuimissa ja ulosotto-organisaatioissa säästyy tällöin voimavaroja. Tuomioistuinten käsittelemien velkomusten sekä ulosottoasioiden määrän väheneminen vuonna 1995 saattavat osin selittyä velkajärjestelystä.

Velallisten kannalta on keskeistä, edistääkö velkajärjestely heidän velkaongelmiensa selvittämistä ja korjaantumista, kuten lakia säädettäessä on tarkoitettu. Velallisilta tähän asti tutkimuksen sekä velkaantuneita avustavien tahojen kautta saatu tieto puhuu selvästi sen puolesta, että näin on käynyt usealla velkajärjestelyn saaneella velallisella. Epäselvä taloudellinen tilanne on saatu selvitettyksi. Maksuvelvoitteiden määrä on sovitettu vastaamaan velallisen todellista maksukykyä. Maksuohjelman toteuttaminen antaa velalliselle mahdollisuuden uuteen alkuun. Monen velallisen mielestä tämä parantaa yleisestikin toimintakykyä. Taloudenpidon tarkkuus ja suunnitelmallisuus näyttävät myös lisääntyneen monessa velkajärjestelyn saaneessa taloudessa. Useat niistä velallisista, joilla on maksuvaraa velkojensa hoitamiseksi, katsovat velkajärjestelyn kuitenkin rajoittavan huomattavasti arkikulutusta ja vaikeuttavan varautumista odottamattomiin menoihin lähitulevaisuudessa, koska välttämättömiin menoihin on maksuohjelmassa varattu heidän mukaansa niin niukka rahamäärä.

Maksuohjelmien raukeamistapauksista on toisaalta pääteltävissä, että osa velallisista ei

kykene hallitsemaan taloudenpitoaan. Joissakin tapauksissa velallinen on laiminlyönyt ohjelman noudattamisen, vaikka hänellä olisi pitänyt olla riittävästi varoja ohjelman mukaisiin suorituksiin. Velallisille on saattanut tulla ulosottoon perittäväksi uutta velkaa maksuohjelman aikana, mikä on voinut johtaa maksuohjelman raukeamiseen. Tällaisissa tapauksissa velkajärjestelylläkään ei ole onnistuttu korjaamaan velallisten taloudellista tilannetta.

Tiedoissa, jotka koskevat velkajärjestelyn taloudellisia vaikutuksia, on useita puutteita. Varsin harvat ovat tähän asti ehtineet toteuttaa koko maksuohjelman, joten velkajärjestelyn pitkän ajan vaikutuksia ei tunneta. Toiseksi puuttuu vertailutietoa, jossa tarkasteltaisiin rinnakkain vastaavantyyppisissä velkavaikauksissa olevia, velkajärjestelyn saaneita ja eri syistä sen ulkopuolelle jääneitä talouksia. Kolmanneksi on epäilty, että velalliselta puuttuu velkajärjestelyn kestäessä taloudellinen kannustin parantaa maksukykyään joko lisäämällä tulojaan tai supistamalla menojaan, koska näin syntyvä maksuvaran lisääntyminen hyödyttää rahallisesti velkojia eikä velallista itseään.

Velkajärjestelyjen piirissä on arvioitu oleen velkoja vuonna 1994 noin kolme-neljä miljardia markkaa, joista velalliset suorittavat karkeasti arvioiden keskimäärin viidenneksen verran. Velallisten keskimääräisellä maksuvaralla (500 markkaa) suorituksia olisi kertynyt pienelle osalle keskimääräisen velkamäärän (464 000 markkaa) viivästyskorkeaa.

Velkojille aiheutuu velkajärjestelyistä kustannuksia niistä toimenpiteistä, joilla he osallistuvat yksittäisen hakemuksen valmisteluun, asian oikeuskäsittelyyn sekä maksuohjelman noudattamisen seurantaan. Toisaalta velkojatalolle syntyy säästöä siitä, että erillisiä perintätoimia ei tarvita. Perinnästä aiheutuvat kustannukset saattaisivat maksukyvyttömiä velallisten kohdalla ylittää perintätuloksen.

Kokonaistaloudellisestikin tärkeä on velkajärjestelysäännösten ja sen soveltamiskemusten vaikutus luotonantoon. Usea samanaikainen tekijä näyttää viime vuosina vaikuttaneen kiristävästi luotonantoon yksityistalouksille. Velkaongelmien lisääntyminen, etenkin järjestämättömien luottojen ja luottotappioiden raju kasvu 1990-luvun alkuvuosina, on lisännyt luotonantajien huolellisuutta luoton myöntämisessä, mikä näkyy jo

järjestämättömien luottojen ja luottotappioiden suotuisassa kehityksessä. Kauppakaaren 1 päivänä syyskuuta 1994 voimaan tulleen muutokseen perustuva luotonantajien velvollisuus informoida takaajaa tai vakuuden asettajaa sitoumuksen sisällöstä ja oikeudellisesta merkityksestä on vaikuttanut luottomarkkinoiden eri osapuolten käyttäytymiseen. Luotonannossa kiinnitetään muutenkin aikaisempaa enemmän huomiota velallisen maksukykyyn ja maksuvaran sekä vakuuksien arviointiin, kun tarkastellaan velallisen kykyä suoriutua tulevista sitoumuksistaan. Yhdessä velkajärjestelylain myötä nämä seikat näyttävät kaikkiaan johtaneen aikaisempaa laajempaan informaatioon ja velallisen luottokelpoisuuden huolellisemman tarkasteluun, kun ammattiluotonantajat ja yksityistaloudet neuvottelevat velanotosta.

2. Kokemuksia velkasaneerauksesta muissa Pohjoismaissa

2.1. Ruotsi

Luonnollisille henkilöille tarkoitettu velkasaneerauslaki (skuldsaneringslag, SFS 1994:334) tuli Ruotsissa voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1994. Ruotsin laki on pohjoismaisessa vertailussa lähimpänä Norjan vastaavaa lainsäädäntöä. Velkasaneerauksen voi alunperin saada yksityishenkilö, joka ei toimi elinkeinonharjoittajana ja joka täyttää lain mukaisen maksukyvyttömyysedellytyksen. Maksukyvyttömyyden on oltava kvalifioitu siten, että velallisen ei voida olettaa kykenevän näköpiirissä olevana aikana maksamaan velkojaan. Lakia on 1 päivänä syyskuuta 1996 voimaantulleella lailla (1996:780) muutettu niin, että velkasaneeraus voidaan myöntää myös elinkeinonharjoittajalle, jos siihen on erityisiä syitä ottaen huomioon toiminnan ja varojen vähäisyys. Maksukyvyttömyyden lisäksi edellytetään, että velkasaneerauksen myöntämistä voidaan pitää kohtuullisena velallisen henkilökohtaiset ja taloudelliset olosuhteet huomioon ottaen. Arvioinnissa on otettava huomioon muun muassa velkojen ikä, olosuhteet niiden syntyessä ja ne ponnistelut, jotka velallinen on tehnyt voidakseen täyttää velvoitteensa. Velkasaneeraus koskee velallisen kaikkia velkoja, panttivelkoja kuitenkin vain siltä osin kuin vakuuden arvo ei niitä kata.

Velkasaneeraus toteutetaan Ruotsissa kolmiportaisen menettelyn avulla. Ensimmäises-

sä vaiheessa velallisen tulee pyrkiä sovintoratkaisuun velkojensa kanssa. Tätä menettelyn vaihetta ei ole laissa säännelty. Velallinen voi saada neuvoja ja ohjausta kunnassa toimivalta talous- tai kuluttajaneuvojalta. Vuonna 1995 kunnissa on käsitelty 38 000 asiaa, joista 18 000 on luokiteltu talousneuvonnaksi, 12 000 velkaneuvonnaksi ja 8 000 velkasaneeraukseksi.

Jos sovintoratkaisua ei synny, velallisen on haettava velkajärjestelyä ulosottoviranomaiselta (kronofogdemyndigheten) esittämällä selvitys muun muassa varoistaan, veloistaan ja tuloistaan. Tässä menettelyn toisessa vaiheessa ulosottoviranomainen tekee ensin päätöksen siitä, täyttääkö hakija velkajärjestelyn edellytykset ja aloitetaanko velkajärjestelyä vai ei. Hakijalle myönteisessä aloituspäätöksessä ratkaistaan muun muassa, mitä velkoja saneeraus käsittää. Menettelyn aloittamisesta seuraa vastaavankaltainen rauhoitus aika kuin Suomessa velkajärjestelyn alkamisesta.

Aloituspäätöksestä toimitetaan Ruotsissa julkinen kuulutus, jolla velkojia kehoitetaan kuukauden kuluessa ilmoittamaan ulosottoviranomaiselle saatavansa velalliselta. Ulosottoviranomaisen selviteltyä asiaa tämä laatii yhdessä velallisen kanssa ehdotuksen vapaaehtoiseksi velkasaneeraukseksi. Jos velallinen ja ulosottoviranomainen eivät pääse yhteisymmärrykseen, velallinen voi saattaa asian alioikeuden käsiteltäväksi. Jos taas velkojat hyväksyvät sovintoehdotuksen, velkasaneeraus toteutetaan ulosottomiehen ratkaisuna.

Jos yksikin velkojista vastustaa sovintoehdotusta, velallinen voi saattaa asian alioikeuden käsiteltäväksi. Tämä alioikeuskäsittely, jossa voidaan päättää velkasaneerauksen sisällöstä velkojen suostumuksesta riippumatta, muodostaa Ruotsissa menettelyn kolmannen vaiheen.

Ulosottoviranomaiselle tehtyjen hakemusten määrä on Ruotsissa vuoden 1994 jälkipuoliskolla ollut vähän yli 2 800 ja vuonna 1995 vajaat 4 300 eli yhteensä 7 100. Määrä on jäänyt selvästi ennakoitua alemmaksi. Lakia valmisteltaessa tähän menettelyn toiseen vaiheeseen odotettiin vuosittain etenevän 12 000 hakemusta. Vuoden 1996 alkupuolella ulosottoviranomaisille on tehty noin 3 000 velkasaneeraushakemusta, mikä yhdessä muiden tietojen kanssa viittaa hakemusten määrän kasvuun.

Alkukokemukset velkasaneerauslaista ovat

herättäneet Ruotsissa keskustelua. Valtioapäivien tilintarkastajien raportissa (Riksdagens revisorer. Tillämpningen av skuldsaneringslagen. Rapport 1995/96:3) lain ei katsottu toimineen tähän mennessä tyydyttävästi. Hakemusten ennakoitua alemmalle määrälle on raportissa esitetty useita selityksiä: uudenlaiseen lainsäädäntöön liittyvä epä-tietoisuus, useat lain sisältämät harkintaa edellyttävät säännökset, joista puuttuu vaikiintunut oikeuskäytäntö, velkojen torjuva suhtautuminen neuvotteluratkaisuihin, menettelyn jakaantuminen kolmeen eri vaiheeseen, viranomaisten yhteistoiminnan ongelmat sekä kuntien erilainen panostus velallisten avustamiseen menettelyn alkuvaiheessa, minkä takia osa velallisista on jäänyt vaille tarvitsemaansa tukea.

Ulosottoviranomaiselle vuonna 1995 tehdyistä vajaasta 4 300 velkasaneeraushakemuksesta hylättiin noin 40 prosenttia eli vajaat 1 800. Lisäksi muista syistä (asia rauke si, hakemus ei ollut asianmukainen) tähän menettelyvaiheeseen jäi yli 600 asiaa. Päätös velkajärjestelyn aloittamisesta tehtiin vajaassa 1 500 asiassa. Neuvotteluratkaisu saatiin tässä vaiheessa aikaan yli 250 asiassa ja velallinen vei asian alioikeuteen yli 650 tapauksessa, joissa sovintoratkaisua ei ollut syntynyt.

Velkajärjestelyjen sisältöä on Ruotsissa selvitetty lain voimassaolon alkuvaiheessa laadittujen maksuohjelmien valossa. Velan keskiarvo oli niissä noin 400 000 kruunua ja mediaaniarvo noin 235 000 kruunua. Velallisten keskiansio oli vajaat 9 000 kruunua kuukaudessa. Vähän yli puolella velallisista on ollut maksuvaraa. Maksuvaran määrä oli keskimäärin 2 000 kruunua. Vajaalla puolella velallisista ei ollut maksuvaraa lainkaan.

Kuluttajavirasto on saanut hallitukselta tehtäväkseen laatia lokakuuhun 1996 mennessä arvion velkasaneerauslain soveltamisesta ja saaduista kokemuksista.

2.2. Norja

Velkajärjestelylaki (gjeldsordningsloven) on ollut Norjassa voimassa vuoden 1993 alusta lukien. Velkajärjestelyn edellytyksenä on, että velallinen on pysyvästi kykenemätön täyttämään velvoitteitaan eli että maksukyvyttömyys on pysyvää. Velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos sitä voitaisiin pitää loukkaavana (støtende) toisten velallisten tai muuten yhteiskunnan kannalta.

Velkajärjestelyä haetaan ulosottoviranomaiselta (namsmannen), ja ratkaisun velkajärjestelyn aloittamisesta tekee alioikeus sellaisena kuin se käsittelee täytäntöönpanoasioita (namsretten). Ennen velkajärjestelyn hakemista velallisen on pitänyt pyrkiä omatoimisesti neuvotteluratkaisuun velkojien kanssa. Jos velkajärjestely aloitetaan, velallisella on kolme kuukautta aikaa pyrkiä neuvotteluratkaisuun velkojien kanssa. Aloitus päätös rajoittaa velkojien perintämahdollisuuksia ja velallisen oikeuksia määrätä varallisuudestaan. Ulosottoviranomainen ja tämän tarvittaessa määräämä avustaja, jona toimii yleensä asianajaja tai auktorisoitu tilintarkastaja, osallistuvat käytännössä aktiivisesti sovintoneuvotteluihin ja maksuohjelmahdotuksen laadintaan. Jos sovintoa ei synny, velallinen voi hakea alioikeudelta niin sanottua pakottavaa velkajärjestelyä. Alioikeus päättää velallisen ehdotuksen pohjalta maksuohjelmasta lain säännösten perusteella riippumatta velkojien suostumuksesta. Velkajärjestely koskee Norjassa kaikkia velkoja. Vakuusvelkojen järjestelykeinot poikkeavat huomattavasti Suomen lainsäädännöstä.

Viranomaiskoneistossa käsiteltävien velkajärjestelyjen määrä on Norjassa kasvanut, mutta taso on jäänyt selvästi alemmaksi kuin Suomessa. Velkajärjestelyn aloituspäätöksiä alioikeudet tekivät vuonna 1993 noin 1 100, vuonna 1994 vähän yli 2 000 ja vuonna 1995 kaikkiaan 2 375 eli yhteensä kolmen vuoden aikana yli 5 500 kappaletta. Vuonna 1993 vapaaehtoisia velkajärjestelyjä syntyi 167 ja pakottavia 148, vuonna 1994 vapaaehtoisia järjestelyjä 513 ja pakottavia 935 sekä vuonna 1995 kaikkiaan 681 vapaaehtoista ja 1 023 pakottavaa velkajärjestelyä. Vuoden 1996 alkupuolella aloituspäätöksiä on tehty 1 375, mikä viittaa asiamäärien kasvuun.

Velkajärjestelylain toteutumista on tutkittu Norjassa melko laajalti, erityisesti kuluttajatutkimuslaitoksessa (Statens institutt for forbruksforskning). Ennen lain säätämistä 65 prosenttia väestöstä suhtautui kyselytutkimuksen mukaan velkajärjestelylakiin myönteisesti ja 25 prosenttia kielteisesti. Lain oltua voimassa kaksi vuotta myönteisesti suhtautuvien osuus oli noussut 70 prosenttiin. Tällöin 40 prosenttia vastaajista arvioi lain olevan liian ankara ja sulkevan ulkopuolelle velallisia, jotka olisivat tuen tarpeessa. Seurantatutkimusten valossa ulosotto-organisaation valmius velkajärjestelyjen käsittelyyn on

ollut kirjavaa ja paikoin liian vähäistä, etenkin alueilla, joissa asioita on ollut vähän. Isoissa asutuskeskuksissa asioiden käsittelyajat ovat olleet liian pitkiä. Vastaavantyyppisiä ongelmia on havaittu myös sosiaali-konttoreiden toiminnassa. Konttorit avustavat velallisia oikeudellista velkajärjestelyä edeltävässä vaiheessa.

Velkojatahon asennoituminen lainsäädäntöön on ollut pääosin myönteistä. Lain voimaantultua velkaongelmia on käsitelty aikaisempaa enemmän neuvotteluteitse, minkä arvioidaan johtuneen säännösten ja menettelytapojen selkiintymisestä ja siitä, että hankalat tapaukset voidaan ohjata viranomaiskäsittelyyn. Erityisesti pankkivelkojen asiantuntemus ja pätevyys velkaongelmien ratkaisemisessa on kasvanut. Vastaavaa muutosta ei ole havaittu muilla velkojatahoilla.

Ainakin lain alkuvaiheissa velkajärjestelyä ovat hakeneet varsin vaikeassa taloudellisessa asemassa olevat velalliset. Velkamäärä on ollut useakertainen velallisen vuosiansioon verrattuna. Tämä selittynee sillä, että velkaongelmat ovat Norjassa liittyneet paljolti asuntovelkoihin. Velallisten vaikeaa tilannetta kuvastaa myös se, että arviolta 30 prosentissa velkajärjestelyjä on jouduttu vahvistamaan niin sanottu nollaohjelma. Kolmasosa velallisista ei siis ole kyennyt maksamaan velkojaan lainkaan velkajärjestelyssä.

Tutkimuksen piirissä on arvioitu osan vaikeassa asemassa olevista yksityistalouksista jääneen velkajärjestelyjen ulkopuolelle. Syiksi on arveltu tiedotuksessa ja julkisessa keskustelussa laista syntyneestä ankarasta kuvasta, tiedon puutetta, halua suojata takaajina olevia läheisiä sekä velallisten käsitystä oikeudellisen velkajärjestelyn raskaudesta. Kaikkiaan lain on kuitenkin arvioitu vaikuttaneen oikeaan suuntaan ja tarjonnan monille apua, vaikkakin alueellisesti ja eri viranomaisten toiminnassa on eroavuuksia.

2.3. Tanska

Tanskassa on velkajärjestelyä koskeva säännöstö ollut voimassa jo vuodesta 1984. Lain toimeenpanosta ja soveltamiskokemuksista ei kuitenkaan ole saatavilla kattavasti tutkimustietoa. Velkajärjestely käynnistyy Tanskassa velallisen hakemuksella tuomioistuimelle (skifteretten). Velkajärjestelyn edel-

lytyksenä on, että velallinen ei kykene selviytymään velvoitteistaan eikä hän kykene siihen lähimpien vuosien aikana. Lisäksi edellytetään, että velallisen asema ja olosuhteet muutoin puoltavat velkajärjestelyä. Tätä arvioitaessa otetaan huomioon muun muassa velkojen ikä ja syntyolosuhteet sekä velallisen toimenpiteet velkojensa hoitamiseksi.

Tuomioistuimien päättää erikseen velkajärjestelyn aloittamisesta sekä maksuohjelman vahvistamisesta. Tuomioistuimen kussakin tapauksessa määräämäv avustaja (medhjælper) tekee asian valmistelun ja ratkaisun kannalta tarpeelliset selvitykset.

Velkajärjestelyhakemusten määrä on 1980-luvulla ollut melko vakaa. Hakemuksia on tehty vuosittain 4 000—6 000. Määrä on 1990-luvulla noussut jonkin verran ja vuonna 1993 hakemuksia tehtiin kaikkiaan 7 500. Hakemusten määrä on Tanskassa jäänyt vähäisemmäksi kuin lakia laadittaessa odotettiin. Yhdeksi syyksi on arvioitu sitä, että velkojen täytäntöönpanojärjestelmä on velallisille sillä tavoin suotuista, ettei tarve velkajärjestelyihin ole sen vuoksi kovin laaja.

Velkajärjestelyhakemuksista noin kolmannes on Tanskassa johtanut velkajärjestelyyn, joten hakemusten hylkäysastetta voi pitää verraten korkeana. Niissä tapauksissa, joissa velkajärjestely myönnetään, käytetään melko voimakkaita velkajärjestelykeinoja, ja esimerkiksi velkamäärää joudutaan alentamaan tuntuvasti. Vakuusvelat eivät kuulu Tanskassa velkajärjestelyn piiriin, mutta omistusasunnon säilyttäminen on järjestelmän mukaan mahdollista.

Velkajärjestelylain säätämiseen ja toteuttamiseen ei Tanskassa ole liittynyt vastaavia sosiaalisia painotuksia kuin muissa pohjoismaissa. Tähän liittyy myös se, että velkaantuneiden avustamiseksi ei ole käytetty samantapaisia julkisesti tuettuja tai järjestettyjä toimia (velkaneuvonta, oikeusapu) kuin Norjassa, Ruotsissa tai Suomessa. Keskeinen Tanskan säännösten lähtökohta on ollut se, että velkasaneerauksen avulla saadaan poistetuksi ulosotosta ja velkojen muun perintötoimen piiristä turhaa työtä aiheuttavat toivottomat tapaukset.

3. Nykytilan arviointi ja keskeiset ehdotukset

3.1. Yleistä

Kotitalouksien velkaantuminen kasvoi huomattavasti 1980-luvulla, jolloin rahamarkkinat vapautuivat ja luottosääntely purettiin. Asuntoluottojen ennakkosäästämisvelvoitteesta luovuttiin vuonna 1987, mikä laajensi mahdollisuuksia omistusasunnon hankintaan. Velanotto asunnon hankkimista varten kasvoi nopeasti ja asuntoja hankittiin kokonaan velkarahoituksella. Vuosina 1987—1990 palkansaaajatalouksien asuntoluottojen määrä lähes kaksinkertaistui. Myös erilaiset kulu- tustuotot yleistyivät. Luottojen laajamittainen markkinointi, pitkään jatkunut suotuista talouskehitys ja yleiset taloudellisen kasvun odotukset vaikuttivat niin, että osa kotitalouksista otti velkaa vailla riittävää takaisinmaksukykyä.

Velkajärjestelylain taustalla oli arvio, jonka mukaan noin 30 000—60 000 kotitaloudella oli vakavia vaikeuksia velka-asioissaan vuoden 1992 jälkipuolella. Eri tietolähteiden valossa velkaongelmien otaksuttiin kärjistävän. Hallituksen esityksessä arvioitiin, että tuomioistuinten käsittelyyn tulisi vuosittain 6 000—8 000 uutta velkajärjestelyhakemusta, mutta lain voimaantulon alkuaikoina määrä olisi korkeampi. Lakiesityksessä arvioitiin lainsäädännön edistävän vapaaehtoisten sovintoratkaisujen syntymistä tuomioistuimen ulkopuolella.

Velkajärjestelyhakemusten korkea määrä johtuu ennen muuta epäsuotuisasta talouskehityksestä 1990-luvun alkuvuosina sekä velkaantuneiden kotitalouksien alhaisesta maksukykyvyst. Laman jatkuminen ja työttömyyden laajeneminen ovat vaikuttaneet siihen, että velkajärjestely tuottaa velkojille vähemmän suorituksia kuin vielä syksyllä 1992 arvioitiin. Erityisesti pitkäaikaistyöttömyys on lisääntynyt velkajärjestelylain voimaantuloaikana. Velkajärjestelyjen myötä on käynyt myös ilmi, että kotitalouksien luotonotto on ollut 1980-luvun lopulla laajempaa kuin lakia valmisteltaessa ja eduskuntakäsittelyssä syksyllä 1992 oli tiedossa.

Velkajärjestelyn keskeisinä taustasyinä ovat olleet työttömyys ja yritystoiminnan

kannattamattomuus. Asuntojen ja yleensäkin reaalivaluuttien arvojen aleneminen on osaltaan vaikuttanut velkajärjestelyn tarpeeseen. Asunnon myynnin jälkeen velallisen vastattavaksi jääneet velat ovat olleet epäsuhteessa hänen maksukykyynsä varsinkin tapauksissa, joissa asunto on hankittu kalteimpaan aikaan ja kokonaan velaksi. Erityisesti vakuuksien rahaksimuutto omaisuuden hankinta-arvoa selvästi alhaisempaan hintaan on aiheuttanut myös monelle takaajalle maksukykyyn nähden ylivoimaisen velkatilanteen. Yksityishenkilöiden tarve hakea velkajärjestelyä siinä laajuudessa kuin on tapahtunut, ilmentää kansantalouden yleisiä ongelmia.

Velkajärjestelylainsäädännöllä on kolmen suuntaisia tavoitteita. Velalliselle velkajärjestely merkitsee mahdollisuutta saada taloudellinen tilanteensa kuntoon ja ajallisesti rajoitetun velkavastuun avulla elämässään tilaisuus uuteen alkuun. Lainsäädännön yhteiskunnallisina tavoitteina on ehkäistä maksukyvyttömyydestä johtuvia kielteisiä seurauksia kuten syrjäytymistä, terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia sekä harmaan talouden laajenemista. Velkojen kannalta velkajärjestelyllä pyritään saatavien mahdollisimman täysimääräiseen suoritukseen ottaen huomioon velallisen heikentynyt maksukyky.

Velkajärjestelyn merkitystä velallisille on selvitetty lain toteutumisen seurantaan liittyvässä tutkimuksessa (Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 18, Helsinki 1995, Miten velallinen selviytyy velkajärjestelystä). Tutkimus perustuu maksuohjelman mukaan velkojaan maksavien velallisten haastatteluihin. Tutkimusaineiston valossa velallisten taloudellinen tilanne oli selkiytynyt verrattuna velkajärjestelyä edeltäneeseen tilanteeseen. Useiden velallisten elämäntilanteessa oli havaittavissa selvästi myönteisiä vaikutuksia. Velallisten henkinen vireys ja toimintakyky sekä suhtautuminen tulevaisuuteen oli parantunut. Velkajärjestelyn määräaikaisuus ja sen jälkeen avautuvan ulospääsyn tärkeä merkitys tulee tutkimuksessa korostetusti esiin. Tutkimusaineiston sekä velkaneuvojen ja velallisten kautta välittyneen palautteen perusteella voidaan todeta, että lainsäädännön tavoitteet on useiden velallisten osalta saavutettu hyvin.

Velkajärjestely on eväty usealta tuhannelta velalliselta sen vuoksi, että velkajärjestelyllä on ollut este. Näiden velallisten ja heidän perheittensä tilannetta ei ole erikseen

selvitetty. Hovioikeuksissa käsiteltyjen tapauksien perusteella on nähtävissä, että velkajärjestelyn esteen perusteella hylätyissä tapauksissa velkamäärät ovat yleensä selvästi suuremmat ja velallisten maksukyky heikompi kuin maksuohjelmaa noudattavilla velallisilla keskimäärin. Vaikka erityistä tutkimusta asiasta ei ole tehty, aineiston perusteella voidaan todeta, että velkajärjestelyn ulkopuolelle jääneiden velallisten taloudellinen tilanne on vaikea. Myös velkaongelmista aiheutuvat sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat ovat voineet pahentua.

Velkojatahon edustajat ovat yleisesti pitäneet järjestelmää tarpeellisena, koska lain voimaantullessa velkavaikeudet olivat niin suuria, että ne eivät velkojienkaan käsityksen mukaan olleet enää hallittavissa perinteisin keinoin. Pääasiassa luottolaitosten ja luottokorttiyhtiöiden edustajien suhtautumista velkajärjestelyyn on selvitetty Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa valmisteilla olevassa tutkimuksessa. Haastatteluaineistoon perustuvassa tutkimuksessa on tullut esille, että velkojen tyytymättömyys kohdistuu erityisesti mahdollisuuteen myöntää velkajärjestely elinkeinotoimintaa harjoittaneille velallisille ja poistaa velkojen maksuvelvollisuus silloinkin, kun velallisella ei ole maksuvaraa, mutta tilanne voi myöhemmin parantua.

3.2. Arvio velkaongelmien määrän kehityksestä ja velkajärjestelyjen tarpeesta

Lain runsaan kolmen ensimmäisen voimaantulovuoden aikana yli 44 000 henkilöä on hakenut tuomioistuimelta velkajärjestelyä. Velkajärjestelylain periaatteita vastaavia sovintoratkaisuja on arvioitu syntyneen vuosittain viidennes-kuudennes alioikeuksiin saapuneiden hakemusten määrästä. Vuoden 1996 loppuun mennessä arviolta noin 50 000 yksityishenkilöä on tuomioistuimessa käsiteltävän tai neuvotteluteitse laadittavan velkajärjestelyn piirissä. Useimmissa velkajärjestelyissä on kysymys perussyiltään 1980-luvun loppuun tai tämän vuosikymmenen alkuvuosiin liittyvien velkaongelmien järjestelemisestä. Velkojen hoitamiseksi on tosin saatettu ottaa uutta lainaa myöhemmin, mutta kotitalouden maksukykyyn heikentynyt vaikeuksista ei enää ole kyetty suo-

riutumaan. Usea 1990-luvun alussa vakavissa maksuvaikeuksissa ollut henkilö näyttää hakeutuneen erilaisten velkajärjestelyjen piiriin.

Vakavien velkaongelmien määrä sekä velkajärjestelyjen tarve lähivuosina riippuu olennaisesti siitä, millä tavalla velkaantuneiden kotitalouksien maksukyky ja taloudelliset voimavarat kehittyvät. Useat kotitaloudet ovat 1990-luvun mittaan kyenneet maksamaan velkansa kokonaan pois. Velattomien kotitalouksien osuus on nykyisin yli puolet. Kotitalouksien keskimääräinen velkaantumisaste on 1990-luvulla laskenut yli 80 prosentin tasolta lähelle 60 prosenttia vuonna 1994. Samaan suuntaan vaikuttanee se, että kotitalouksien velanotto luottolaitoksista on 1990-luvulla alentunut suunnilleen kolmanneksella huippuvuosiin (1990—1991) verrattuna. Lisäksi luotonanto perustuu pankkikäytännössä velallisen maksuzyyn aikaisempaa täsmällisempään tarkasteluun. Myös velkojatahon kokemusten mukaan velkajärjestelyjen kohteena ovat valtaosalta velkaongelmat, joiden taustasyyt ovat etupäässä peräisin velkajärjestelylakia edeltäneeltä ajalta.

Uusien velkajärjestelyasioiden määrä on pysynyt vuonna 1996 edelleen korkeana. Vuoden 1996 ensimmäisten kuuden kuukauden aikana uusien hakemusten määrä on kuitenkin laskenut noin 10 prosentilla edellisen vuoden vastaavasta ajasta. Joissakin isojen asutuskeskusten käräjäoikeuksissa uusien hakemusten määrän kasvu on vuonna 1995 taittunut ja kääntynyt laskuun (Helsinki, Oulu, Tampere, Espoo). Toisaalla hakemusmäärä on kuitenkin samaan aikaan kasvanut (Turku, Rovaniemi, Lahti, Joensuu).

Muutamat velkaongelmien esiintymistä ja määrää kuvaavat yleiset mittarit ovat viime aikoina kehittyneet myönteisesti. Perintään menneiden saatavien määrä on vuoden 1995 aikana yleisesti pienentynyt pankkisektorilla ja muissa yrityksissä. Käräjäoikeuksiin saapuneiden summaaristen asioiden määrä, joka koostuu paljolti velkomusasioista, on vuonna 1995 laskenut tuntuvasti. Asioita oli vajaat 160 000, kun niitä vuonna 1994 oli yli 208 000. Ulosotossa olevien asioiden määrä on vuonna 1995 vähentynyt 15 prosenttia edellisestä vuodesta. Ulosoton kohteena olevien yksityishenkilöiden määrä on alentunut noin 50 000:lla, ja määrä oli vuonna 1995 noin 408 000. Myös konkurssien määrä on viime vuosina selvästi laskenut.

Kotitalouksien velkatilanteen muuttuminen

näky myös pankkisektorilla niin, että vuonna 1995 kotitalouksista aiheutuneiden luottotappioiden määrä oli 970 miljoonaa markkaa, kun se vuotta aikaisemmin ylitti 1,4 miljardia markkaa. Järjestämättömiä pankkiluottoja kotitalouksilla oli pankeilta Rahoitustarkastuksen tietojen mukaan vuoden 1995 päättyessä 6,2 miljardia markkaa ja vuotta aikaisemmin yli 7,1 miljardia markkaa.

Vaikka kotitalouksien velkatilanteen paranemisesta on monia merkkejä, se ei välttämättä auta vaikeimmassa asemassa olevia velkaantuneita talouksia. Maksuzyyn olennainen heikkeneminen pitkäksi ajaksi saattaa johtaa nämä velalliset asemaan, jossa he eivät kykene suoriutumaan veloistaan, vaan niitä joudutaan järjestelemään. Osa velallisista on puolestaan saattanut ponnistella pitkään hoitaakseen maksuvelvoitteitaan erilaisilla lyhytaikaisilla järjestelyillä. Tällöin taloudellisen tilanteen ei välttämättä tarvitse heikentyä kovin olennaisesti, kun velallinen ei enää kykene hallitsemaan velkatilannetta ja syntyy tarve velkojen uudelleen järjestelemiseen. Näistä syistä velkajärjestelyjen tarve saattaa lähivuosina pysyä lakia säädettyä arvioidulla tai sitä korkeammalla tasolla, vaikka näyttääkin perustellulta ennakoita velkajärjestelyjen määrän kääntyvän lähitulevaisuudessa laskuun.

3.3. Velkajärjestelyn edellytykset

Nykytilan arviointi

Vahvistetuista maksuohjelmista noin kolmasosa on niin sanottuja nollaohjelmia, joissa velallisen maksuvelvollisuus on poistettu kokonaan. Vain osassa on kysymys velallisista, joiden maksuzyyn ei voida olettaa tulevaisuudessa paranevan. Näitä ovat tavallisimmin eläkkeellä olevat velalliset, joiden eläke ei riitä kuin välttämättömään toimeentuloon sekä lähellä eläkeikää olevat, pitkään työttöminä olleet henkilöt, joiden osalta työllistyminen on epätodennäköistä ja joiden eläke tulee olemaan alhainen. Useimmissa tapauksissa maksuvelvollisuuden poistaminen on koskenut työikäisiä velallisia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vahvistettuja maksuohjelmia koskevaan tutkimukseen sisältyneistä 70 nollaohjelmaisesta velallisesta noin 80 prosenttia oli iältään alle 50-vuotiaita. Alle 40-vuotiaiden osuus oli lähes

50 prosenttia. Nollaohjelmaisista työttömien osuus oli suurin, 57 prosenttia, palkansaajien 20 prosenttia ja yrittäjien 3 prosenttia. Eläkeläisten osuus nollaohjelmaisista oli vain 6 prosenttia.

Mahdollisuudesta maksuvelvollisuuden poistamiseen aiheutuu useita epäkohtia, joiden vuoksi järjestelmää ei nykyisellään voida monissa tapauksissa pitää tyydyttävänä.

Maksuvelvollisuuden poistaminen on omiaan passivoimaan velallista. Järjestelmä ei kannusta velallista hakeutumaan työelämään tai hankkimaan lisää tuloja, koska velkajärjestelyn voi saada ilman työtuloja. Työelämään sijoittuminen ei välttämättä paranna velallisen omaa taloudellista tilannetta, koska velallisen käytettävissä olevat tulot eivät useinkaan lisäännä sen vuoksi, että ne tulot, joita velallinen ei tarvitse välttämättömään toimeentuloonsa, on velkajärjestelyssä käytettävä velkojen maksamiseen. Samoista syistä maksuohjelman alkamisajankohdan lykkääminenkin yhdellä tai useammalla vuodella ei käytännössä kannusta velallista maksukykynsä parantamiseen. Lykkäämistapauksissa asia joudutaan myös käsittelemään käräjäoikeudessa kahteen kertaan, mikä lisää järjestelystä aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää. Ohjelman alkamisen lykkäämistä koskevaa säännöstä on joskus myös pyritty kiertämään niin, että maksuvaraa on järjestelty ohjelman alkamisajankohtaan hyvin vähän, esimerkiksi sata markkaa ja ohjelmaa on vaadittu alkamaan heti taikka niin, että hyvällä maksuvaralla maksuohjelman aloittanut velallinen on pian ohjelman vahvistamisen jälkeen hakenut maksuvelvollisuuden poistamista.

Maksuvelvollisuuden poistamismahdollisuudesta aiheutuvat epäkohdat eivät koske vain työtuloja vailla olevia velallisia. Käytännössä on myös ollut tapauksia, joissa työssä olevat velalliset pyrkivät tietoisesti saamaan maksuvaransa mahdollisimman pieneksi tai järjestelemään tilanteensa sellaiseksi, että maksuvelvollisuus poistetaan kokonaan. Tämänkaltaisiin epäkohtiin esityksessä on puututtu myös velkajärjestelyn estesäännösten tarkistamiseen liittyvillä ehdotuksilla.

Osalla yritystoimintaa harjoittavista velallisista on mahdollisuus itse vaikuttaa tulojensa määrään. Käytännössä on esiintynyt tapauksia, joissa on tehty erilaisia järjestelyjä tarkoitushakuisesti joko niin, että maksuvaraa on riittävästi omistusasunnon säilyttämi-

seksi tai niin, että jos asuntoa ei ole tai sitä ei haluta säilyttää, maksuvaraa ei ole lainkaan. Osa entisistä yrittäjistä on tosiasiallisesti itse jatkanut yritystoimintaansa, mutta tehnyt sen jotakuta muuta välikätenä käyttäen. Yrittäjän tulot ovat tällaisissa tapauksissa voineet koostua asunto- tai autoedusta ja päivärahoista sekä kilometrikorvauksista. Jos varsinaista palkkaa on maksettu, palkkataso on ollut huomattavan alhainen.

Velkajärjestelylainsäädännön yleistä hyväksyttävyyttä onkin heikentänyt nimenomaan se, että työikäiset ja -kykyiset velalliset voivat saada velkansa kokonaan anteeksi tai että heille voidaan määrätä vain nimellinen maksuvelvollisuus. Se seikka, että velkajärjestelyssä myös työssäkäyvät velalliset voivat selviytyä ilman maksuvelvollisuutta tai vain vähäisin suorituksin, voi heikentää yleistä maksumoraalia. Tämä voi synnyttää aiheellista kritiikkiä järjestelmää kohtaan yleisestikin ja erityisesti niiden velallisten taholta, jotka kaikkiin mahdollisiin keinoin pyrkivät täyttämään sitoumuksensa velkajärjestelyyn turvautumatta. Nykyistä järjestelmää ei voida pitää oikeudenmukaisena myöskään sen vuoksi, että velallisen velkojen kokonaismäärällä voi olla ratkaiseva merkitys sen suhteen, kuinka paljon velallisen on maksettava velkojaan. Jos velallisen velkamäärä on suuri, velallinen voi selviytyä veloistaan velkajärjestelyn avulla maksamatta niitä lainkaan. Samanlaisessa taloudellisessa tilanteessa olevalle velalliselle velkajärjestelyä ei voida myöntää silloin kun velallisella on suhteellisen vähän velkaa, vaan velallisen edellytetään vastaavan velvoitteistaan täysimääräisesti.

Velkajärjestelylainsäädäntöä perusteltiin osaksi sillä, että järjestelmä on omiaan kohentamaan velallisen tulonhankintakykyä ja siten lisäämään velkojille tulevaa kertymää (HE s. 90). Maksuvelvollisuuden poistamisen osalta esityksessä todettiin, että se tulee kysymykseen vain silloin, kun velallisen maksukyky on pysyvästi niin huono, että velkojat eivät voi perustellusti odottaa saavansa minkäänlaisia suorituksia velalliselta. Myös perustuslakivaliokunta kiinnitti esityksestä antamassaan lausunnossa (PeVL 23/1992 vp) huomiota siihen, että maksuvelvollisuuden poistaminen tai sen tuntuva alentaminen tulevat kysymykseen vain, kun velkaa ei yleisen elämäkokemuksen mukaan saataisi muutoinkaan perityksi velalliselta ainakaan kokonaan.

Kun velalliselle myönnetään velkajärjestely sellaisessa vaiheessa, jossa taloudellinen tilanne ei ole vakiintunut, järjestelmä ei välttämättä toimi velallisenkaan kannalta järkevällä tavalla. Käytännössä on jo tapauksia, joissa nollaohjelmakin on määrätty raukeamaan. Velkajärjestely ei ajoitu velallisen kannalta oikeaan aikaan silloin, kun velallisen kykyyn hoitaa talouttaan ei ole osattu kiinnittää tarpeeksi huomiota. Osa velallisista velkaantuu lisää, kun tosiasialliset menot ylittävät niihin käytettävissä olevat tulot. Velallisten mahdollisuudet saada luottoa ovat vähäiset, ja velkaantumista syntyykin lähinnä erilaisten laskujen maksamatta jättämisestä tai vuokran taikka elatusavun maksun laiminlyönnestä. Jos lisävelkaantumiseen ei ole ollut lähinnä velallisen toimeentuloon liittyvää hyväksyttävää perustetta, maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan. Käytännössä maksuohjelma on määrätty raukeamaan esimerkiksi tapauksessa, jossa velallinen oli jättänyt vuokransa maksamatta, vaikka hänen tulonsa olisivat siihen riittäneet. Aikaisempi velkajärjestely on lain mukaan velkajärjestelyn este, joten maksuohjelman raukeamisen myötä velallinen menettää yleensä mahdollisuutensa taloudellisen tilanteen korjaamiseen.

Velkajärjestely ajoittuu käytännössä useissa tapauksissa aikaan, jolloin velallisen maksukyky on poikkeuksellisen heikko. Lainsäädännön keinoin voidaan vaikuttaa siihen, että velkajärjestely ajoittuisi vastaisuudessa velkojen kannalta parempaan aikaan. Jos velallisen heikentynyt maksukyky osoittautuu pysyväksi tai on perusteita ennakoita, että se ei tule merkittävällä tavalla paranemaan, velkojen etukaan ei enää puolla järjestelyn siirtämistä. Lain toteutumista arvioitaessa voidaan todeta, että velkajärjestelyn ajoittamisen tarvetta suhteessa lainsäädännön tavoitteisiin ei lakia valmisteltaessa ja säädettäessä osattu riittävästi ennakoita.

Velallisen maksukykyä koskeva edellytys

Ehdotetun uuden 9 a §:n sisältönä on se, että velkajärjestelyä ei enää voitaisi myöntää velalliselle sellaisessa vaiheessa, jossa hän ei kykene maksamaan velkojaan lainkaan tai maksaisi niitä vain vähän, jos tämä johtuu väliaikaisena pidettävästä syystä. Arvioitaessa syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää tulisi ottaa huomioon erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet.

Ehdotuksen mukaan velkajärjestely tulisi yleensä kysymykseen vasta sitten, kun velallisella on maksuvaraa vähäistä enemmän tai sitten, kun syytä maksuvaran vähäisyyteen ei enää voida pitää väliaikaisena. Säännösehdotuksen mukaan ei riittäisi, että velkojat saavat suorituksia velallisen perusturvaan kuulumattoman varallisuuden rahaksimuutosta saatavista varoista. Merkitystä olisi vain niillä suorituksilla, jotka kertyvät velallisen maksuvarasta. Velallisella täytyy siis yleensä olla tuloja, jotta velkajärjestely tulisi kysymykseen.

Ansaintamahdollisuuksilla tarkoitetaan ehdotuksessa sitä, että velallinen ei ole menettänyt työkykyään eikä siis mahdollisuuksiaan hankkia tuloja, vaikka tosiasialliset mahdollisuudet juuri nyt puuttuvat. Jos velallisen työkyky on tällä eikä myöskään hänen ikänsä aseta rajoituksia työllistymiselle, velallisen ansaintamahdollisuudet ovat olemassa. Ansaintamahdollisuuksilla tarkoitetaan myös velallisen kykyä parantaa tulotasoaan. Tämä näkökohta tulee lähinnä esiin silloin, kun velallinen harjoittaa elinkeinotoimintaa. Jos velallisen ansaintakyky on kokonaisuudessaan käytössä, velkajärjestely ei yleensä estyisi, vaikka kertymä veloille ei olisi suuri.

Velallisen maksukykyä koskeva ehdotus ei koskisi vain niitä velallisia, jotka eivät väliaikaisena pidettävän syyn vuoksi kykene maksamaan velkojaan lainkaan. Ehdotuksen mukaan velkajärjestely estyisi myös, jos velkojille kertyisi vain vähäinen määrä suorituksia. Maksuvaran määrää arvioitaessa joudutaan arvioimaan, vaikuttaako sen suuruuteen väliaikaisena pidettävä syy. Tällöin on merkitystä sillä, minkäsuuruinen velallisen maksuvara voisi olla, jos hän olisi työelämän palveluksessa. Vertailussa on merkitystä yhtäältä sillä tulotasolla, joka velallisella on aikaisemmin ollut ja toisaalta sillä, minäkälaisen tulotason hän voisi saavuttaa, jos hänen ansaintakykynsä olisi kokonaisuudessaan käytössä. Tarvetta selvityksen esittämiseen tällaisista seikoista voi käytännössä olla vain silloin, jos velallinen pyrkii osoittamaan, että hänen maksuvaransa ei voi väliaikaisen syyn poistuttuakaan kasvaa eli että hänellä ei silloinkaan voisi olla maksuvaraa tai sitä olisi vain vähän. Tällainen selvitys voi toisaalta osoittaa velallisen ottaneen velkaa vailla riittävää takaisinmaksukykyä, jolloin velkajärjestelylle voi olla este, vaikka velallinen siis täyttäisi ehdotetun säännöksen mukaiset maksukykyä koskevat edellytykset.

Ehdotettu säännös uudesta velkajärjestelyn edellytyksestä koskisi yleensä opiskelijoita ja työttömiä. Työttömyystapauksissa joudutaan kuitenkin erilaisin perustein arvioimaan sitä, voidaanko velallisen tilannetta pitää väliaikaisena. Selvitysten mukaan työttömyys on käytännössä nykyisinkin usein lyhytaikainen tilanne, mutta pitkä työttömyyden yhtäjaksoinen tai lähes yhtäjaksoinen kesto voi vaikuttaa ratkaisevalla tavalla työttömän työllistymismahdollisuuksiin. Säännöstä sovellettaessa tulisiikin näissä tapauksissa yleensä kiinnittää erityistä huomiota työttömyyden keston. Jos velallisella ei ole ollut työmahdollisuuksia kahteen vuoteen, tilannetta ei yleensä voitaisi pitää enää väliaikaisena muissa kuin sellaisissa tapauksissa, joissa velallinen on vielä suhteellisen nuori ja koulutettu.

Ehdotettu säännös voisi koskea muitakin maksuvaraa vailla olevia kuten lapsiaan kotona hoitavia vanhempia ja osapäivätyössä olevia tai elinkeinotoimintaa harjoittavia velallisia. Säännös koskisi myös niitä velallisia, jotka ovat tilapäisen syyn vuoksi poissa työstä tai joiden työaika on normaalia lyhyempi, mutta joilla on mahdollisuus palata kokopäivätyöhön. Velkajärjestely voisi näissäkin tapauksissa tulla kysymykseen, jos velallinen väliaikaisesta syystä huolimatta kykenee maksamaan velkojaan sellaisella määrällä, jonka voidaan arvioida vastaavan määrää, jonka hän maksaisi väliaikaisen syyn poistuttua.

Säännöksen mukaan arvioinnissa otettaisiin huomioon erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet. Säännöksellä on haluttu estää se, että velkojen järjestely tulisi kysymykseen sellaisessakin tilanteessa, jossa velallisen maksukyky on jonkin muun kuin hänen omiin tuloihinsa liittyvän väliaikaisen syyn vuoksi poikkeuksellisen alhainen. Velkajärjestelyn myöntäminen voisi olla velkojen kannalta kohtuutonta esimerkiksi tilanteessa, jossa hyvätuloinen velallinen ei maksaisi velkojaan lainkaan vaan käyttäisi tulonsa kokonaisuudessaan perheensä elättämiseen sen vuoksi, että hänen puolisoillaan ei väliaikaisen syyn eli opiskelun, hoitovapaan tai muun sellaisen syyn vuoksi ole maksukykyä. Erityisesti huomioon otettavana seikkana voi joissakin tilanteissa tulla kysymykseen myös velallisen lapsen elatusvelvollisuudesta aiheutuvat menot. Tarkoitus ei kuitenkaan ole, että velkajärjestely siirtyisi säännönmukaisesti sellaiseen vaiheeseen, jossa lapset ovat

aikuistuneet. Väliaikaisena tilannetta voitaisiin pitää lähinnä vain silloin, kun alaikäisistä lapsista vanhimman lapsen elatusvelvollisuus päättyy aivan lähitulevaisuudessa.

Ehdotuksen on arvioitu vaikuttavan niin, että velalliset, joilla on mahdollisuus saada työtuloja tai lisätä niitä, käyttävät mahdollisuutensa täyttääkseen velkajärjestelyn edellytykset. Velalliset, jotka saavat tuloja harmaan talouden piirissä, voivat ryhtyä hankkimaan tulojaan rehellisesti osoittaakseen, että heillä on riittävästi maksuvaraa velkajärjestelyn saamiseksi. Myös yleiseltä kannalta ehdotettua vaihtoehtoa voidaan pitää nykyistä oikeudenmukaisempana varsinkin, kun ero velkajärjestelyvelallisten ja muiden velallisten välillä pienenee niin, että myös velkajärjestelyssä velallisen tulee nykyistä useammin maksaa velkojaan. Kun velkajärjestelyssä nykyistä säännönmukaisemmin edellytetään velallisilta sekä maksukykyä että -halua, on myös todennäköistä, että velkojat aikaisempaa useammin suostuvat järjestelyyn. Käytännössä velkojat ovat vedonneet velkajärjestelyn esteisiin harvemmin tapauksissa, joissa velallisella on maksuvaraa. Edellytyssäännös voi vaikuttaa niin, että nykyistä suurempi osa tuomioistuimessa käsiteltävistä asioista on riidattomia, mikä vähentää tuomioistuinten työtä.

Velkajärjestelyn uusi edellytys ei tarkoita sitä, että järjestely tulisi kysymykseen vain, jos velallisella on vakituinen tai pitkäaikainen työsuhte. Velalliselle vahvistettavassa maksuohjelmassa hänen maksuvaransa määritellään yleensä kuukautta tai muuta sopivaa ajanjaksoa kohti. Maksuohjelmaa koskevat säännökset eivät edellytä sitä, että velallisen tulot ovat säännölliset. Maksuohjelma voidaan laatia myös tilapäistöissä taikka määräaikaissa tai muissa niin sanotuissa epätyypillisissä työsuhteissa oleville velallisille.

Tarkoitus on, että jo ennen ehdotetun lain voimaantuloa oikeusministeriö vahvistaa lain 4 §:n 2 momentin nojalla määräyksen velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista. Tässä määräyksessä on tarkoitus muuttaa nykyistä käytäntöä niin, että velallisen käsitys omasta maksukyvystään korostuisi. Nykyisellä välttämättömien menojen melko kaavamaisella määrittelyllä on voitu turvata velallisten yhdenmukaista kohtelua ja riittävät edellytykset maksuohjelman noudattamiselle, mutta se on myös johtanut liian pieniin kertymiin tapauksissa, joissa velallisen tosiasiallinen velanmaksukyky on ollut vel-

kajärjestelyssä arvioitua parempi. Esimerkiksi velkajärjestelyn ulkopuolella useat tilapäistöissä olevat velalliset maksavat normaalisti velkojaan, mutta velkajärjestelyssä vastaavassa tilanteessa olevan velallisen maksuvelvollisuus on voitu poistaa kokonaan.

Ehdotuksesta saattaa joissakin tapauksissa seurata, että velalliset voivat velkajärjestelyn saadakseen ottaa vastatakseen sellaisesta velkamäärästä, jonka maksaminen voi osoittautua ylivoimaiseksi, jos velallinen on maksuohjelman aikana esimerkiksi pitkään työttömänä. Tällaisen tilanteen korjaamiseksi maksuohjelman muuttaminen olisi edelleenkin mahdollista, jos velallisen ei voida kohdudella edellyttää suoriutuvan ohjelman mukaan maksamatta olevasta velkamäärästä.

Ehdotuksen toteutuminen merkitsisi sitä, että velkajärjestelyssä olisi nykyistä enemmän merkitystä sillä, että velallisen taloudellinen tilanne on vakiintunut. Muiden Pohjoismaiden käytännössä velallisen taloudellisen tilanteen vakiintuneisuudella on erityinen merkitys. Tanskassa hakemusta ei yleensä voida hyväksyä, jos velallisen maksukyvyttömyyden kestosta on epävarmuutta. Hakemus hylätään silloin kun maksukyvyn paraneminen on odotettavissa tai mahdollista, vaikka velallisen kyvyttömyys selviytyä veloistaan olisi kiistaton. Ruotsin lain mukaan velallisen on oltava kvalifioitusti maksukyvyn niin, että hänellä ei ole näköpiirissä olevana aikana mahdollisuuksia selviytyä veloistaan. Lain esitöissä on mainittu yksi esimerkki, jonka mukaan velkasaneerausta ei voida myöntää, jos ei ole mahdollista tehdä jonkinlaista varmaa ennustetta kysymyksessä olevan velallisen tulevasta taloudellisesta tilanteesta. Oikeuskirjallisuudessa on käsitelty kysymystä suhdannetyöttömyydestä (Heller-Mellqvist, Skuldsaneringslagen, Stockholm 1995, s. 61—62). Kirjallisuudessa esitetyn käsityksen mukaan maksukyvyttömyyden pysyvyyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon yksittäisen velallisen edellytykset palata takaisin työmarkkinoille. Tässä suhteessa keskeinen merkitys on velallisen iällä, ammatilla, koulutuksella ja sukupuolella. Suhdannetyöttömyys ei vie nuorehkon (20—40 vuotta) työkykyisen ja ammattikoulutusta saaneen henkilön mahdollisuuksia saada uutta työtä paremman tilanteen vallitessa, kun taas työttömyys voi vanhemman (55—60 vuotta) henkilön osalta merkitä suuria vaikeuksia palata työmarkkinoille. Myös Norjan lain esitöissä on tuotu esiin, että

työttömyyden vaikutusta arvioitaessa tulee tehdä arvio todennäköisyydestä, jolla työtön velallinen palaa takaisin työhön.

3.4. Velkajärjestelyn esteet

Lain 10 §:n 1, 2, 3 ja 4 kohtien estesäännöksiä ehdotetaan tarkistettaviksi. Taloudellisen hyödyn tavoittelutarkoituksessa tehtyyn rikokseen syyllistyminen ja elinkeinotoiminnassa tapahtunut sopimaton menettely ehdotetaan velkajärjestelyn esteeksi ilman, että velkojen määrällä olisi nykyisellä tavalla ratkaisevaa merkitystä. Säännöksissä tarkoitetut menettelytavat jo yksinään osoittavat velallisen toiminnassa sellaista moitittavuutta, jota ei yleiseltä kannalta voida pitää hyväksyttävänä eikä velkajärjestelyä yleensä tulisi tällaisten velkojen järjestelemiseksi myöntää. Samasta syystä velkajärjestely voisi ehdotuksen mukaan estyä, vaikka kysymyksessä eivät olisi taloudellisen hyödyn tavoittelutarkoituksessa tehty rikokset vaan muutkin tahalliset rikokset, joiden perusteella velallisella on maksamatonta velkaa. Tahallisten rikosten lisäksi kysymykseen voisi tulla lähinnä sellaiset tuottamukselliset rikokset, jotka osoittavat velallisessa piittaamattomuutta suhtautumista toisen henkeä tai terveyttä kohtaan taikka lakisääteisten velvoitteiden hoitamista kohtaan. Ehdotuksen mukaan rikokseen syyllistyneen velallisen osalta tulisi harkinnassa ottaa huomioon velan määrä, rikoksen laatu, vahingonkärsineen asema ja muut seikat. Velkajärjestely olisi evättävä, jos sen myöntämistä ei näihin seikkoihin nähden voida pitää perusteltuna. Velkajärjestely ei myöskään tulisi kysymykseen niin kauan kuin velallinen on rikoksesta epäiltynä, jos velkajärjestelyn myöntäminen voisi tulla mainituin perustein harkittavaksi tilanteessa, jossa velallinen tuomitaan rikoksen perusteella maksuvelvolliseksi.

Yleiseltä kannalta on aiheutta suhtautua kielteisesti sellaisen velallisen velkajärjestelyyn, jonka taloudelliset toimenpiteet ovat tähänneet velkojen edun vahingoittamiseen jo ennen velkajärjestelyä. Nykyisen 10 §:n 4 kohdan nojalla velkajärjestely estyy, jos järjestelyt ovat olleet sen laatuaisia, että ne voitaisiin peräyttää takaisinsaantia konkurssipesään koskevien säännösten nojalla.

Velkajärjestelyn epäamisperusteen kytkentä takaisinsaantiperusteisiin ei ole kaikis-

sa tilanteissa riittävä. Velkojien etua loukkaavia velallisen toimia voivat olla erilaiset omaisuudensiirrot tai välikättä käyttäen tehty järjestelyt, joiden tarkoituksena on turvata velallisen elintaso korkeana ja minimoida velkojille tulevat maksusuoritukset. Elinkeinoimintaa harjoittanut velallinen on voinut toimia esimerkiksi niin, että hänellä itsellään ei ole varallisuutta lainkaan tai sitä on vain vähäisessä määrin, mutta toiminnan tulos on tavalla tai toisella ohjattu elinkeinonharjoittajan puolison tai muun läheisen henkilön varallisuuden kartuttamiseen. Velkajärjestelyn yhteydessä on tullut esiin joitakin yksittäistapauksia, joissa velallinen on jo ennen hakemuksen tekemistä järjestellyt maksuvaransa alhaiseksi esimerkiksi niin, että hän on ilmoittanut saavansa tuloja jonkun toisen, yleensä hänelle läheisen henkilön harjoittamassa elinkeinotoiminnassa vain niin vähän, että maksuvaraa ei synny, mutta alhainen tulotaso on selvästi epäsuhteessa velallisen työpanokseen nähden.

Lain 10 §:n 4 kohtaa ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että velkajärjestely ei tulisi kysymykseen, jos velallinen on taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi itse heikentänyt taloudellista asemaansa. Velkajärjestelyn epäminen tulisi kysymykseen myös, jos velallinen on ennen velkajärjestelyä tai velkajärjestelyä silmällä pitäen järjestellyt taloudellisia olojaan niin, että hänen maksukykynsä on heikompi kuin se todennäköisesti olisi ollut ilman tällaisia järjestelyjä. Velkojien edun heikentämistarkoituksessa tehty järjestelyt voivat yleensä käydä ilmi velallisen tulojen ja varojen epäsuhteesta. Velallinen on esimerkiksi voinut käyttää tulojaan jonkun toisen henkilön varallisuuden kartuttamiseen. Säännöksen tarkistaminen ehdotetulla tavalla merkitsisi sitä, että velkajärjestely voitaisiin myöntää vain, jos velallinen on toiminut velkojiaan kohtaan lojaalisti maksuvaikeuksiin jouduttuaan tai voidessaan ennakoida sellaisten syntymisen.

Ehdotuksen mukaan velkajärjestelyn esteet tulisi ottaa tuomioistuimessa yleensä tutkittavaksi vain, jos velkoja sellaisella perusteella vastustaa järjestelyä. Lain 53 §:n 1 momenttiin ehdotetun muutoksen jälkeen tuomioistuin voisi edelleenkin viran puolesta hylätä hakemuksen. Selvissä tapauksissa tuomioistuin voisi hylätä hakemuksen velkoja kuulemattakin, jos este käy ilmi jo velallisen hakemuksesta eikä erityisiä vastasyitä velkajärjestelylle ole.

3.5. Velallisen maksuvelvollisuus velkajärjestelyssä

Velkajärjestelyssä maksuohjelma laaditaan niin, että velallisen maksuvara eli hänen tuloistaan se osa, jota hänen ei tarvitse välttämättömään toimeentuloonsa, käytetään velkojen maksamiseen. Lähtökohtana maksuohjelmaa laadittaessa on, että velallisen tulotason oletetaan säilyvän ennallaan. Sellaiset maksukykyyn olennaisesti vaikuttavat seikat, jotka ovat ohjelmaa vahvistettaessa tiedossa, otetaan ohjelmassa ennalta huomioon.

Vahvistettua maksuohjelmaa voidaan muuttaa lain 44 §:ssä säädettyin perustein. Laissa säännellään menettelystä, jolla maksuohjelmaa voidaan muuttaa. Velallisen ja velkojien suostumuksella ohjelmaa voidaan muuttaa tuomioistuimen ulkopuolellakin sovintoratkaisuna, mutta ainakaan toistaiseksi näin ei ole laajalti menetelty. Maksuohjelmia on käytännössä tavallisimmin muutettu velallisen maksukykyyn muututtua. Maksukykyyn heikentymisen tai paranemisen tulisi lain mukaan olla olennainen, jotta ohjelman muuttamiselle on peruste. Käytännössä ohjelmien muutoshakemuksia on tehty, vaikka maksukyky on muuttunut suhteellisen vähän. Tämä on merkinnyt sitä, että muutoshakemuksia on tehty tuomioistuimille erityisesti vuoden 1995 aikana huomattavan paljon ja määrä on kuluvana vuonna edelleen kasvanut. Muutoshakemusten osuus kaikista velkajärjestelyasioista on noussut yli viidennekseen.

Maksuohjelmien muuttamistarve johtuu siitä laissa omaksutusta ratkaisusta, että velallisella on velvollisuus maksaa velkojaan todellisen maksukykynsä mukaan alunperin vahvistetun maksuohjelman keston ajan. Ohjelman kestoa ei voida pidentää, jos velallisen maksukyky heikkenee. Maksuohjelmaa ei liioin voida panna täytäntöön, jos velallinen sen laiminlyö. Kun velallisen maksukyky heikkenee, maksuohjelmaa muutetaan niin, että suoritukset veloille pienenevät. Varsinkin silloin, kun velkojia on useampia, ohjelman muuttamisesta aiheutuu paljon työtä ja kustannuksia.

Velkajärjestelyssä velallisen maksuvelvollisuus sovitetaan hänen maksukykyynsä niin, että maksettavaksi tulevien velkojen kokonaismäärää voidaan yleensä pitää kohtuullisena, vaikka velallisen maksukyky sittemmin heikkenee. Jos heikennykset eivät ole tuntuvia ja pitkäaikaisia ja maksuvelvol-

lisuuden määrä on kohtuullinen, maksuvelvollisuuden tulisi jo yksin muutosmenettelystä aiheutuvien kustannusten säästämiseksi säilyä entisellään siitä huolimatta, että sen täyttämiseen tarvitaan enemmän aikaa kuin maksuohjelmaa vahvistettaessa on arvioitu.

Ehdotuksen mukaan maksuohjelman muuttaminen voisi tulla kysymykseen vain poikkeuksellisesti. Lähtökohtana olisi, että velallisen tulee maksaa maksuohjelmassa määrätty määrä veloistaan. Velallisen maksuvelvollisuuden sisältöön ei siis yleensä puututtaisi, vaikka maksuohjelman keston päättyessä osa veloista on ohjelman mukaan vielä maksamatta. Velkajärjestelyssä vahvistettu maksuvelvollisuus vastaisi muuta velkavastuuta siinäkin, että velkoja voisi ehdotuksen mukaan vaatia täytäntöönpanoa ohjelmassa määrättyjen suoritusten saamiseksi, jos velallinen laiminlyö ohjelman noudattamisen. Maksukyvyyn heikentyminen merkitsisi siis sitä, että velallinen saa lisää maksuaikaa maksuohjelmassa järjesteltyjen velkojensa maksamiseksi. Velallisen etu järjestelystä olisi se, että hänen velkamääränsä pysyy sillä kohtuulliseksi arvioidulla tasolla, jolle se on maksuohjelmassa alennettu eikä alennetulle pääomalle juokse korkoa. Jos velallisen maksukyky on kuitenkin ohjelman aikana heikentynyt niin merkittävästi, että maksuvelvollisuuden määrä osoittautuu kohtuuttoman raskaaksi, maksuohjelmaa voitaisiin ehdotuksen mukaan muuttaa. Ohjelmaa ei voitaisi määrätä raukeamaan, jos velallisen laiminlyöntiin on hyväksyttävä syy.

Esityksessä ehdotetaan, että maksuohjelmien muutoskynnystä nostettaisiin nykyisestä käytännöstä myös maksukyvyyn paranemisen osalta. Maksuvelvollisuuden määrää voitaisiin lisätä, jos velallisen tulot kasvavat tai menot alenevat niin, että hän kykenee maksamaan velkojaan lisää vähintään asetuksella säädettävän määrän kalenterivuotta kohden laskettuna tai jos velallinen saa esimerkiksi perinnön, jonka määrä ylittää asetuksella säädettävän määrän. Maksukyvyyn paranemisesta ehdotetaan säädettäväksi niin, että velallinen voisi saada osan parantuneesta maksuvarasta itselleen, jolloin velkajärjestely voisi nykyistä paremmin kannustaa velallista lisäämään tulojaan. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimenmenettelyä ei maksuohjelman muuttamiseksi yleensä tarvittaisi.

Velkajärjestelyssä velkojen suorittamiseen käytetään velallisen maksuvaran lisäksi hänen perusturvaan kuulumatonta omaisuutensa.

Perintönä tai testamentilla saatu omaisuus ei ole velkajärjestelyssä muusta varallisuudesta poikkeavassa asemassa. Käytännössä ongelmallisia tilanteita on syntynyt silloin, kun velallisen varallisuuteen kuuluu osuus jakamattomassa kuolinpesässä. Yleensä tällainen osuus ei kuulu velallisen perusturvaan. Lähtökohtana on, että osuus muutetaan velkajärjestelyn yhteydessä rahaksi ja sen arvo otetaan myös huomioon velallisen maksukyvyttömyyttä arvioitaessa. Perusturvaan kuuluvaksi omaisuudeksi kuolinpesäosuus on käytännössä rinnastettu silloin, kun velallisen asuminen tai kohtuullisen asuintoimituksen hallinta perustuu kuolinpesän osakkuuteen. Velkajärjestelyssä ratkaisevaa on, onko perinnönjako tai pesäosuuden luovutus käytännössä mahdollinen ja saadaanko luovutuksella varoja velkojen maksamiseen. Mikäli pesäosuuden luovutukselle ei ole esteitä eikä osuuden arvo ole vähäinen, pesäosuuden luovutuksesta saatavat varat koituvat velkojen hyväksi.

Periaate, jonka mukaan perusturvaan kuulumatonta varallisuutta on velkajärjestelyssä käytettävä velkojen suorituksiksi, on riidaton. Tulkinnanvaraista nykyisten säännösten mukaan on kuitenkin se, voidaanko velallisen maksuvelvollisuus maksuohjelmassa ulottaa ohjelman päättymisen jälkeiseen aikaan niin, että pesäosuudesta kertyvät varat maksettaisiin velkojille siinäkin tapauksessa, että luovutus toteutuu vasta ohjelman päättyttyä. Ehdotuksen mukaan velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus säilyy maksuohjelman keston päättymisestä huolimatta siltä osin kuin sitä ei ole täytetty. Jos pesäosuuden luovutus ei ole ollut mahdollista ennen maksuohjelman päättymistä, velallisen maksuvelvollisuus ei tältä osin lakkaa. Vastaavasti velallisen maksuvelvollisuus säilyy sellaisen omaisuuden osalta, joka on maksuohjelmaa vahvistettaessa vakuutena jonkun toisen velasta.

Maksuohjelman raukeamista koskevia säännöksiä on ehdotuksessa tarkistettu. Maksuohjelma voitaisiin edelleenkin määrätä raukeamaan, jos velallinen laiminlyö suoritukset ilman maksukykyänsä heikkenemiseen liittyvää syytä tai jos velkajärjestelylle ilmenee este ohjelman aikana. Ehdotuksen mukaan maksuohjelma voitaisiin määrätä raukeamaan vielä ohjelman päättyttyäkin. Ehdotuksen mukaan ulosottomies voisi maksuohjelman aikana erityisestä syystä myös tehdä velallisesta ulosottoselvityksen, vaikka velal-

linen ei olisikaan ulosottovelallisen asemassa. Säännöksen tarkoituksena on turvata velkojen tiedonsaantia velallisen taloudellisen tilanteen kehittymisestä maksuohjelman aikana.

3.6. Tavallisten velkojen keskinäinen asema

Lainsäädännön peruseriaatteena on, että tavallisia velkoja kohdellaan yhdenvertaisesti. Kukin velkojista saa maksuohjelman mukaan saatavastaan yhtä suuren suhteellisen osuuden. Poikkeukset yhdenvertaisuuseriaatteesta koskevat etuoikeutettua elatusapua ja velkoja, jotka liittyvät velallisen välttämättömään toimeentuloon.

Velkajärjestelylain voimassaoloaikana on käyty paljon keskustelua velallisen velkaa taanneen ja takauksen perusteella velkaa maksaneen yksityishenkilön asemasta ja oikeudesta saada velalliselta suoritus maksuohjelman päätyttyä. Takauksesta aiheutunut maksuvelvollisuus on katkeroitannut henkilökohtaisia suhteita aikaisemmin toisilleen läheisten henkilöiden, jopa perheenjäsenten kesken.

Velkajärjestelylaki antaa myös maksukyvyttömälle takaajalle mahdollisuuden selviytyä sitoumuksestaan aiheutuneesta velasta joko velkajärjestelyn tai erillisen takausvastuun järjestelyn avulla. Tämä ei useinkaan ole korjannut rikkoutuneita henkilösuhteita, jos takaaja on nimenomaan takauksittomuksen takia joutunut hakeutumaan velkajärjestelyyn. Velallisen velkajärjestely on koettu epäoikeudenmukaiseksi, jos takaaja on ollut niin maksukykyinen, että hän on selviytynyt takauksesta velkajärjestelyyn turvautumatta, mutta velalliselle on vahvistettu maksuohjelma ja erityisen epäoikeudenmukaiseksi tapauksissa, joissa velallisen maksuvelvollisuus on velkajärjestelyssä poistettu kokonaan tai velallinen on kyennyt säilyttämään omistusasuntonsa, mutta takaaja on tehnyt tuntuvia maksusuorituksia.

Velallisten avustajien arvion mukaan takaajan asema ei tosiasiassa olisi yleensä ollut parempi, vaikka velalliselle ei olisi myönnetty velkajärjestelyä, koska velallinen ei usein velkajärjestelyn ulkopuolellakaan olisi kyennyt maksamaan velkojaan kuin enintään osaksi. Takauksia on annettu toisinaan huomattavan suurista veloista. Osalla takaajista on ollut merkittävää varallisuutta ja mahdollisesti myös hyvät tulot, jolloin

takaajien maksamat velat ovat voineet olla hyvinkin suuria. Tavallisimmin takaajien maksukyky on riittänyt vain muutaman tuhannen tai kymmenentuhannen markan suuruisiin suorituksiin. Koska velallisten muut velat ovat olleet huomattavastikin suurempia, takaajalla olisi tällaisissa tapauksissa ollut vain harvoin mahdollisuuksia saada velalliselta suorituksia velkajärjestelyn ulkopuolella silloinkaan, kun velallisella on ollut ulosmittauskelpoisia varoja tai tuloja. Velkaantuneita avustavien taholta on myös tuotu esiin, että ilman velkajärjestelyn mahdollisuutta useiden takaajien tilanne olisi ollut toivoton varsinkin tapauksissa, joissa takauksia on annettu suurista veloista.

Takaaja on velkojana velkajärjestelyssä samassa asemassa kuin muutkin velkojat. Takaajalla kuten muillakaan velkojilla ei ole oikeutta enää maksuohjelman jälkeen periä velasta sitä osaa, joka ei ole maksuohjelmalla tullut suoritetuksi. Velkojen yhdenvertaisuuden periaatetta noudatetaan myös maksukyvyttömään velalliseen kohdistettavassa pakkotäytäntöönpanossa, konkurssissa ja ulosotossa.

Takausvelan velkojana oleva yksityishenkilö on useissa yhteyksissä esiin tuoduissa kannanotoissa haluttu velkajärjestelyssä asettaa muita velkoja parempaan asemaan, koska velallisen velka ei ole yleensä lainkaan hyödyttänyt takaajaa. On myös tuotu esiin, että takauksen antamiseen on vaikuttanut tieto siitä, että takauksen perusteella maksettua velkaa saa tarvittaessa periä velalliselta hänen loppuelämänsä ajan. Takaaja ei myöskään ole aina ollut perillä velallisen muista sitoumuksista eikä ole sen vuoksi voinut realistisesti arvioida velallisen kykyä vastata velvoitteistaan ja omaan sitoumiseensa liittyvää riskiä.

Käytännössä useat velalliset ovat tehneet takaajien kanssa suullisia tai kirjallisia sopimuksia, joissa he lupautuvat maksuohjelman päätyttyä tai toimeentulostaan tinkimällä jopa ohjelman aikana suorittamaan takaajilleen osaksi tai kokonaan takaajien maksamat velat. Tällaisen sopimuksen johdosta takaaja saa velallisen muita velkoja paremman aseman. Kun muut velat on maksuohjelmalla maksettu loppuun, velallisen mahdollisuudet tehdä takaajalle suorituksia ovat toisenlaiset kuin jos velkajärjestelyä ei olisi myönnetty. Takaajan mahdollisuudet saada suorituksia voivat, jos velallisella on riittävästi maksukykyä, olla joissakin tapauksissa hyvätkin, ja

tällöin takaaja voi velallisen velkajärjestelyn avulla päästä selvästi parempaan asemaan kuin jos velallisen velkajärjestelyhakemus olisi hylätty tai velallinen ei olisi hakenutkaan velkajärjestelyä.

Lain mukaan velallinen ei voi pätevästi sitoutua maksamaan velkaa enemmän kuin mitä maksuohjelmassa on edellytetty (40 § 3 mom.). Tällaisia lisäsuorituksia koskeva sopimus on mitätön. Säännöksen tarkoituksena on ollut estää yhtäältä velallista muuttamasta omin toimin velkojen keskinäistä asemaa ja toisaalta velkojaa pakottamasta velallista sellaiseen menettelyyn. Velallisen vapaaehtoisuuteen perustuvaa suoritusta ei pidetä velan maksuna vaan sitä voidaan arvioida lahjana. Vapaaehtoisuuteen perustuvien lisäsuoritusten tekemistä laki ei kuitenkaan estä.

Esityksessä ehdotetaan velkojana olevan yksityishenkilön velkoja-asemaan muutoksia. Ehdotuksen mukaan velallinen voisi maksuohjelman päätyttyä suorittaa velkojaan vapaaehtoisesti. Säännös koskisi kaikkia velkoja, mutta käytännössä vapaaehtoisia suorituksia kertyy - kuten nykyisinkin - takaajille. Sen lisäksi ehdotetaan, että maksuohjelman kestoa voitaisiin erityisistä syistä jatkaa yksityisvelkojan hyväksi enintään kahdella vuodella. Säännös koskisi velallisen kaikkia yksityisvelkoja eikä vain takauksen perusteella velan maksanutta velkojaa. Ehdotuksen tavoitteena on turvata takaajalle ja muulle yksityishenkilölle lisäsuorituksia erityisesti silloin, kun takaajan tai muun yksityishenkilön taloudellinen asema on velallisen maksukyvyttömyyden vuoksi olennaisella tavalla heikentynyt ja kun velalliselta voidaan hänen olosuhteensa huomioon ottaen sellaisia suorituksia kohtuudella edellyttää.

3.7. Tuomioistuinmenettely

Velkajärjestelymenettelyn osalta lakiin ei ehdoteta olennaisia muutoksia. Menettelysäännöksiä on eräiltä osin tarkistettu. Tuomioistuinten kannalta keskeisiä ovat velkajärjestelyn sisältöön ja maksuohjelman muuttamiseen liittyvät ehdotukset. Niiden toteuttaminen vaikuttaa myös tuomioistuinmenettelyyn ja merkitsee työn säästöä.

Työryhmän ehdotuksessa lakiin ehdotettiin otettavaksi säännökset, jotka mahdollistaisivat kuulusmenettelyn käyttämisen velkajärjestelyssä. Ehdotuksesta on kuitenkin jatko-

valmistelussa luovuttu, koska siitä saatava hyöty on arvioitu vähäiseksi. Sen sijaan lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka perusteella maksuohjelmassa voidaan jättää huomioon ottamatta pienehköjä velkoja elinkeinonharjoittajalta, jota ei ole onnistuttu menettelyn kuluessa tavoittamaan. Selvittäjän työtä voidaan näin joissakin tapauksissa vähentää ja maksuohjelmien laadinta voi näissä tapauksissa yksinkertaistua.

3.8. Velkajärjestelyn kustannukset

Velkajärjestelyssä velallinen ja velkojat vastaavat itse menettelystä aiheutuvista kustannuksista. Velalliselle velkajärjestely ei yleensä aiheuta kustannuksia. Velkaneuvonta, jonka toimesta pääosa hakemuksista tehdään, on velalliselle maksuton. Velalliselle voidaan myöntää maksuton oikeudenkäynti, jolloin hänelle aiheutuneet suoranaiset kulut maksetaan valtion varoista. Mikäli velalliselle voidaan määrätä avustaja, avustajan palkkio suoritetaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla valtion varoista. Selvittäjän palkkio ja kustannukset maksetaan valtion varoista. Velallinen on myös vapautettu oikeudenkäyntimaksuista.

Maksuttomuutta puoltaa se, että velkajärjestelymenettelystä ei näin aiheudu jo olemassa oleviin sitoumuksiinsa nähden maksukyvyttömälle velalliselle lisää menoja. Velkajärjestelyn hakeminen tuomioistuimelta voi toisaalta olla liian helppoa eikä sovinto- ratkaisujen eteen nähdä tarpeeksi vaivaa. Erityisesti maksuohjelmien muuttamisen osalta maksuttomuus on voinut osaltaan vaikuttaa siihen, että kynnys hakemuksen tekemiseen on ollut alhainen.

Ehdotuksen mukaan myös velallinen olisi velvollinen osallistumaan velkajärjestelystä aiheutuviin kustannuksiin. Velallinen olisi velvollinen maksamaan selvittäjän kustannukset kokonaan tai osaksi. Valtion varoista kustannukset maksettaisiin edelleen kokonaisuudessaan, jos velallisella ei ole maksuvaraa tai hakemus hylätään. Velallisen olisi korvattava selvittäjän kustannukset valtiolle lähinnä silloin, kun hakemuksen hylkäämisen perusteena on ollut velallisen oma menettely.

Velallisen olisi suoritettava kustannukset suoraan selvittäjälle. Tarkoituksenmukaisena ei ole pidetty sitä, että valtio maksaisi selvittäjän saatavan ja velallinen velvoitettaisiin

korvaamaan maksettu määrä valtiolle. Tämä tarkoittaisi sitä, että maksujen seurantaan ja perintään jouduttaisiin luomaan oma kustannuksia aiheuttava järjestelmänsä. Riski siitä, että velallinen ei suorita kustannuksia selvittäjälle, on vähäinen.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Ehdotuksen vaikutukset velkajärjestelyasioiden ja velkajärjestelyn kustannusten määrään

Esityksen toteuttamisella on vaikutuksia uusien velkajärjestelyhakemusten määrään, tuomioistuimissa tapahtuvien maksuohjelmien muutosten määrään ja selvittäjien käytöstä valtiolle aiheutuviin kustannuksiin. Ehdotuksen toteuttamisesta seuraa, että asiamäärät tuomioistuimissa alenevat, mikä merkitsee tuomioistuinten työn vähenemistä.

Velkajärjestelyhakemusten määrä on pysynyt varsin vakiona. Hakemuksia on tehty vuosittain noin 12 000—13 000. Hakemuksista on hylätty noin 2 000. Ehdotetun velallisen maksukykyä koskevan velkajärjestelyn uuden edellytyksen vuoksi hakemuksia tullaan tekemään aikaisempaa vähemmän. Määrän laskua on kuitenkin vaikea arvioida, koska hakemuksia tullaan tekemään ennen soveltamiskäytännön vakiintumista niissäkin tapauksissa, joissa hakija ei täytä tätä edellytystä.

Lisäksi on huomattava, että suuri osa velallisista, joiden maksukykyyn vaikuttaa ehdotuksessa tarkoitettu väliaikainen syy ja jotka jäävät uuden edellytyssäännöksen vuoksi velkajärjestelyn ulkopuolelle, tulevat todennäköisesti hakemaan sitä myöhemmin. Ehdotus maksukykyä koskevasta velkajärjestelyn edellytyksestä voi toisaalta vaikuttaa siihen, että velkajärjestelyistä pystytään nykyistä paremmin sopimaan ilman tuomioistuinten menettelyä. Osalla velallisista voi olla mahdollisuuksia järjestellä taloudellista tilannettaan niin, että maksukykyä on riittävästi velkajärjestelyn myöntämiseksi eikä järjestelyn hakeminen siirry. Mahdollista on, että jotkut velalliset eivät hae järjestelyä sen vuoksi, että velkajärjestelyssä nykyistä useammin edellytetään velkojen maksamista.

Arvion mukaan ehdotetun muutoksen vuoksi hakemusten määrä alenee tuhannella ja hylättyjen hakemusten määrä lisääntyy niin ikään tuhannella vuodessa. Myös velka-

järjestelyn estesäännösten tiukentaminen lisää hakemusten hylkäämisiä jonkin verran. Kaiken kaikkiaan voidaan arvioida, että uudistus vähentää maksuohjelman vahvistamiseen saakka etenevien asioiden määrää vuositasonalla 2 000—2 200. Jos näistä asioista 1 400 olisi ollut sellaisia, joissa olisi määrätty selvittäjä ja selvittäjän keskimääräinen kustannus olisi ollut 5 000 markkaa, selvittäjän käytöstä aiheutuvat kustannukset vähenisivät tältä osin 7 miljoonalla markalla.

Selvittäjän käytöstä aiheutuvia kustannuksia maksettiin valtion varoista vuonna 1995 yhteensä 53 miljoonaa markkaa. Esityksessä ehdotetaan, että velallinen olisi velvollinen suorittamaan vähintään osan selvittäjän käytöstä aiheutuvista kustannuksista. Kun velkajärjestelyn myöntäminen yleensä edellyttäisi, että velallisilla on maksuvaraa, useimmat velalliset kykenisivät maksamaan selvittäjän kustannukset ainakin osaksi. Osa velkajärjestelyvelallisista tulee edelleenkin olemaan pysyvästi ilman maksuvaraa. Kustannussäästön määrä vuodelle 1997 on arvioitu sen mukaan, että selvittäjä määrätään 6 000 tapauksessa. Näistä tapauksista 80 prosenttia eli 4 800 on sellaisia, joissa velallinen itse maksaa osan kustannuksista. Keskimääräiseksi selvittäjän palkkioksi ja kustannusten korvaukseksi on arvioitu 5 000 markkaa ja keskimääräiseksi velallisten neljän kuukauden maksuvaraksi 3 600 markkaa. Selvittäjän palkkioita tulisi maksettavaksi kaikkiaan 30 miljoonaa markkaa ja tästä määrästä velalliset maksaisivat noin 17 miljoonaa markkaa. Valtion osuus selvittäjän kustannuksista olisi siis 13 miljoonaa markkaa. Vuonna 1997 tullaan maksamaan selvittäjän kustannuksia myös asioissa, joissa selvittäjän määräys on annettu ennen lain voimaantuloa. Asioiden määrän alentuessa tulevina vuosina kustannussäästöä syntyy enemmän.

Ehdotuksen mukaan maksuohjelmien muuttaminen voisi tulla kysymykseen nykyistä harvemmin. Ehdotetun voimaantulo- ja siirtymäsäännöksen mukaan maksuohjelmasta tulisi täytäntöönpanoperuste silloinkin, kun maksuohjelma on vahvistettu ennen lain voimaantuloa. Tämän on yleisesti arvioitu turvaavan maksuohjelmien tunnollista noudattamista. Muutettavaksi ehdotettuja säännöksiä maksuohjelman muuttamisen perusteista sovellettaisiin myös niihin maksuohjelmiin, jotka on vahvistettu ennen lain voimaantuloa.

Ehdotuksen vuoksi maksuohjelmien muutoshakemusten määrä laskee selvästi. Määrän ei kuitenkaan voida arvioida vielä vuonna 1997 laskevan olennaisesti, koska osa vahvistetuista maksuohjelmista ei ole sellaisinaan täytäntöönpantavissa ja on mahdollista, että käräjäoikeuksien käsiteltäväksi tulee edelleen hakemuksia tapauksissa, joissa edellytykset ohjelman muuttamiselle eivät täyty. Toisaalta ehdotus velallisen velvollisuudesta osallistua selvittäjän käytöstä aiheutuviin kustannuksiin myös maksuohjelmaa muutettaessa voi alentaa muutoshakemusten määrää verrattuna siihen, kuinka paljon hakemuksia muuten tehtäisiin.

Vuonna 1996 muutoshakemuksia on tehty ensimmäisen puolen vuoden aikana 350 kuukaudessa eli vuoden aikana hakemuksia tehdään arviolta 4 200. Ilman lain muuttamista muutoshakemusten määrä kasvaisi edelleen vuonna 1997.

Arvion mukaan ehdotuksen toteuttamisesta seuraa, että maksuohjelmien muutoshakemuksia tehdään vuoden 1997 aikana 3 000. Näistä tapauksista 2 100 olisi sellaisia, joissa selvittäjä määrättäisiin laatimaan uusi maksuohjelma. Jos selvittäjän käytöstä aiheutuvat kustannukset olisivat keskimäärin 4 000 markkaa, selvittäjän palkkioita ja kustannusten korvauksia tulisi maksettavaksi noin 8,5 miljoonaa markkaa. Mikäli velalliset maksaisivat näistä kustannuksista puolet, valtiolle osuus kustannuksista olisi runsaat 4 miljoonaa markkaa.

Velkaneuvonnasta ja velallisten avustamisesta aiheutuvien kustannusten on arvioitu pysyvän vuonna 1997 samalla tasolla kuin vuonna 1995. Vuonna 1995 näiden kustannusten määrä oli vajaat 22 miljoonaa markkaa.

Vuodelle 1996 on velkaneuvonnasta ja velkaantuneiden avustamisesta sekä selvittäjän käytöstä aiheutuviksi menoiksi arvioitu yhteensä noin 80 miljoonaa markkaa. Ehdotuksen toteuttaminen vähentää näitä menoja. Arvion mukaan menot olisivat noin 54 miljoonaa markkaa vuonna 1997. Näihin menoihin sisältyvät selvittäjän käytöstä uusissa asioissa ja maksuohjelmien muutosasioissa arvioidut menot noin 17 miljoonaa markkaa, velkaneuvonnasta ja velkaantuneiden avustamisesta arvioidut menot yhteensä noin 22 miljoonaa markkaa sekä selvittäjän käytöstä aiheutuvat menot asioissa, joissa selvittäjän määräys on annettu ennen lain voimaantuloa.

4.2. Velallisen maksukykyä koskevan edellytyksen vaikutus velallisen taloudelliseen asemaan

Jos velallinen ei kykene maksamaan velkojaan eikä neuvotteluratkaisua saada aikaan, tilanne johtaa yleensä siihen, että velkojat ryhtyvät perimään saataviaan. Velkajärjestelyn ulkopuolelle jääminen maksuvaran puutteen vuoksi ja velkojen periminen ulosoton kautta ei välttämättä vähennä velallisen käytettävissä olevia tuloja eikä velallisen toimeentulo siitä syystä heikkene verrattuna siihen, että velkajärjestely myönnettäisiin ja velalliselle vahvistettaisiin nollaohjelma.

Ulosmittauksen merkitys kotitalouden toimeentulon kannalta riippuu siitä, minkätyyppisiä kotitalouden tulot ovat. Kaikkien pienituloisimpien kotitalouksien tulot ovat yleensä sen kaltaisia, että niitä ei voida ulosmitata lainkaan. Vähimmäisturvaa koskevia sosiaalietuuksia kuten peruspäivärahaa, asumistukea, lapsilisää ja kansaneläkettä ei saa ulosmitata. Jos velallisen tulot koostuvat tällaisista etuuksista, ulosmittausta ei voida toteuttaa. Velkajärjestelyn siirtyminen ei siis vaikuta peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea saavien taikka opiskelevien velallisten toimeentuloon.

Pääsääntö palkan ja muun toistuvaistulon kuten työttömänä olevan velallisen ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan osalta on se, että velallisen nettotuloista voidaan ulosmitata kolmasosa. Jos velallisella on hyvä ansiosidonnainen työttömyysturva, ulosmittaus ei vaaranna hänen välttämätöntä toimeentuloaan. Tuloista samoin kuin ansiosidonnaisesta työttömyyskorvauksesta on kuitenkin jätettävä ulosmittaamatta suojaosuus, jonka asetuksella vahvistettu määrä on tällä hetkellä 2 760 markkaa yksinäisellä henkilöllä. Sen ylittävistä tuloista ulosmitataan korkeintaan kolme neljäsosaa. Näiden sääntöjen mukainen ulosmittaus on joissakin tilanteissa johtanut toimeentulotuen tarpeeseen tai lisännyt tarvetta toimeentulotukeen.

Velallisen maksukykyä koskevan ehdotuksen toteutuminen koskee osaa ansiosidonnaisista työttömyyspäivärahaa saavia velallisia niin, että velkajärjestelyn estyessä ulosmittaus vaikuttaa siihen, että velallinen ei kykene kattamaan välttämättömiä menojaan päivärähastaan. Ulosmittauksessa voidaan kuitenkin ottaa huomioon velallisen elämäntilanne, jos hänen maksukykinsä on työttö-

myyden, sairauden tai muun erityisen syyn takia olennaisesti vähentynyt (ulosottolaki 4 luku 6 a §). Ulosottolain mukaan on siis mahdollista ottaa huomioon tilanteet, joissa ulosmittaus kaavamaisesti toteutettuna johtaisi siihen, että työttömyyden seurauksena velallisen toimeentulo selvästi vaarantuu.

Vaikka velkajärjestely 9 a §:n vuoksi esitysi, tämän ei kuitenkaan tarvitse johtaa toivottomaan tilanteeseen. Velkajärjestelymahdollisuus on olemassa, kun maksuvaran vähäisyyteen vaikuttavaa syytä ei enää voida pitää väliaikaisena.

Irtaimen omaisuuden ulosmittaus voidaan kohdistaa sellaiseenkin omaisuuteen, jonka velallinen voi velkajärjestelyssä säilyttää perusturvaan kuuluvana omaisuutena. Ulosmittausta koskevat säännökset ovat siis velallisen kannalta ankarammat. Velkajärjestelyn ulkopuolelle jääminen voi joissakin tapauksissa merkitä esimerkiksi sitä, että velallisen auto ulosmitataan sellaisessa tapauksessa, jossa hän olisi voinut säilyttää sen velkajärjestelyssä toimeentulon kannalta välttämättömänä esineenä.

Ehdotuksen mukaan velallisen maksukykyä koskeva velkajärjestelyn edellytys koskisi nimenomaisesti kykyä maksaa tavallisia velkoja. Ehdotettu säännös tulisi sovellettavaksi myös silloin, kun velallisella on omistusasunto. Arvioitaessa edellytyksen täytymistä ratkaisevaa olisi se, muodostuuko tavallisten velkojen vähimmäiskertymä riittävän suureksi. Jos säännöksessä tarkoitetusta väliaikaisesta syystä vähimmäiskertymää ei synny tai sen määrä jäisi vähäiseksi, velkajärjestelyä ei voitaisi myöntää. Ehdotus voi siis merkitä sitä, että velallisen omistusasunto muutetaan rahaksi velkajärjestelyn ulkopuolella joissakin sellaisissakin tapauksissa, joissa velalliselle voitaisiin vahvistaa nykyisten säännösten mukaan sellainen maksuohjelma, jonka mukaan hän voisi säilyttää omistusasuntonsa maksamatta tavallisia velkojaan lainkaan tai maksamalla niitä vain vähän. Velallisen maksukykyä koskevaa edellytystä ei kuitenkaan voida laatia niin, että tavalliset velkojat joutuisivat huonompaan asemaan silloin, kun velallisella on omistusasunto.

Ehdotuksen toteutuminen voi myös merkitä sitä, että velkajärjestely toteutuu avio puolisoitten tai muiden yhteistaloudessa asuvien velallisten osalta eriaikaisesti. Eri aikaisuudesta voi seurata, että kotitalouksien taloudellinen tilanne korjaantuu pidemmän

ajan kuluessa kuin nykyisin.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Helsingin Yliopiston yhteistyönä on vireillä ulosottovelallisia ja toimeentulotukiasiakkaita koskeva tutkimus, jonka on määrä valmistua syksyn 1996 aikana. Tutkimuksen valmistuttua voidaan arvioida esimerkiksi tarvetta ulosoton suojaosuuksien tarkistamiseen. Ulosottolain vireillä olevan kokonaisuudistuksen yhteydessä selvitetään laajemmin velallisen asemaa ulosotossa.

5. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä. Esitys pohjautuu oikeusministeriön asettaman työryhmän huhtikuussa 1996 valmistuneeseen ehdotukseen.

Ehdotuksesta on saatu lausunnot 31 eri viranomaiselta ja yhteisöltä. Lausunnon antoivat sosiaali- ja terveysministeriö, ympäristöministeriö, Vaasan hovioikeus, Verohallitus, Valtiokonttori, Kuluttajavirasto, Suomen Kuntaliitto, käräjä- ja hovioikeustuomareiden sekä yleisten oikeusavustajien ja asianajajien järjestöt, keskeiset luotto- ja perintäalan sekä yrittäjien, kaupan ja vakuutusyhtiöiden järjestöt ja useat velkaantuneita avustavat tai edustavat tahot. Lisäksi lausunnon antoivat kolme lain toteutumisen seurantaa varten asetetun seurantaryhmän jäsentä.

Lausunnonantajat pitivät yleisesti työryhmän ehdotusta perusteltuna ja tarpeellisenä siltä osin kuin siinä on pyritty velallisen maksuvelvollisuuden määrittämiseen velkajärjestelyssä mahdollisimman pysyvällä tavalla ja määritelty velallisen maksukyvyn muuttamisen olennaisuus maksuohjelman muuttamisen perusteena. Enemmistö lausunnonantajista suhtautui myönteisesti myös siihen, että maksuohjelmasta tulisi täytäntöönpanoperuste. Ehdotuksen arvioitiin tältä osin vaikuttavan niin, että maksuohjelmia noudatetaan nykyistä tunnollisemmin. Erityisen myönteisenä ehdotusta pidettiin siltä osin kuin siihen sisältyy velallista kannustava periaate niin, että hän voisi saada maksuohjelman aikana osan parantuneesta maksu kyvystään omaksi hyväkseen. Tämän arvioitiin yleisesti kannustavan velallista taloudellisen tilanteensa parantamiseen.

Lausuntojen pääasiallinen sisältö koski lakiin lisättäväksi ehdotettua velallisen maksukykyä koskevaa säännöstä (9 a §). Lausunnonantajat olivat säännöksen tarpeellisuudesta erimielisiä. Sosiaali- ja terveysministe-

riö, ympäristöministeriö, Kuluttajavirasto, Uudenmaan lääninhallitus, Suomen Asianajaliitto, Suomen Kuntaliitto sekä velallisia edustavat tai heitä käytännössä avustavat lausunnonantajat vastustivat säännöksen sisällyttämistä lakiin tai suhtautuivat siihen varauksellisesti. Ehdotusta vastustaneet lausunnonantajat erityisesti kiinnittivät huomiota velkaantumisesta aiheutuviin sosiaalsiin ja terveydellisiin ongelmiin, niistä yhteiskunnalle koituviin kustannuksiin sekä yleiseen työllisyysilanteeseen ja erityisesti pitkäaikaistyöttömien heikkoihin työllistymismahdollisuuksiin. Useat lausunnonantajat pitivät välttämättömänä ja kiireellisenä ulosottolain uudistamista erityisesti, jos säännös sisällytetään lakiin. Verohallitus, Valtiokonttori, Suomen hovioikeustuomarit ry, Suomen Yrittäjät sekä velkoja edustavat tahot puolsivat ehdotusta. Ehdotusta puoltaneiden lausunnonantajien käsityksen mukaan ehdotus on yleisen maksumoraalin ylläpitämisen

vuoksi tarpeellinen, johtaa lain tavoitteiden nykyistä parempaan toteutumiseen ja kannustaa velallisia velan takaisinmaksuun.

Velkajärjestelyn esteitä koskevia muutosehdotuksia lausunnonantajat pitivät yleisesti perusteltuina ja tarpeellisina.

Ehdotuksen mukaan velallinen olisi velvollinen maksamaan selvittäjän käytöstä aiheutuvat kustannukset tiettyyn määrään asti. Osa velkaantuneita avustavista lausunnonantajista vastusti ehdotusta. Velkoja edustavat lausunnonantajat vastustivat ehdotusta siltä osin kuin kustannukset voitaisiin maksaa velallisen menettelyn aikana kertyvästä maksumorasta.

Lain voimaantulo- ja siirtymäsäännöksiin nimenomaisesti kantaa ottaneet lausunnonantajat vastustivat yhtä lukuunottamatta ehdotusta.

Esityksen jatkovalmistelussa on esitysehdotukseen tehty useita tarkistuksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

7 §. *Velallisen myötävaikutusvelvollisuus.* Lain mukaan velallinen on velvollinen myötävaikuttamaan velkajärjestelyn toteutumiseen (7 § 2 mom.). Tällä tarkoitetaan ennen muuta sitä, että velallinen ei omin toimin saa heikentää taloudellista asemaansa. Velkajärjestelymenettelyyn liittyvien velvoitteiden täyttäminen on osa myötävaikutusvelvollisuutta. Jo velkajärjestelyn hakeminen rajoittaa velallisen varojen käyttöä (7 § 1 mom.). Velallinen saa käyttää varojaan välttämättömiin menoihinsa sekä erääntyneiden ja ennen velkajärjestelyn alkamista erääntyvien velkojen maksamiseen. Uutta velkaa velallinen ei saa tehdä, jollei se ole hänen toimeentulonsa turvaamiseksi välttämätöntä. Velkajärjestelyn alkamisesta seuraavan maksukiellon aikana velalliselle jäävien varojen käytöstä määrätään maksuohjelmassa. Myötävaikutusvelvollisuuden rikkomisen voi johtaa velkajärjestelyn epäämiseen (10 § 8 kohta).

Velallisen myötävaikutusvelvollisuus säilyy maksuohjelman keston ajan. Velallinen voidaan maksuohjelmassa yksilöidyn toimin velvoittaa parantamaan maksukykyään. Vel-

kajärjestely voidaan määrätä raukeamaan, jos velallinen ohjelman aikana esimerkiksi irtisanoutuu työstään ja jää sen vuoksi työttömäksi ja vaikuttaa näin siihen, että hän ei kykene noudattamaan maksuohjelmaa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, joka ilmaisee nykyistä selkeämmin velallisen myötävaikutusvelvollisuuden sisällön. Säännös on tarpeen senkin vuoksi, että ehdotuksen mukaan maksuohjelman laiminlyönti ei välttämättä johtaisi velkajärjestelyn raukeamiseen vaan siihen, että velkoja voisi ohjelman nojalla vaatia täytäntöönpanoa suoritusvelvollisuuden täyttämiseksi. Tarkoitus ei ole edelleenkään sallia sitä, että velallinen voisi itse ohjelman aikana heikentää maksukykyään. Tällä perusteella maksuohjelma voidaan myös määrätä raukeamaan.

Velkajärjestelyssä edellytettäisiin kuten nykyisinkin, että velallisen on ylläpidettävä maksukykyään ja myös ryhdyttävä sellaisiin toimenpiteisiin maksukykynsä parantamiseksi, joita häneltä voidaan kohtuudella edellyttää. Velallisen olisi siis pyrittävä säilyttämään tulotasonsa sikäli kuin sen säilyttämi-

nen riippuu hänestä itsestään. Velallinen ei voi perusteettomasti myöskään lisätä menojaan sillä seurauksella, että maksuohjelman toteuttamiseen ei jää riittävästi varoja. Velallisen on myös parannettava maksukykyään, jos hänellä on siihen mahdollisuus. Velallisen on hoidettava talouttaan niin, että menot maksetaan ajallaan eikä uutta velkaa synny. Velkaantuminen maksuohjelman aikana voi vaarantaa ohjelman toteuttamisen, ja ohjelma voidaan sillä perusteella määrätä raukeamaan (ehdotuksen 42 §:n 3 momentin 3 kohta). Maksuohjelmaa olisi siis noudatettava paitsi jos velallisen maksukyky muun kuin hänestä itsestään riippuvan syyn vuoksi merkittävästi heikkenee.

9 a §. *Velallisen maksukykyä koskeva edellytys.* Ehdotuksen mukaan velkajärjestelyä ei voitaisi myöntää sellaiselle hakijalle, jolla ei ole maksuvaraa tai joka kykenisi maksamaan tavallisia velkojaan vain vähäisen määrän, jos maksuvaran puute tai vähäisyys johtuu väliaikaisena pidettävästä syystä. Säännöstä sovellettaessa merkitystä ei siis olisi sillä, onko velallisella sellaista varallisuutta, joka voitaisiin velkajärjestelyssä käyttää velkojen maksamiseen, vaan velallisen ansio- ja muista tuloista velkojille tulevilla suorituksilla.

Säännöksen mukaan velallisen maksuukyvyn vaikuttavan syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää arvioitaessa tulisi ottaa erityisesti huomioon velallisen ansaintamahdollisuudet. Maksuvaran vähäisyyttä ei siis voida määritellä tietyinä markkamäärinä vaan vertailukohtana tulisi olla yleensä tilanne, jossa velallisen ansaintakyky on kokonaisuudessaan käytössä.

Maksuvaran vähäisyyttä arvioitaessa olisi keskeinen merkitys sillä, vaikuttaako velallisen maksuvaran suuruuteen väliaikainen syy niin, että syyn poistuttua maksuvara olisi suurempi. Ansaintamahdollisuuksiin vaikuttavat erityisesti velallisen koulutus, ammatti ja työkokemus. Iän karttuminen ja työttömyyden keston piteneminen taas heikentävät ansaintamahdollisuuksia. Harkittaessa kysymystä siitä, kykeneekö velallinen maksamaan velkojaan enemmän, jos hänen taloudelliseen tilanteeseensa ei enää vaikuta säännöksessä tarkoitettu syy, joudutaan siis ottamaan huomioon erilaisia velallisen henkilöön liittyviä seikkoja. Esimerkiksi jos velallinen työllistytessään kykenisi maksamaan velkojaan noin 1 800 markkaa kuukaudessa, velkajärjestelyä ei voitaisi myöntää, jos ve-

lallinen tällöin maksaisi velkojaan selvästi vähemmän, esimerkiksi vain joitakin satoja markkoja kuukaudessa.

Väliaikainen syy maksuvaran puutteeseen tai vähäisyyteen on tavallisimmin opiskelu ja työttömyys. Muu väliaikaisena pidettävä syy voisi olla lasten hoitaminen kotona, jollei velallinen omien lasten lisäksi hoida korvausta vastaan muita lapsia niin, että lastenhoitoa voidaan pitää velallisen varsinaisena työnä. Väliaikainen syy on yleensä käsillä myös silloin, kun vakinaisen työpaikan omaava velallinen on esimerkiksi äitiys- tai sairaslomalla taikka opinto- tai vuorotteluvapaalla, jonka päätyttyä hän voi palata takaisin työhön. Osa-aikaisen työn tekemisestä johtuva maksuvaran puute tai vähäisyys voisi myös estää velkajärjestelyn, paitsi jos on olemassa jokin erityinen syy, joka estää velallista tekemästä kokopäiväisesti työtä. Tällainen tilanne voi johtua esimerkiksi velallisen osittaisesta työkyvyttömyydestä tai siitä, että velallinen on siirtynyt osa-aikaeläkkeelle.

Silloin kun elinkeinotoimintaa harjoittavan velallisen maksuvaran on vähäinen, velkajärjestelyä ei ehdotuksen mukaan voitaisi myöntää, jos velallisen voidaan toiminnan vakiinnuttamisen myötä olettaa kykenevän maksamaan velkojaan myöhemmin enemmän. Jos velallisen saama tulo jää selvästi vähäisemmäksi verrattuna samalla alalla vastaavanlaisissa olosuhteissa toimiviin elinkeinonharjoittajiin, velallisen tulisi osoittaa, että hänellä ei ole mahdollisuuksia parantaa tulo-tasoaan. Käytännössä tulisi yleensä edellyttää, että toiminta on jo jatkunut pidemmän aikaa. Jos maksuvara on vähäinen, velkajärjestely voisi tulla yleensä kysymykseen vain, jos velallisen tulotaso on vakiintuneesti ollut alhaisella tasolla. Jos velallisen saatavilla on paremmin palkattua työtä, hänen myötävaikeusvelvollisuudestaan seuraa, että hän on velvollinen ottamaan työn vastaan.

Velkajärjestely voitaisiin säännöksen estämättä myöntää sellaisessa vaiheessa, kun velallisella on vähäistä suurempi maksuvara tai kun maksuvaran vähäisyyteen vaikuttavaa syytä ei enää voida pitää väliaikaisena. Säännöksessä ei ole sen vuoksi tarpeen määritellä esimerkiksi ajanjaksoa, jota tulisi tarkastella sitä silmällä pitäen, milloin velallisen voidaan olettaa työllistyvän. Yleisenä lähtökohtana tulisi olla se, että väliaikaisen syyn vuoksi maksuvaraa vailla olevan tai vähäisen maksuvaran omaavan työikäisen ja

-kykyisen velallisen maksukyvyn voidaan olettaa paranevan. Tästä voitaisiin poiketa, jos velallinen tuo esiin perusteita, joiden mukaan olettamus ei voi pitää paikkansa ja joiden nojalla voidaan päätyä siihen, että velallisen maksuvaran puute tai vähäisyys ei johdu väliaikaisesta syystä eli velallinen ei syyn poistuttuakaan voisi maksaa velkojaan tai maksaisi niitä vähän.

Työttömänä olevan velallisen osalta maksuvaran määrää arvioitaessa vertailukohtana voitaisiin pitää ensinnäkin sitä aikaa, jolloin velallinen oli työssä. Jos velallisella ei olisi maksuvaraa siinäkin tilanteessa, että hän saavuttaisi saman tulotason kuin mikä hänelle oli ennen työttömäksi jäämistään, selvitys voi olla riittävä niin, että velkajärjestely voitaisiin 9 a §:n estämättä myöntää. Tällöin edellytettäisiin, että velallisen työ on ollut kokopäivätyötä. Tällaisessa tapauksessa velallisen velkaantumisen syihin voidaan joutua kiinnittämään erityistä huomiota ja hakemus saattaa tulla hylättäväksi velkajärjestelyn estessännösten perusteella.

Toisena vertailukohtana voidaan pitää sitä, minkälaisen tulotason velallinen voisi saada työllistyessään. Tällöin tavallisena lähtökohdana voidaan pitää sellaista työtä, jota velallinen koulutuksensa ja työkokemuksensa huomioon ottaen voisi tehdä. Käytännössä työttömänä oleva velallinen kykenee yleensä selvittämään, minkälainen palkkataso on samalla ammattialalla häneen verrattavissa olevalla henkilöllä.

Vertailukohtana ei aina voida pitää velallisen omaa ammattialaa. Velallisen työttömyys voi johtua pikemminkin rakenteellisista kuin suhdannesyistä. Esimerkiksi tuotannon toiminnan loppuminen paikkakunnalla voi aiheuttaa tilanteen, jossa velallisella ei enää ole mahdollisuuksia työllistyä aikaisemmalla alallaan. Tällöin vertailukohtana tulisi pitää sellaista työtä, jota velallinen ikänsä ja työkykynsä puolesta voisi tehdä. Jos velallinen työttömyytensä aikana hankkii lisää koulutusta tai koulutautuu uudelleen, hänen tilanteensa on verrattavissa opiskelijaan, jolloin maksuvaran puute tai vähäisyys johtuu väliaikaisena pidettävästä syystä.

Velallinen voi esittää selvitystä sellaisista terveyteensä liittyvistä seikoista, joiden perusteella voidaan pitää ilmeisenä, että hän ei voi ottaa työtä vastaan tai voi työllistyä vain rajoitetusti. Tällöin maksuvaran puute tai vähäisyys ei yleensä rajoittaisi mahdollisuutta velkajärjestelyyn.

Työllisyystilanteen kehityksen ennakkointi pitkällä tähtäimellä on erittäin vaikeaa. Velkajärjestelylakia tullaan soveltamaan erilaisissa taloudellisissa olosuhteissa. Jos työttömyys säilyy korkealla tasolla eikä tilanteen ennakoita oleellisesti muuttuvan paremmaksi, voi myöhemmin käytännössä tulla tilanteita, joissa jo suhteellisen lyhytaikainen työttömyys johtaa siihen, että velallisen ansaintamahdollisuudet tosiasiaassa heikenevät ratkaisevalla tavalla. Työttömyys voi muodostua tilanteeksi, jota ei enää voida velallisen olosuhteissa pitää väliaikaisena tai johtaa siihen, että olettamusta maksuvaran paraneemisesta ei voida tehdä.

Työttömyyden kesto ja velallisen ikääntyminen voivat yhdessä heikentää velallisen työkykyä ja ammattitaitoa niin, että velallinen ei voi enää saada työtä tai ainakaan sellaista työtä, josta saatavilla tuloilta hän kykenee maksamaan velkojaan. Tosiasiallinen tilanne voi siis muodostua sellaiseksi, että velallisen maksuvaran ei enää voida olettaa paranevan. Nykyisessä työllisyystilanteessa tulisi yleensä kiinnittää erityistä huomiota työttömyyden kestoon niin, että silloin kun työttömyys on kestänyt yhtäjaksoisesti kahden vuoden ajan, velallisen maksuvaran puutetta voitaisiin pitää väliaikaisena vain tapauksissa, joissa velallinen on vielä suhteellisen nuori ja koulutettu tai hänellä on edellytykset koulutuksen hankkimiseen. Työttömyyden kestoa arvioitaessa ei yleensä ole syytä ottaa huomioon lyhytaikaista työssäoloa tai työllisyyskoulutusjaksoa, jos velallisen maksuvaran ei voida tällaisista jaksoista huolimatta olettaa paranevan. Silloinkin, kun velkajärjestely säännöksen estämättä voidaan myöntää työttömänä olevalle velalliselle, velallisen kykyyn ja haluun parantaa maksukykyyään tulee voida luottaa. Velallisen tulisi tehdä selkoa niistä omista toimenpiteistään, joilla hän on pyrkinyt edesauttamaan työllistymistään.

Tarkoitus ei ole, että velkajärjestely estyisi tapauksissa, joissa velallinen taloudellisen tilanteensa vakiintumattomuudesta huolimatta kykenee maksamaan velkojaan saman verran kuin hän maksaisi siinä tapauksessa, että hän olisi työssä. Esimerkiksi opiskelijalle, joka opintojensa ohessa tekee työtä osaaikaisesti ja kykenee käyttämään siitä saamansa tulot velkojensa maksamiseen, voitaisiin säännöksen estämättä myöntää velkajärjestely edellyttäen, että maksuvaraa voidaan pitää sellaisena, mihin hänen voidaan olettaa ky-

kenevän opintojensa päätyttyä. Säännöksellä on haluttu vaikuttaa nimenomaisesti siihen, että velkojat saavat asianmukaisen määrän suorituksia saatavilleen. Velkajärjestely ei estyisi esimerkiksi silloin, kun työttömänä oleva velallinen kykenee maksamaan velkojaan työttömyyskorvauksesta saman verran kuin työllistyessään. Tällainen tilanne voi olla mahdollinen, jos velallisen puoliso voi ottaa vastattavakseen perheen menoja niin, että velallinen voi käyttää saamaansa työttömyyskorvausta velkojensa maksamiseen.

Ehdotetun 9 a §:n mukaan velkajärjestely voisi estyä myös sellaisessa tilanteessa, jossa velallinen on velkajärjestelyä hakiessaan työssä, mutta hänen työttömäksi jäämisensä on jo tiedossa. Säännöksen mukaan huomioon otettaisiin se kertymä, jonka velallinen kykenee ohjelman mukaan maksamaan. Jos edessä oleva työttömyys johtaa siihen, että maksuohjelmalla ei kerry velkojille suorituksia vähäisenä pidettävää määrää enempää, velallinen ei täyttäisi velkajärjestelyn edellytyksiä. Velkajärjestelyssä ei siis voitaisi vahvistaa maksuohjelmaa, jonka mukaan velallinen maksaa lyhyen ajan velkojaan ja maksuvelvollisuus sen jälkeiseltä ajalta työttömyyden vuoksi poistetaan. Maksuohjelman laatimiselle ei kuitenkaan ole estettä, jos esimerkiksi velallisen työsuhte on määräaikainen. Jos velallinen arvioi voivansa vastaisuudessa maksaa velkojaan vastaavalla määrällä kuin työssä ollessaan, maksuvelvollisuus voidaan määrätä sen mukaisena. Tarpeen vaatiessa maksuaikataulu voidaan määritellä esimerkiksi niin, että suoritukset erääntyvät myöhemmin puolivuositaitin, jolloin maksaminen voi onnistua, vaikka velallinen olisi työnsä päätyttyä lyhytaikaisesti työttömänä.

Velalliset saattavat pyrkiä liikaa toimeentulostaan tinkimällä järjestelemään maksuvaraa. Velallisen ehdotuksen tulisi kuitenkin olla sellainen, että maksuohjelma on toteutamiskelpoinen. Velallisen maksukykyä arvioitaessa tulisikin kiinnittää huomiota siihen, että velallisen käyttöön jää varoja vähintään sen verran kuin vähimmäistoimeentuloa varten tarvitaan. Jos käyttöön jäävä rahamäärä jää selvästi tätä alhaisemmaksi, velallisen tulisi esittää selvitys siitä, että hän kykenee tulemaan toimeen vähäisemmällä rahamäärällä. Velallinen voi esittää selvitystä siitä, että hänen käyttöönsä toimeentuloa varten jäävät varat ovat jo pidemmän aikaa olleet vähimmäistoimeentuloon verrattuna alhaisemmat tai että hän saa rahanarvoista tu-

kea muualta niin, että maksuohjelma ei vaarannu.

Säännöksen mukaan maksuvaran määrää arvioitaessa olisi otettava erityisesti huomioon velallisen ansaintamahdollisuudet. Velkajärjestely saattaisi säännöksen perusteella estyä sellaisissakin tapauksissa, joissa velallisen kyky maksaa velkojaan on poikkeuksellisen heikko muun kuin hänen omaan tulotasoonsa vaikuttavan väliaikaisen syyn vuoksi. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun velallisen puoliso opiskelee.

Ehdotettu säännös mahdollistaa velkajärjestelyn myöntämisen eläkeläiselle ja lähellä eläkeikää olevalle velalliselle, jonka taloudellista tilannetta ja siitä johtuvaa maksuvaran vähäisyyttä ei voida hänen ikänsä, koulutuksensa ja työttömyytensä vuoksi sekä paikkakunnalla vallitseva työllisyystilanne huomioon ottaen pitää väliaikaisena. Velkajärjestely voitaisiin yleensä myöntää kokopäivätyössä tai siihen rinnastettavassa työssä olevalle. Jos velallisella ei ole mahdollisuuksia saada koulutustaan vastaavaa työtä, ei merkitystä yleensä olisi sillä, mitä kokopäiväistä, normaalisti palkattua työtä hän tekee. Kokopäivätyöhön rinnastettavalla työllä tarkoitetaan erityisesti niin sanottuja epätyypillisiä työsuhteita, joiden ehdot eivät kaikkin osin vastaa vakituisten tai toistaiseksi voimassa olevan työsuhteen ehtoja, mutta jotka työhön käytettävän ajan ja siitä maksettavan korvauksen perusteella ovat enemmän rinnastettavissa jälkimmäisiin työsuhteisiin kuin osa-aikatyöhön. Velkajärjestely voitaisiin myös myöntää rajoitetusti työkykyiselle sekä yrittäjälle, jonka tulotas on vakiintunut ja jolla ei voida arvioida olevan mahdollisuuksia parantaa sitä. Säännöksen estämättä velkajärjestely voitaisiin aina myöntää sellaiselle velalliselle, joka väliaikaisesta syystä huolimatta kykenee maksamaan velkojaan yhtä paljon kuin häneen verrattavissa oleva, työtä tekevä velallinen kykenee maksamaan.

Nykyisin on voimassa suuri määrä vahvistettuja maksuohjelmia, joiden alkamisajankohtaa on lykätty. Kun velallinen näissä tapauksissa hakee maksuohjelman muuttamista, 9 a § ei luonnollisestikaan tule sovellettavaksi.

10 §. *Velkajärjestelyn esteet.* Pykälään sisältäviä säännöksiä velkajärjestelyn esteistä ehdotetaan eräiltä osin tarkistettaviksi.

Pykälän voimassa olevan 1 kohdan mukaan velkajärjestely voidaan evätä, jos velallisen veloista pääasiallinen osa on määrätty

maksettavaksi sellaisen rikoksen perustella, jolla velallinen on tavoitellut merkittävää taloudellista hyötyä. Kohtaa on ehdotuksessa tarkistettu niin, että velkajärjestely voisi tulla kysymykseen nykyistä harvemmin silloin, kun velallisella on rikokseen perustuvaa velkaa.

Ehdotuksen mukaan velkajärjestely voitaisiin evätä, jos järjestelyn myöntämistä ei voida pitää perusteltuna rikoksen perusteella maksettavaksi määrättyjen velkojen järjestelemiseksi ottaen huomioon velan määrä, rikoksen laatu, vahingonkärsineen asema ja muut seikat. Tahallisten rikosten lisäksi eräät tuottamukselliset rikokset voivat osoittaa velallisessa vastaavanlaista moitittavaa käytäytymistä, joiden perusteella aiheutuneiden velkojen järjestelemiseksi velkajärjestelyä ei tulisi yleisen yhteiskuntamoraalin ylläpitämisen vuoksi voida myöntää. Lähinnäkysymykseen voisivat tulla sellaiset tuottamukselliset rikokset, jotka osoittavat tekijässään piittaamattomuutta toisen henkeä tai terveyttä kohtaan tai lakisääteisten velvollisuuksien hoitamista kohtaan. Ensin mainittujen rikosten ryhmään kuuluisivat muun muassa rikoslaisa rangaistaviksi säädetyt kuolemantuottamus (21 luku 8 §) ja vammantuottamus (21 luku 10 §). Piittaamattomuutta suhtautumista toisen henkeen ja terveyteen osoittaa tyypillisesti syyllistyminen törkeään liikenteen vaarantamiseen (tieliikennelaki 98 §). Rikoksen laatu voi myös osoittaa velallisessa piittaamattomuutta suhtautumista lakisääteisten velvollisuuksien hoitamista kohtaan. Tämänkaltaisista tuottamuksellisista rikoksista voivat lähinnä tulla kysymykseen työ- ja ympäristörikokset (rikoslain 47 ja 48 luku).

Säännöksen perusteella velkajärjestely voisi estyä, jos velallisella on rikoksen perusteella maksettavaa velkaa. Rikokseen syyllistyminen ei siis kysymyksessä olevan esteperusteen nojalla estäisi velkajärjestelyä, jos velallisella ei ole siitä aiheutunutta velkaa. Velkajärjestely ei siis 1 kohdan perusteella estyisi, vaikka velalliselle olisi rikosten perusteella määrätty huomattavakin korvausvelvollisuus, jos velallinen on suoriutunut sen maksamisesta joko kokonaan tai ainakin niin suureksi osaksi, ettei jäljellä olevaa velkaa yksin voida pitää seikkana, joka muodostaisi velkajärjestelylle esteen.

Velkajärjestely voitaisiin säännöksen nojalla yleensä evätä, jos järjestelyn kohteena olisivat pelkästään tai pääasiassa rikokseen

perustuvat velat. Esteperusteen arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota myös siihen rikokseen, josta velka on aiheutunut. Esimerkiksi toisen henkeen ja terveyteen kohdistuvaa rikosta tai seksuaalirikoksia voidaan pitää yleiseltä kannalta niin moitittavina, että niiden perusteella maksettavien korvausten järjestelemiseksi velkajärjestelyn myöntämistä ei voitaisi myöskään vahingonkärsineen asema huomioon ottaen pitää perusteltuna vaikkakaan korvausten määrä ei olisi suuri.

Erityisesti yritystoimintaan liittyvien velkojen järjestelyssä voi tulla esiin tapauksia, joissa velallisella on rikokseen perustuvaa velkaa, mutta niiden osuus velallisen kaikista veloista ei ole suuri. Jos velallisen harjoittamaan toimintaan ja siihen liittyvään velkaantumiseen ei liity pykälän muissa esteperusteissa tarkoitettua moitittavuutta, velkajärjestelyn myöntäminen voisi joissakin tapauksissa olla perusteltua, vaikka rikosperusteisten velkojen määrä olisi markkamäärältään merkittävä. Vastaavanlainen tilanne voi olla silloin, kun velallinen on vapaaehtoisesti tai ulosoton kautta maksanut velkaansa säännönmukaisesti, ja velalliselta hänen olosuhteissaan tapahtuneen muutoksen vuoksi pysyvästi puuttuvat mahdollisuudet selviytyä veloista. Tämänkaltaisissa tilanteissa velkajärjestelyyn voi myös olla erityisiä syitä.

Velalliseen, jonka velkajärjestely estyy rikoksen perusteella maksettavien velkojen vuoksi, voi soveltaa myös joku muu velkajärjestelyn este. Tyypillisesti voi kysymys olla velallisesta, jonka velat ovat syntyneet elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkoja kohtaan (3 kohta). Selvityksen esittäminen elinkeinotoiminnasta ei yleensä ole tarpeen silloin, kun rikosperusteinen esteperuste on olemassa.

Pykälän 2 kohdan mukaan velkajärjestely estyy nykyisin, jos velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä 1 kohdassa tarkoitettua rikoksesta. Nykyinen säännös on 1 kohtaan verrattuna epä johdonmukainen siinä, että 2 kohdassa ei mainita velkamäärää, joka rikoksesta voidaan tuomita. Ehdotuksessa 2 kohtaa on muutettu niin, että siinä viitataan 1 kohtaan. Rikoksesta epäillylle tai syytteessä olevalle velalliselle velkajärjestelyä ei siis voitaisi myöntää, jos rikoksen perusteella voidaan määrätä maksuvelvollisuus ja velkajärjestely voitaisiin 1 kohdan nojalla evätä.

Pykälän 3 kohta liittyy velallisen harjoit-

tamaan elinkeinotoimintaan. Jos pääasiallinen osa veloista on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkoja kohtaan tai joka on ollut pääasiallisesti keinottelunluonteista, velkajärjestely voidaan voimassa olevan säännöksen nojalla evätä. Säännöstä ehdotetaan tarkistettavaksi sekä velkojen määrän että elinkeinotoiminnassa tapahtuneen menettelyn osalta. Ehdotuksen mukaan velkajärjestely estyisi, jos velallisella on säännöksessä tarkoitettusta toiminnasta aiheutunut merkittävä velka tai useampia velkoja, joiden yhteismäärä on merkittävä. Merkitystä ei siis enää olisi sillä, minkälaisen osuuden nämä velat muodostavat velallisen kaikista veloista.

Törkeän sopimattomalla menettelyllä elinkeinotoiminnassa tarkoitetaan erityisesti sellaista toimintaa, jonka perusteella velallinen liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/85) nojalla voitaisiin tai olisi voitu määrätä liiketoimintakieltoon. Menettely, joka voisi olla peruste kieltoon määräämiselle, on tuotu esiin esimerkkinä tapauksesta, jossa velkajärjestely voidaan kysymyksessä olevan esteen vuoksi evätä. Ratkaisevaa ei kuitenkaan ole se, onko velallinen määrätty tai olisiko hänet voitu määrätä liiketoimintakieltoon. Velkajärjestelyssä ei myöskään, toisin kuin liiketoimintakieltoon määräämisessä, ole merkitystä sillä, onko elinkeinotoiminta päättynyt konkurssiin.

Velallisen menettelyn sopimattomuutta osoittaa velkojen edun vaarantaminen lain tai hyvän liiketavan vastaisella menettelyllä. Omaisuuden siirtäminen velkojen ulottumattomiin juuri ennen konkurssia taikka verotukseen tai yrityksen kirjanpitoon liittyvät olennaiset laiminlyönnit ovat selvimpiä esimerkkejä törkeästä sopimattomuudesta. Myös muunlainen velkojen etua loukkaava menettely voi tulla kysymykseen. Törkeän sopimattomana menettelynä on pidetty sitä, että velallinen oli vastoin rahoitusyhtiön kanssa tekemäänsä sopimusta luovuttanut haltuunsa saamaansa omaisuutta edelleen ja aiheuttanut sopijakumppanilleen huomattavaa taloudellista vahinkoa (KKO 1995:190). Verojen ja vakuutusmaksujen jatkuvia laiminlyöntejä ja toiminnan jatkamista siitä huolimatta, että toimintaan liittyviä velkoja on jo pitkälti ajalta ollut perittävänä ulosotossa, on pidetty törkeän sopimattomana (Rovaniemen HO S 95/45). Velkajärjestely on estynyt, kun omaisuutta on yritysjärjestelyn siirretty velkojen ulottumattomiin (Vaa-

san HO S 95/118) tai kun yhtiölle otettuja lainoja on käytetty yksityisottoihin (Turun HO S 94/1196). Laiminlyöntien kokonaisuus on myös voinut olla huomattava: kirjanpidon ja veroilmoitusten laiminlyönnit, työnantajamaksujen osittainen laiminlyönti, työllistämistuella palkattujen työntekijöiden palkanmaksujen epäselvyydet ja pakollisten vakuutusten laiminlyönti ovat olleet osoituksena törkeän sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa (Rovaniemen HO S 95/110).

Pykälän 3 kohtaa ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että siitä ilmenee nimenomaisesti erikseen, että myös elinkeinotoiminnassa tapahtunut lakisääteisten velvoitteiden olennainen laiminlyönti voi johtaa velkajärjestelyn epäämiseen. Nykyisen säännöksen tulkinta voi johtaa samaan tulokseen, mutta erityisesti ennaltaestävistä syistä ja myös selkeyden vuoksi säännöksen tarkistamista on pidetty tarpeellisena. Tarkistaminen liittyy myös valmisteilla olevaan liiketoimintakiellosta annetun lain muutosesitykseen. Sitä koskevassa syksyllä 1995 valmistuneessa työryhmän ehdotuksessa ehdotetaan muun muassa, että liiketoimintakieltoon voitaisiin määrätä elinkeinotoimintaa harjoittanut henkilö, joka on liiketoiminnassa olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia.

Velkajärjestelyssä ei edelleenkaan olisi merkitystä sillä, onko velallinen määrätty liiketoimintakieltoon. Riittävää olisi siis, että velkajärjestelyssä voidaan esittää elinkeinotoiminnasta sellainen selvitys, jonka perusteella voidaan todeta, että elinkeinotoiminnassa on toimittu törkeän sopimattomasti tai laiminlyöty olennaisesti lakisääteisiä velvollisuuksia. Jälkimmäisten osalta tärkeimmät velvollisuudet liittyvät kirjanpitoon, verovelvollisuuteen ja työnantaja-asemasta aiheutuviin velvollisuuksiin.

Laiminlyönnin olennaisuutta arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota sen laajuuteen ja merkittävyyteen. Velkajärjestely voisi estyä, jos laiminlyönnit ovat olleet suunnitelmallisia tai toistuvia ja laiminlyönneistä aiheutuneiden vahinkojen määrä on ollut suuri. Esimerkiksi saman tappiollisen toiminnan harjoittamista aina uudessa yrityksessä voidaan pitää suunnitelmallisena samoin kuin sellaisen toiminnan harjoittamista, jota ei edes pyritä saamaan kannattavaksi. Kirjanpidon laiminlyöntiä voitaisiin pitää olennaisena, jos henkilö on laiminlyönyt kirjanpitovelvollisuutensa kokonaan tai niin, että kirjanpitoon

kuuluvia tositteita ei ole lainkaan säilytetty tai tositeaineisto on puutteellinen tai väärä taikka sillä tavoin järjestämättä, ettei asiantuntijakaan kykene sen perusteella saattamaan kirjanpitoa päätökseen tai tämä vaatisi kohtuuttomasti aikaa tai kustannuksia. Muiden laiminlyöntien kanssa lievempikin kirjanpidon laiminlyönti voi olla osa kokonaisuutta, jota voidaan pitää olennaisena laiminlyöntinä. Olennaisuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon myös elinkeinonharjoittajan taidot ja kokemus sekä toiminnan laatu ja laajuus.

Pykälän voimassa olevan 4 kohdan mukaan velkajärjestely voidaan evätä, jos velallinen on merkittävästi heikentänyt taloudellista asemaansa tai sopimattomasti suosinut jotakin velkojaa tekemällä sellaisen oikeustoimen, joka voitaisiin peräyttää takaisinsaantia konkurssipesään koskevien säännösten nojalla, jos velkajärjestelyn sijasta olisi haettu konkurssia. Peräyttämisestä säädetään takaisinsaantista konkurssipesään laissa (758/91).

Pykälän 4 kohta ehdotetaan muutettavaksi niin, että velkojien edun heikentämiseksi tehdyt velallisen taloudellisen aseman järjestelyt voisivat estää velkajärjestelyn. Käytännössä yleensä sellainen menettely, jota takaisinsaannista konkurssipesään annetussa laissa tarkoitetaan, tulisi edelleenkin estesäännöksen perusteella arvioitavaksi. Tyyppillinen tilanne on omaisuuden lahjoittaminen tai myynti alihintaan silloin, kun velallinen on taloudellisissa vaikeuksissa tai taloudelliset vaikeudet uhkaavat häntä.

Ehdotuksen mukaan 4 kohdan nojalla velkajärjestely voitaisiin evätä sellaiselta velalliselta, joka on tarkoituksellisesti toiminut velkojien etua vahingoittavalla tavalla, jota voidaan pitää sopimattomana. Ulosoton ja myös velkajärjestelyn yhteydessä on käytännössä tullut esiin tapauksia, joissa on voitu havaita, että jotkut velalliset järkevät tietoisesti taloudellisen asemansa sellaiseksi, että heidän velkojansa jäävät ilman suorituksia. Velallisen myötävaikutusvelvollisuutta koskevat säännökset eivät kata kaikkia tilanteita niin, että velkojiaan kohtaan jo ennen velkajärjestelyä epälojaalisti menettelleen velallisen velkajärjestely voitaisiin evätä.

Entinen elinkeinonharjoittaja voi jatkaa aiemmin harjoittamaansa elinkeinotoimintaa. Toisinaan on menetelty niin, että toiminta jatkuu jonkun velallisen läheisen omistamassa yrityksessä, jota velallinen käytännössä

johtaa, vaikkakin hänen asemansa on muodollisesti työntekijän asema. Velallisen tulot voivat olla selvästi epäsuhteessa hänen työpanokseensa ja todelliseen asemaansa sekä toiminnan tulokseen nähden. Tällaisista seikoista voidaan päätellä todennäköiseksi, että maksuvara on keinotekoisesti järjestelty siinä tarkoituksessa, että velkajärjestelyssä ei makseta velkoja tai maksetaan vain hyvin vähän. Velkajärjestely voi tämänkaltaisissa tapauksissa estyä myös sillä perusteella, että kysymyksessä on saman toiminnan jatkaminen, jolloin velallisen tulisi täyttää lain 46 §:ssä tarkoitettujen elinkeinonharjoittajan lisäedellytykset (KKO 1995:168).

Joissakin tapauksissa on myös tullut esiin, että erityisesti yhtiömuotoisen toiminnan kautta velalliselle järjestetään mahdollisimman paljon sellaisia etuja, joita ei kyetä käyttämään velkojien hyväksi. Kun velallinen itse tosiasiaassa käyttää päätäntävaltaa yhtiössä, velallinen voisi halutessaan saada maksuvaransa suuremmaksi esimerkiksi asunto- ja autoetua koskevista järjestelyistä luopumalla. Yleiseltä kannalta ei voida pitää hyväksyttävänä sitä, että järjestelyn piiriin voisi päästä henkilö, joka velkajärjestelystä huolimatta velkojien vahingoksi jatkaa korkean elintason ylläpitämistä, vaikkakin sellaiset järjestelyt normaalitilanteessa olisivat sallittuja.

Velkojien edun vahingoittamistarkoituksessa velallinen on voinut esimerkiksi sitoutua selvästi liialliseen elatusapusopimukseen tai vaikeuttaa omaisuuden myyntiä myöntämällä vuokraoikeuden omistamaansa kiinteistöön taikka alentaa vakuuden arvoa omin toimin, esimerkiksi käyttämällä metsää vastoin hakkuukieltoa. Myös tällaisissa tapauksissa velkajärjestely voisi ehdotuksen mukaan estyä.

Velallinen on voinut järjestellä varallisuusasemansa jo pidemmän ajan kuluessa tarkoituksellisesti niin, että hän on käyttänyt tulonsa jonkun toisen henkilön omaisuuden kartuttamiseen esimerkiksi siltä varalta, että taloudelliset vaikeudet ovat odotettavissa yritystoiminnan kannattamattomuuden johdosta. Velallisen tulojen ja hänen varojensa epäsuhte sekä hänen käytettävissään oleva omaisuus voivat osoittaa, että velallisen taloudellinen tilanne on velkavastuun varalta järjestelty tarkoituksellisesti. Tilanne voi olla esimerkiksi sellainen, että velallinen itse osoittautuu varattomaksi, mutta hänen puolisellaan tai muulla läheisellä on hyvä varal-

lisuusasema, jonka eduista velallinen itse hyötyy. Jos puoliso tai muu läheinen ei ole itse kyennyt hankkimaan omistamaansa varallisuutta, kysymys voi olla siitä, että velallisen varoja on tarkoituksellisesti siirretty velkojen ulottumattomiin.

Velallinen voi toimia epätaloudellisesti ja kuluttaa vapaasti varojaan niin kauan kuin hän hoitaa asianmukaisesti sitoumuksensa ja muut taloudelliset velvoitteensa eikä hänellä ole erityistä syytä ennakoida, että hän ei myöhemmin selviydy vastuistaan. Velallisen tulojen ja varojen selvästä epäsuhteesta voidaan kuitenkin jossakin tapauksessa myös epäillä velallisen siirtäneen varojaan velkojen ulottumattomiin tai salaavan niitä velkajärjestelyssä. Jos velallisella on esimerkiksi ollut huomattavan suuret tulot, mutta hän ilmoittaa velkajärjestelyssä itsensä varattomaksi eikä pysty luotettavalla tavalla selvittämään, mihin hän on varansa käyttänyt, epäilylle varojen salaamisesta voi olla todennäköisiä syitä.

Varojen salaamista voivat jossakin tapauksessa osoittaa myös erityisen pienet tulot. Jos velallinen esimerkiksi ilmoittaa saamansa tulot huomattavan alhaisiksi, voi syntyä epäily siitä, että velallinen salaa osan tuloistaan. Epäilylle voi olla perusteita esimerkiksi, jos velallinen on esittänyt tulojensa olleen jo pidemmän aikaa alhaiset, mutta hänen menonsa ovat olleet selvästi tuloja vastaamattomat tai velallinen on maksanut velkojaan määrillä, jotka eivät ole voineet kertyä hänen ilmoittamistaan tuloista. Yleensä silloin, kun velallisen menot ylittävät hänen tulonsa, velalliselta on syytä vaatia selvitystä siitä, millä tuloilla hän on kattanut menonsa.

Ehdotuksen mukaan velkajärjestely voisi mainitunlaisissa tilanteissa estyä. Esteperusteen olemassaolosta voi tavallisesti olla tietoja tai ainakin perusteltuja epäilyksiä erityisesti yksityisvelkojilla. Velkoja voi esimerkiksi tietää, että velallisen käytössä on selaista omaisuutta, jota hän ei ole ilmoittanut velkajärjestelyssä. Velkojan tiedossa voi olla, että velallisen puolisoilla ei ole ollut mahdollisuutta hankkia omistukseensa omaisuutta. Jos velkojan esittämä esteväite on perusteltu, velallinen joutuu esittämään selvityksen siitä, kenen varallisuus on ja millä perusteella se on hänen käytössään tai että puoliso on kyennyt hankkimaan oman omaisuutensa.

Esteperusteen osalta olisi ehdotuksen mu-

kaan riittävää, että on todennäköisiä syitä epäillä velallisen menetelleen säännöksessä tarkoitettuun tavoin.

Velallisen ja hänen avio- tai avopuolisonsa taloudellinen asema voi myös aidosti poiketa toisistaan. Puolison varallisuus voi olla hänen itsensä hankkimaa tai saamaa. Tarkoitus ei luonnollisestikaan ole, että velkajärjestely estyisi sen vuoksi, että velallisen läheinen on varakas tai hyvätuloinen henkilö. Esteperuste tulisi kysymykseen vain tilanteissa, joissa velallinen on järjestellyt oman varallisuusasemansa velkojen vahingoksi.

Perinnöstä luopumista voidaan joissakin tapauksissa pitää yhtenä sellaisena taloudellisen järjestelynä, jota estesäännöksessä tarkoitetaan. Velallisella kuten muillakin henkilöillä on perintökaaren nojalla oikeus luopua perinnöstä ja testamenttiin perustuvasta oikeudesta samoin kuin oikeudesta lainkiosaan. Velallinen voi luopua perinnöstä perittävän eläessä (perintökaari 17 luku 1 § 2 mom.) tai perittävän kuoltua (17 luku 2 a §). Velkajärjestelyn yhteydessäkin velallinen voi pätevästi luopua perinnöstä.

Yleensä perintöä on pidetty sellaisena satumanvaraisena etutena, jota ei velkasuhteen syntyessä ole otettu huomioon tai jonka huomioon ottamista ei ainakaan voida pitää perusteltuna. Luotonantona, joka on perustunut tällaiselle satumanvaraiselle seikalle, on pidetty epäterveenä ja sen vuoksi konkurssissa ja ulosotossa perinnöstä luopumista ei voida takaisinaantiteitse peräyttää. Perillisen oikeus vaatia lakiosansa tai moittia testamenttia ei myöskään siirry hänen velkojilleen. Konkurssissa tai ulosotossa velallinen voi vapautua velkavastuusta vain sillä, että velat tulevat täysimääräisesti suoritetuiksi. Velkajärjestelyssä tilanne on toinen. Velallisen taloudellisen aseman korjaaminen edellyttää yleensä, että velkojen maksuvelvollisuutta alennetaan tai maksuvelvollisuus jopa poistetaan. Maksuohjelman noudatettuaan velallinen vapautuu lopullisesti siitä osasta velkojaan, joka ei ohjelman mukaan tullut suoritetuksi.

Perinnöstä luopumista voidaankin pitää toimena, jolla velallinen itse heikentää maksukykyään verrattuna siihen, mitä se olisi voinut olla, jos perinnöstä luopumista ei olisi tapahtunut. Oikeuskäytännössä maksuohjelman aikana tapahtunut perinnöstä luopuminen on katsottu velallisen myötävaikutusvelvollisuuden rikkomiseksi (Vaasan HO 5.10.1995, S 95/655).

Perinnöstä luopumista velkajärjestelyn esteenä tulee arvioida tapauskohtaisesti. Merkitystä voi olla sillä, että perinnöstä luopumisesta on kulunut huomattavan pitkä aika ja se on voinut tapahtua aikana, jolloin velkajärjestelyn mahdollisuus ja perinnöstä luopumisen vaikutus järjestelyn myöntämisen kannalta eivät olleet ennakoitavissa. Jäämistö on voinut olla siinä määrin vähäinen, ettei luopumista voida pitää sopimattomana taloudellisen aseman heikentämisenä. Toisaalta perinnöstä luopumisen tarkoituksena voi olla se, että velallinen ainakin välillisesti saa perinnöstä hyötyä itselleen. Varsinkin tilanteessa, jossa velallinen olisi selviytynyt veloistaan kokonaan tai suureksi osaksi, jos hän ei olisi luopunut perinnöstä, velkajärjestelyn myöntäminen ei ole hyväksyttävissä. Toisaalta voi olla tapauksia, joissa perittävän ilmaisemalle tahdolle tulee antaa merkitystä estesäännöstä sovellettaessa. Jos voidaan selvittää, että perittävä on ollut tietoinen perillisen velkaantumisesta tai hänen odotettavissa olevista taloudellisista vaikeuksistaan ja perittävä on tuonut esiin, ettei hän halua omaisuutensa menevän perillisen velkojen hyväksi, perinnöstä luopumista ei voitaisi pitää velkajärjestelyn esteenä. Luopumista ei tällöin voitaisi pitää sellaisena sopimattomana menettelynä, jota säännöksessä tarkoitetaan.

Vastaavalla tavalla perinnöstä luopuminen maksuohjelman aikana voi tulla arvioitavaksi myötävaikutusvelvollisuuden rikkomisena ja siten velkajärjestelyn esteenä. Maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan, jos luopuminen tapahtuu ohjelman aikana.

Lakiosan vaatiminen ja testamentin moittiminen voivat olla eri asemassa kuin perinnöstä luopuminen. Esimerkiksi puolisoiden keskinäisessä testamentissa on usein nimenomainen toivomus siitä, että rintaperilliset eivät vaatisi lakiosaansa toisen puolison kuoltua. Velkajärjestelyssä korostetaan sitä, että velallisen on tehtävä maksukykynsä parantamiseksi kaikki se, mitä häneltä kohtuudella voidaan vaatia. Lakiosan vaatiminen tai testamentin moittiminen voivat edellyttää oikeudenkäyntiä lähisukulaisten tai muuten toisilleen läheisten henkilöiden välillä. Tällaiseen oikeudenkäyntiin ryhtymistä ei yleensä voida pitää sellaisena toimena, johon velallinen olisi velvollinen ryhtymään.

11 a §. *Velkaantumiseen liittyvä selvitys.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös velallisen velvollisuudesta esittää velkaantumi-

seensa liittyvä selvitys. Selvityksen esittämismisvelvoitteen tarkoituksena on vaikuttaa siihen, että mahdollisuus myöntää velkajärjestely voitaisiin nykyistä paremmin tutkia velallisen hakemuksen ja sen liitteiden perusteella ilman, että hakemusta joudutaan täydentämään. Myös velkojen kuulemiselta voidaan välttyä, jos jo hakemuksesta käy ilmi, että edellytyksiä järjestelylle ei ole tai että järjestelylle on este.

Velallisen tulee ehdotetun säännöksen mukaan velkajärjestelyä hakiessaan ensinnäkin esittää selvitys siitä, mihin tarkoitukseen hän on ottanut ja käyttänyt velat. Velan käyttötarkoitus on nykyisinkin ilmoitettava hakemuslomakkeen asianomaisessa kohdassa ja lomake on tarkoitettu säilyttää tältä osin entisellään. Lisäksi velallisen tulee esittää selvitys niistä tuloista ja varoista, joilla hänen tarkoituksensa oli maksaa velkansa takaisin. Tämänkaltaista selvitystä velalliselta on yleensä jouduttu erikseen pyytämään, jos selvityksen esittämiseen on ollut tarvetta esimerkiksi sen vuoksi, että velkojen määrä tai peruste on viitannut esteperusteen olemassaoloon tai jos velkoja on esittänyt esteperustetta koskevan väitteen. Selvityksen perusteella voidaan arvioida sitä, onko velallinen suhtautunut riittävällä vakavuudella velkojen takaisinmaksuun.

Velallinen voi yleensä esittää selvityksen velkaantumisvuosia koskevilla verotus- tai palkkatodistuksillaan taikka pankkitiliotteilla. Riittävänä selvityksenä voidaan pitää esimerkiksi asuntolainojen osalta sitä, että velallinen ilmoittaa velanhoidomenojen määrän ja sen ajanjakson, jolta kuukausisuoritukset on maksettu. Jos velan takaisinmaksu on hoidettu pidemmän ajan häiriöttä, se jo yksin yleensä osoittaa, että velallisen takaisinmaksukyky on ollut velkaa otettaessa riittävä. Jos velallisella on ollut varallisuutta, joka on käytetty velkojen maksamiseen, selvitys tulee esittää myös sellaisista varoista.

Selvitystä koskeva säännös koskee kaikkia velallisia. Elinkeinotoimintaa harjoittaneen velallisen on esitettävä toimintaan liittyvien, hänen vastattavakseen jääneiden velkojen osalta selvitys siitä, mihin tarkoitukseen velka on käytetty tai millä perusteella se on syntynyt. Velkajärjestelyn esteinä törkeän sopimaton menettely tai ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen voivat tulla kysymykseen, jos velkaa on otettu, vaikka yritys on jo ollut maksukyvytön eikä ole ollut syytä olettaa, että yritys kykenee myöhemmin sel-

viytymään vastuistaan. Velallinen voi kirjanpitoaineiston tai tilinpäätösasiakirjojen avulla selvittää yrityksen maksukykyisyyden niin, että esteperuste ei tule sovellettavaksi.

Takausvelan osalta säännös merkitsee käytännössä yleensä sitä, että velallinen esittää selvitystä olosuhteista takaussitoumusta annettaessa eli siis lähinnä siitä, että hänellä ei ollut aihetta varautua takausvelan maksamiseen. Selvitykseksi riittäisi tavallisesti velallisen oma ilmoitus siitä, mitä hän tiesi päävelallisen maksuvyvystä tai muista sitoumuksista.

Velkaantumiseen liittyvän selvityksen lisäksi jokaisen hakijan tulee esittää ne seikat, jotka ovat aiheuttaneet hänen maksuvyöttömyytensä. Jos syynä on sairaus tai työttömyys, selvityksestä tulee käydä ilmi, millä tavoin ja minkä ajanjakson aikana se on vaikuttanut velallisen velanmaksukykyyn. Entisen elinkeinonharjoittajan tulee esittää selvitys toiminnan päättymisen syistä, jos toiminnan päättymisen on aiheuttanut hänen maksuvyöttömyytensä. Jos velkajärjestelyn tarpeen on aiheuttanut takausvastuu, takausvelan määrä yleensä riittää selvitykseksi velallisen maksuvyöttömyyden syistä.

14 §. *Velkojan oikeus periä saatava kolmannen asettamasta vakuudesta.* Pykälässä on säännökset, jotka rajoittavat velkojan oikeutta velkajärjestelyn alettua periä velallisen velka kolmannen asettamasta esinevakuudesta silloin, kun velkojalla on velasta myös velallisen itsensä asettama vakuus. Perintärajoitus koskee myös takausta, jonka kolmas henkilö on antanut velallisen asettaman esinevakuuden lisäksi. Perintärajoituksella on haluttu torjua sitä, että luotonantajat yleisesti ryhtyisivät vaatimaan sivullisvakuuksia sen varalta, että velallinen hakee velkajärjestelyä. Perintärajoitus koskee vain yksityistakaajaa ja vakuuden asettanutta yksityishenkilöä.

Lain 22 §:n 1 momentin mukaan velkajärjestelyn alkamisen oikeusvaikutukset ovat voimassa siihen saakka, kunnes velalliselle vahvistetaan maksuohjelma. Tämä koskee myös 14 §:ssä säädettyä perintärajoitusta. Perintärajoituksen käytännön merkitys onkin sen lyhyen keston vuoksi yleensä vähäinen. Jos taas velallisen hakemuksen käsittely kestää pitkään, perintärajoituksesta voi seurata esimerkiksi takaajan maksuvelvollisuuden lisääntyminen velalle menettelyn ajalta kertyvänä korkona. Näistä syistä nykyinen säännös ehdotetaan kumottavaksi ja korvattavak-

si säännöksellä, joka mahdollistaa velan irtisanomisen ja perimisen kolmannen asettamasta vakuudesta velallisen velkajärjestelyn aikana. Säännös selvittää myös nykyistä oikeustilaa.

Velallisen velkajärjestelyn alkamisesta seuraava yleinen perintäkielto ei koske velkajärjestelyn ulkopuolella olevaa takaajaa, kanssavelallista tai vakuudenasettajaa. Velallisen velkajärjestelyn alkaminen ei siis rajoita velkojan oikeutta vaatia takaajalta tai kanssavelalliselta maksua velasta sen ehtojen mukaisesti. Velkajärjestelylakiin ei sisälly erityistä säännöstä siitä, voiko velkoja velallista koskevan perintäkiellon estämättä irtisanoa velan tehokkaasti takaajaan tai vakuudenasetajaan nähden. Yleensä irtisanomisen katsotaan edellyttävän, jotta se olisi takaajaan nähden tehokas, että velka on irtisanottu myös suhteessa päävelalliseen. Velkajärjestelyn alkamisesta seuraava perintäkielto kuitenkin estää velan irtisanomisen velalliseen nähden. Kysymys velan irtisanomisesta takaajaan nähden on tulkinnanvarainen eikä asiasta ole vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Vaasan hovioikeuden ratkaisun (5.9.1994, S 93/1070) mukaan päävelkaa ei voida perintäkiellon aikana irtisanoa takaajaa kohtaan. Vastakkainen ratkaisu on Turun hovioikeudesta (14.3.1995, S 94/12). Hovioikeus ei muuttanut raastuvanoikeuden päätöstä, jonka perusteluissa kiinnitettiin huomiota siihen, että velan irtisanominen ja haasteen tiedoksiantaminen olivat välttämättömiä toimenpiteitä jutun vireille tulemiseksi ja myös omavelkaisen takaajan maksuvelvollisuuden toteamiseksi sekä takaajan vastuun vanhentumisen estämiseksi.

Yleinen lähtökohta on se, että silloin kun päävelallinen ei ole maksuvelvollinen, ei takaajakaan ole velvollinen täyttämään sitoumustaan. Velkajärjestelyn alkaminen on osoitus siitä, että velallinen ei kykene vastaamaan sitoumuksistaan niiden alkuperäisten ehtojen mukaan. Käytännössä velkajärjestelyn alkaminen ennakoii varmuudella velallisen maksuviivästyksen. Vaikka takaus on liitännäinen sitoumus, sen tehtävänä on turvata päävelan maksaminen. Kun velkajärjestely alkaa, velkojan tarve vaatia maksua takaajalta on selvä, koska maksua ei tule velalliselta ainakaan velan ehtojen mukaisesti. Näihin seikkoihin nähden velallista koskevalla irtisanomiskielolla ei tulisi olla vaikutusta velkojan ja takaajan välisessä suhteessa. Sama koskee tilannetta, jossa velko-

jalla on velallisen velasta kolmannen henkilön asettama esinevakuus.

Ehdotetun 14 §:n mukaan velkajärjestelyn alkaminen ei estäisi velkojaa perimästä velkaa takaajalta eikä irtisanomasta tai muuten eräännyttämistä velkaa takaajaan nähden. Sama koskisi myös velallisen velasta vakuuden asettanutta. Säännöksestä ilmeni nimenomaisesti, että suorituksen vaatiminen takaajalta ei edellyttäisi velalliseen kohdistettua eräännyttämistointia. Säännös siis syrjäyttäisi takausmiehen edesvastausvelvollisuudesta annetun asetuksen 6 §:n, joka edellyttää, että velka on irtisanottava ensin velalliseen nähden, jotta se olisi irtisanottavissa takaajaan nähden. Säännöksen sisältö vastaa takaajan osalta maaliskuussa 1996 mietintönsä antaneen takaustoimikunnan ehdotusta.

Yrityksen saneerauksesta annetun lain (47/93) 25 §:n 1 momenttiin sisältyy liiketakuuksen osalta vastaavanlainen säännös, jonka mukaan saneerausmenettelyn alkaminen ei estä saneerausvelan perimistä takaajalta. Laissa ei ole erityistä säännöstä siitä, että menettelyyn liittyvästä irtisanomiskiellosta huolimatta velkoja voisi käyttää irtisanomisoikeuttaan takaajaan nähden. Yrityssaneeruskäytännössä noudatetaan yleisesti tulkintaa, jonka mukaan lain 25 §:n 1 momentti syrjäyttää takausasetuksen 6 §:n.

Ehdotettu säännös mahdollistaa velan irtisanomisen, mutta velkojalla ei välttämättä käytännössä ole tarvetta irtisanoa velkaa heti kokonaan maksettavaksi takaajaan nähden, kun velkojalla on joka tapauksessa oikeus periä velka takaajalta velan alkuperäisten ehtojen mukaisessa aikataulussa. Velan eräännyttäminen voi aiheuttaa takaajan maksuvyöttömyyden ja tarpeen velkajärjestelyyn.

24 §. *Kanssavelallisten maksuohjelma.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi kaksi tarkistusta. Pykälän 2 momentissa on säännös, joka koskee yhteisvastuullisen velan osittamista velkajärjestelyä yhdessä hakeneiden velallisten kesken. Ositussäännös koskee myös sitä tapausta, jossa velallinen ja takaaja ovat hakenet velkajärjestelyä yhdessä. Yhteisvastuullinen velka jaetaan säännöksen mukaan velallisten kesken heidän taloudellisen asemansa mukaisessa suhteessa. Paremman taloudellisen aseman omaavan velallisen maksuohjelmassa velasta otetaan huomioon suurempi osa ja heikommassa asemassa olevalle velalliselle jää vastattavaksi pienempi osa.

Velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttaa se, mikä on hänen varojensa ja maksuohjelmalla kertyvien suoritusten suhde velallisen velkoihin. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan selvennettäväksi niin, että maksuvarakertymä lasketaan aina viiden vuoden maksuohjelman mukaan. Tällöin myös tilanteessa, jossa velallisella on omistusasunto, velallisen maksuvarakertymä otetaan huomioon viideltä vuodelta sen vaihtoehdon mukaan, jossa velallisen asunto muutettaisiin rahaksi ja velallinen asuisi vuokra-asunnossa. Tarkistus vastaa velkajärjestelyssä vakiintunutta käytäntöä.

Velan osittamisen tarkoituksena on purkaa takaukseen tai yhteisvelkaan liittyvä kolminkantasuhde ja osittamisen jälkeen kunkin velallisen maksuvelvollisuus määräytyy maksuohjelman mukaan. Osittamista ei ole ollut enää tarkoitus tehdä uudelleen sillä perusteella, että jonkun yhteisvelallisen taloudellinen tilanne muuttuu maksuohjelman aikana. Velan osittaminen voi joskus johtaa siihen, että varoja ja maksuvaraa vailla olevan velallisen osalle yhteisvastuullisesta velasta ei tule osuutta lainkaan. Maksuvelvollisuuden poistaminen ei kuitenkaan vapautta velallista velkavastuusta ennen kuin maksuohjelma on kestänyt viisi vuotta (30 § 4 mom.). Velan osittaminenkaan ei siis voi johtaa siihen, että velallinen vapautuisi vastaamasta velasta eikä maksuohjelmaa vahvistettaisi. Tällaisten tapausten yhteydessä on herännyt kysymys siitä, miten yhteisvastuullinen velka tulee ottaa huomioon siinä tilanteessa, että velallisen maksukyky ohjelman aikana muuttuu niin, että hän kykenee maksamaan velkojaan. Kun maksuohjelmaa muutetaan niin, että velkojille kertyy suorituksia, on siinä yhteydessä selkeintä laskea velallisen velaksi yhteisvastuullisesta velasta se osa, joka hänen osalleen olisi tullut, jos hänen muuttunut taloudellinen asemansa olisi ollut tiedossa. Muiden yhteishakijoiden maksuohjelmiin muutoksella ei olisi vaikutusta eikä muiden ohjelmia siten tarvitse muuttaa. Erityistä säännöstä tämänkaltaisten tilanteiden varalta ei ole pidetty tarpeellisena.

Pykälä koskee otsikkonsa ja sanamuotonsa mukaan vain niitä tilanteita, joissa yhteisvastuullisessa velkasuhteessa olevat velalliset ovat hakenet velkajärjestelyä yhdessä. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi selvennys siitä, että kanssavelallisen ja takaajan takautumisoikeuteen perustuva saattava on viimesijaista velkaa velkajärjestelyssä

niissä tapauksissa, joissa velka on 2 momentin mukaan ositettu yhteishakijoiden kesken. Velallisen velkojana olevan takaajan tai kanssavelallisen saatava velalliselta on muulloin tavallista velkaa.

28 a §. *Tavoittamattomien velkojen asema.* Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, joka koskisi sellaisia velallisen velkajärjestelyssä ilmoittamia elinkeinoharjoittajina toimivia velkoja, joita ei onnistuta tavoittamaan. Säännöksen nojalla maksuohjelmassa voitaisiin jättää ottamatta huomioon tällaiselta elinkeinonharjoittajalta oleva velka, jonka määrä alittaa asetuksella säädettävän määrän. Ehdotusta valmisteltaessa on pidetty lähtökohtana 10 000 markan suuruisia velkaa. Edellytyksenä huomiotta jättämiselle olisi se, että velkojaa ei ole voitu tavoittaa. Käytännössä tällainen tilanne syntyy silloin, kun velkojaa on tavanomaisella tavalla yritetty tavoittaa, mutta velkojalle lähetetty kirje palautetaan postista ilmoituksin, että velkojan osoite on tuntematon. Tilanne voi tällöin olla se, että velkojan harjoittama elinkeinotoiminta on päättynyt. Velkojan jättäminen maksuohjelmassa huomioon ottamatta ei kuitenkaan vaikuttaisi velkojan oikeuteen hakea maksuohjelman muuttamista. Ehdotetun 44 §:n 3 momentin nojalla velkoja olisi tällöin oikeutettu saamaan velalliselta saman osuuden saatavastaan kuin muut samassa asemassa olevat velkojat. Velkojan asema ei siis tämän vuoksi heikkenisi, mutta maksuohjelma voidaan useissa tapauksissa laatia tarkoituksenmukaisemmin.

29 §. *Maksuohjelman sisältö ja kesto vakuusvelkojen osalta.* Vakuusvelan järjestelykeinona voidaan käyttää koron alentamista. Lain 26 §:n 1 momentin mukaan koron alentamisen osalta on otettava huomioon velan jäljelle jäävän luottoajan pituus niin, että koron alennus on suhteellisesti sitä pienempi, mitä pitempi luottoaika on. Vakuusvelkaosuuden suuruutta koskevasta 29 §:n 1 momentista puuttuu sana "vähintään", joka siinä tulisi 26 §:n 1 momentin viimeinen virke huomioon ottaen olla. Riittävää siis ei ole, että vakuusvelan nykyarvo tulee maksetuksi. Sana vähintään ehdotetaan lisättäväksi säännökseen. Vakuusvelan järjestely on tässä suhteessa tarkoitettu asiallisesti yhdenmukaiseksi yrityksen saneerauksesta annetun lain 45 §:n 3 momentin kanssa. Jälkimmäiseen säännökseen sana vähintään sisältyy.

30 §. *Yleissäännös maksuohjelmasta tavalisten velkojen osalta.* Pykälän 2 momentin

mukaan maksuohjelman kesto voidaan säännöksessä tarkoitettuin edellytyksin määrätä viittä vuotta lyhyemmäksi. Harkittaessa ohjelman kestoa voidaan ottaa huomioon muun muassa se, missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan ennen velkajärjestelyn hakemista. Lyhyempi maksuohjelma voi olla kohtuullinen muun muassa silloin, kun velallinen on iäkäs tai on jo pitkään pyrkinyt huomattavin ponnisteluin selviytymään veloistaan. Mahdollista on myös, että käytännössä tulee esiin tilanteita, joissa velallinen ei ole lakiin lisättäväksi ehdotetun 9 a §:n vuoksi hakenut velkajärjestelyä mutta kun se myönnetään hänelle myöhemmin, voi olla perusteita ottaa huomioon esimerkiksi työttömyysaikana tapahtunut velkojen maksaminen syynä lyhyempään maksuohjelmaan.

Käytännössä voi olla sellaisia tapauksia, joissa menettely muodostuu velallisesta riippumattomista syistä poikkeuksellisen pitkäksi. Yleensä tällöin on kysymyksessä tapaus, jossa velkajärjestelyn aloittamisesta on päätetty muutoksenhakutuomioistuimessa. Ehdotuksen mukaan kestoa harkittaessa voitaisiin tällaisessa tilanteessa ottaa huomioon myös velkajärjestelyn hakemisen ja maksuohjelman vahvistamisen väliseltä ajalta velkojille kertyvät suoritukset. Kuitenkaan yksin menettelyn aikana kertyvien suoritusten huomioon ottaminen ei voisi yleensä olla peruste ohjelman lyhentämiselle, koska säännöksen mukaan edellytetään, että lyhentäminen on kohtuullista ottaen lisäksi huomioon velallisen olosuhteet.

Pykälän 2 momentista ehdotetaan poistettavaksi säännös, joka koskee mahdollisuutta siirtää maksuvaraa vailla olevan velallisen maksuohjelman alkamisajankohtaa. Lakiin lisättäväksi ehdotetun 9 a §:n johdosta lykkäyssäännökselle ei enää ole tarvetta.

Pykälän 4 momentti koskee maksuohjelman kestoa silloin, kun velallisen maksuvelvollisuus poistetaan. Säännös ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että siitä nimenomaisesti ilmenee, että maksuohjelman kesto on näissä tapauksissa viisi vuotta. Tarkistaminen liittyy muutettavaksi ehdotettuun 61 §:n 1 momenttiin, jossa määräaika maksuohjelman muuttamista koskevan hakemuksen tekemiseksi on sidottu maksuohjelman keston. Säännöksessä viitattaisiin myös lakiin lisättäväksi ehdotettuun 31 a §:ään, jonka nojalla maksuohjelma voitaisiin määrätä jatkumaan yksityisvelkojan hyväksi näissäkin tapauksissa.

Ehdotuksen mukaan velallinen voitaisiin määrätä maksamaan selvittäjän palkkio ja kustannukset kokonaan tai osittain (70 § 1 momentti). Pykälän uudeksi 4 momentiksi ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan maksuohjelman kesto alkaa sen jälkeen, kun ohjelmassa selvittäjän saatavan maksamiselle määrätty aika on kulunut. Maksuohjelman kesto ei siis kuluisi sinä aikana, jolta kertyvä velallisen maksuvara käytetään selvittäjän saatavan maksamiseen. Pykälä koskee maksuohjelmaa tavallisten velkojen osalta. Ehdotetun 70 §:n 1 momentin mukaan velallisen maksuvaraa voitaisiin käyttää selvittäjän saatavan maksamiseen myös siltä osin kuin se myöhemmin käytetään vakuusvelkojen suorituksiksi. Tästä seuraa, että maksuohjelman kesto alkaa myös vakuusvelkojen osalta vasta, kun selvittäjän saatava on ohjelman mukaan maksettu.

31 a §. *Maksuohjelman keston jatkaminen yksityisvelkojen hyväksi.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan maksuohjelman kesto voitaisiin jatkaa yksityisvelkojen hyväksi. Yksityisvelkoja voivat olla takaajan ohella velalliselle rahaa lainannut henkilö, omaisuuttaan velallisen velan vakuudeksi asettanut tai kanssavelallinen taikka esimerkiksi elatusapuvelan velkoja tai velkoja, jolla on korvausvelvollisuuteen perustuva saatava tai vuokravelka, jolle ei muita velkoja parempisijainen asema maksuohjelmassa ole turvannut saatavaa kokonaan.

Pykäläehdotuksen 1 momentin mukaan maksuohjelma voisi jatkua yksityisvelkojen hyväksi enintään kaksi vuotta yleensä sen jälkeen, kun maksuohjelma on muiden tavallisten velkojen osalta päättynyt. Jos velallinen on velkajärjestelyssä säilyttänyt omistusasuntonsa, ohjelman jatko voitaisiin määrätä alkamaan myöhemmästäkin ajankohdasta. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi, kun velallinen maksaa pelkästään vakuusvelkaa tai hänen maksuvaransa käytetään pääasiassa vakuusvelan suorituksiksi ja ohjelman alkamisajankohdan siirtämisellä voidaan tarvittaessa kasvattaa yksityisvelkojalle tulevien suoritusten määrää. Maksuohjelman jatkaminen ja sen kesto olisivat harkinnanvaraisia. Päätös ohjelman jatkamisesta tulisi tehtäväksi, jos yksityisvelkoja sitä vaatii. Velkajärjestelyn alkamista koskevan päätöksen ohessa yksityisvelkojalle tulisi muutettavaksi ehdotetun 54 §:n 4 momentin mukaan antaa tieto mahdollisuudesta vaatia ohjelman

keston jatkamista.

Jos ohjelman kestoja jatketaan, velallisen maksuvara määrätään käytettäväksi yksityisvelkojen hyväksi. Maksuvara on käytettävä yksityisvelkojen hyväksi kokonaan eikä harkinnanvaraisuus siis koskisi maksuvaran määrää vaan sitä aikaa, jonka maksuohjelma jatkuu. Maksuohjelmaa voitaisiin jatkaa erityisen painavista syistä. Aikaa määrättäessä olisi otettava huomioon yhtäältä yksityisvelkojen saatavan määrä ja hänen taloudellinen asemansa ja toisaalta velallisen olosuhteet. Jos yksityisvelkojen asemassa on takaaja, erityisen painavia syitä ohjelman jatkamiselle olisi yleensä silloin, kun takaajan maksaman velan määrä on suuri ja varsinkin, jos takaajan oma varallisuusasema on takausvelan maksun vuoksi olennaisella tavalla heikentynyt. Samankaltainen tilanne voi olla myös silloin, jos yksityisvelkojana on velallisen kanssavelallinen tai vakuuden velallisen velasta asettanut henkilö. Jos esimerkiksi velkajärjestelyn piiriin kuuluu elatusapuvelkaa enemmän kuin mitä maksuohjelmassa on otettu huomioon etuoikeutettuna velkana, maksuohjelman jatkaminen voi olla perusteltua lapsen taloudellisen aseman turvaamiseksi.

Velallisen omat olosuhteet voivat olla joskus sellaiset, että niiden huomioon ottaminen voi olla peruste siihen, että maksuohjelmaa jatketaan lyhyemmän ajan kuin kaksi vuotta tai siihen, että ohjelmaa päätetään olla jatkamatta. Esimerkiksi tilanteessa, jossa velallinen on jo ennen velkajärjestelyn hakeamista pitkään hoitanut velkaa sellaisin ponnisteluin, että hänen oma toimeentulonsa on vaarantunut ja jos velallinen vielä maksuohjelmalla kykenee maksamaan velan suureksi osaksi, maksuohjelman jatkaminen ei välttämättä olisi perusteltua. Huomioon voitaisiin toisaalta ottaa myös se, että velallinen selviytyy velkajärjestelyn avulla huomattavista, esimerkiksi elinkeinotoiminnasta vastattavakseen jääneistä veloistaan ja saa taloutensa kohtuullisen ajan kuluessa kuntoon. Tällöin voi olla kohtuullista, että velallinen maksaa takaajalleen hänen maksamansa velan, vaikka takaajan taloudellinen asema ei velan maksun vuoksi olisikaan olennaisella tavalla heikentynyt, mutta maksun saanti on merkityksellinen takaajan olosuhteissa. Takaajan taloudellinen asema ei yleensä puolla maksuohjelman jatkamista silloin, kun takaaja on itse hakeutunut velkajärjestelyyn varsinkaan tilanteessa, jossa hän on ollut velkajärjestel-

lyn tarpeessa jo omien velkojensa vuoksi.

Velallisella voi olla useita yksityisvelkoja. Säännöksessä ei erikseen mainittaisi sitä, miten velallisen maksuvara tulisi jakaa yksityisvelkojen kesken vaan oikeus kertymään määräytyisi samojen perusteiden mukaan, joiden nojalla maksuohjelman keston jatkaminenkin olisi mahdollista. Maksuohjelma voitaisiin siis määrätä jatkumaan esimerkiksi yhden yksityisvelkojan hyväksi vaikka velkoja on useampia, jos erityisen painavia syitä ohjelman jatkamiseen ei ole muiden osalta olemassa. Jos maksuohjelmaa jatketaan useamman yksityisvelkojan hyväksi, maksuvarakertymästä voitaisiin osoittaa suurempi osuus sellaiselle yksityisvelkojalle, jonka taloudellinen asema on heikoin. Jako perusteena voidaan käyttää saatavien suuruuden mukaista suhdetta silloin, kun yksityisvelkojen taloudellinen asema ei erityisesti poikkea toisistaan.

Maksuohjelman keston jatkamisesta päätettäisiin yleensä samassa yhteydessä kun maksuohjelma vahvistetaan. Pykälän 2 momentin mukaan päätös voitaisiin kuitenkin tehdä myöhemminkin maksuohjelman keston aikana. Maksuohjelman aikana päätös voitaisiin tehdä, jos esimerkiksi maksuohjelmaa vahvistettaessa ei vielä ole selvillä, kuinka paljon takaaja maksaa takaussitoumukseen perustuvasta velasta.

Maksuohjelman raukeamista ja muuttamista koskevat lain 42 §:n ja 44 §:n säännökset koskevat myös sitä aikaa, jona ohjelma jatkuu yksityisvelkojan hyväksi. Maksuvelvollisuuden laiminlyönti yksityisvelkojalle ei voisi enää maksuohjelman jatkamisen aikana johtaa siihen, että muiden velkojen osalta jo loppuun suoritettu maksuohjelma raukeaisi. Raukeamisen vuoksi yksityisvelkojalla olisi oikeus vaatia suoritusta velan koko määrästä.

36 §. *Maksuohjelmaan sisällytettävät tiedot.* Pykälään sisältyy luettelo niistä seikoista, jotka on sisällytettävä maksuohjelmaan. Muutettavaksi ehdotetun 12 kohdan mukaan maksuohjelmasta tulisi ilmetä, mihin toimenpiteisiin velallisen tulee ryhtyä, kun hänen maksukykinsä paranee. Muutettavaksi ehdotetun 44 §:n mukaan velallisen lisäsuoritusvelvollisuus velkojille on hyvin yksiselitteinen ja se voidaan kirjata jokaiseen maksuohjelmaan. Maksuohjelman muuttamismenettelyä tuomioistuimessa ei näissä tapauksissa yleensä tarvita. Velallisen ei myöskään tarvitse erikseen ilmoittaa lain 7 §:n 3 momen-

tin edellyttämällä tavalla velkojilleen maksukykinsä olennaisesta paranemisesta, kun lisäsuoritusvelvollisuus ilmenee jo maksuohjelmasta. Ilmoitukselle jää käyttöä enää vain lähinnä sellaisissa tapauksissa, joissa velallinen saa maksuohjelman aikana suorituksen, jota hänen käsityksensä mukaan ei tarvitse tilittää velkojille. Ilmoitusvelvollisuudesta tulee myös mainita maksuohjelmassa.

40 §. *Maksuohjelman oikeusvaikutukset.* Pykälän 1 momentin nykyisen säännöksen mukaan velkoja ei voi vaatia täytäntöönpanoa maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämiseksi. Tästä periaatteesta ehdotetaan nyt luovuttavaksi. Muutosehdotus sisältyy tältä osin 42 §:n 1 ja 2 momenttiin.

Esityksessä ehdotetaan, että maksuohjelman sisältöön voitaisiin puuttua vain poikkeuksellisesti, vaikka velallisen maksukyky heikkenee (44 § 2 momentti). Kysymyksessä olevan 40 §:n 1 momentti ehdotetaan tämän vuoksi muutettavaksi niin, että siitä ilmenee, että maksuohjelmassa määrätty velallisen maksuvelvollisuus säilyy siitä huolimatta, että sitä ei ole ohjelman keston aikana täytetty. Säännöksestä seuraa, että velallisen maksuvelvollisuus säilyy myös siltä osin kuin se perustuu omaisuuden rahaksimuuttoon. Jos esimerkiksi velallisella on osuus kuolinpesään tai muuta varallisuutta, jonka rahaksimuutosta on määrätty maksuohjelmassa tai jos velallinen ohjelman aikana saa varallisuutta, jonka vuoksi ohjelmaa muutetaan, maksuohjelman päättymisen ei vapauta velallista tästä maksuvelvollisuudesta, jos maksuvelvollisuus on vielä täyttämättä. Kun maksuohjelmasta tulee täytäntöönpanoperuste, maksuvelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa siihen, että velallisen osuus kuolinpesästä tai muu rahaksimuutettava omaisuus voidaan ulosmitata.

Käytännössä rahaksimuutettavan omaisuuden arvo tulee arvioida maksuohjelmassa ja sen rahaksimuuton tulos määrätään maksettavaksi tavallisille velkojille niiden suuruuden mukaisessa suhteessa. Jos velalliselle syntyy muuta kuin velkajärjestelyn piiriin kuuluva velkaa maksuohjelman aikana tai sen jälkeen ennen omaisuuden rahaksimuuttoa, täytäntöönpanossa syntyy ongelmia, jollei ohjelmassa määrätä velkojille tulevien suoritusten markkamäärää jako-osuuksien sijasta. Ohjelman laatimiseen tarvitaan uusia ohjeita muutenkin täytäntöönpanon vuoksi ja ohjeissa tulee käsitellä myös kysymystä maksuvelvollisuudesta silloin, kun omaisuus-

den realisointi voi siirtyä myöhäisempään ajankohtaan.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi niin, että velallinen voi sitoutua maksamaan velkojalleen paitsi maksuohjelmaan myös muuten lain säännöksiin perustuvia suorituksia. Säännöksen nojalla esimerkiksi velallinen ja takaaja voisivat tehdä keskenään sopimuksen maksuohjelman keston jatkamisesta lakiin lisättäväksi ehdotetun 31 a §:n tarkoittamalla tavalla. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös, jonka mukaan velallinen voi maksuohjelman päätyttyä vapaaehtoisesti suorittaa velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja. Käytännössä vapaaehtoisia suorituksia yleensä kertynee velalliselta yksityistakaajalle. Tällaisista yksityishenkilöiden välisestä vapaaehtoisesta velanmaksusta ei aiheudu verotuksellisia seuraamuksia. Velallisen suorituksia ei voida pitää lahjana, koska suorituksen peruste huomioon ottaen velalliselta puuttuu lahjaverotuksen muuten laukaiseva lahjoitustarkoitus. Muiden velkojien osalta tilanne on toinen. Maksuohjelman nojalla saamatta jäänyt osa velan alkuperäisestä määrästä on elinkeinotulon verottamisesta annetun lain mukaan ollut vähennyskelpoinen. Vastaavasti suoritukset, jotka velallinen maksaa maksuohjelman päätyttyä ovat tällöin veronalaista tuloa.

40 a §. *Tuntemattomien velkojen asema.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, joka koskee tuntemattomien velkojen asemaa. Velallinen voi olla vastuussa sellaisesta velasta, joka ei ole velallisen eikä velkojan tiedossa maksuohjelmaa vahvistettaessa eikä tule tietoon sen aikana. Kysymyksessä voi lähinnä olla vahingonkorvausvelka, jonka peruste on syntynyt ennen velkajärjestelyn alkamista. Lakiin ei sisälly erityistä säännöstä sen varalta, että velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka ilmenee vasta maksuohjelman päätyttyä. Ehdotetun uuden 40 a §:n mukaan velallisen olisi maksettava tällaiselle velkojalle määrä, joka velkojalle olisi tullut, jos velka olisi sisältynyt maksuohjelmaan. Velallinen voisi siis vedota tähän hänen velkavastuutaan rajoittavaan säännökseen, kun velkoja ryhtyy vaatimaan häneltä suoritusta velasta. Säännös koskee myös tapauksia, joissa velallisen ilmoittama velka on lakiin lisättäväksi ehdotetun 28 a §:n nojalla jätetty maksuohjelmassa huomioon ottamatta.

41 §. *Maksuohjelman noudattaminen.* Säännöksen nojalla tuomioistuimien voi määrätä velallisen suorittamaan maksuvaransa ulosottomiehelle, ja ulosottomies voi myös antaa ulosottolaissa tarkoitetun maksukiellon velallisen maksuvaran ulosmittaamiseksi hänen tuloistaan. Silloin kun velallisen tulot alenevat tai velallinen laiminlyö suoritusten tekemisen ulosottomiehelle, maksuohjelman noudattaminen määräyksen mukaisesti ei onnistu. Tällainen tilanne voi syntyä myös silloin, kun ulosottoon tulee perittäväksi muuta kuin velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaa taikka velkoja vaatii täytäntöönpanoa maksuohjelman nojalla. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka nojalla tuomioistuimen määräys raukeaa, jos ulosottomies katsoo, että edellytyksiä maksuohjelman toteuttamiselle ei ole. Ulosottomiehen olisi ehdotuksen mukaan ilmoitettava velalliselle määräyksen raukeamisesta.

42 §. *Maksuohjelman laiminlyönnin seuraamukset ja maksuohjelman raukeaminen.* Pykälän otsikko ja sisältö ehdotetaan muutettavaksi. Pykälän 1—3 momentti koskevat täytäntöönpanoa maksuohjelman nojalla ja 4—6 momentti maksuohjelman raukeamista.

Pykälän 1 momentin nojalla vakuusvelkoja saisi käyttää esinevakuuteen perustuvia rahaksimuuttoa- ja takaisinotto-oikeuksiaan, jos velallinen on laiminlyönyt maksuohjelman mukaisen suorituksen velkojalle. Velkoja voi ryhtyä näihin toimenpiteisiin, kun velallisen laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin kuukausi. Säännöksen nojalla velkoja siis voisi esimerkiksi ryhtyä panttina olevien asunto-osakkeiden rahaksimuuttoon, jota koskevat säännökset sisältyvät kauppakaareen (10 luku 2 §) tai hakea kiinteistön osalta pakko- huutokauppaa. Velallisen hallussa oleva, omistuksenpidätysehdoin myyty omaisuus voitaisiin ottaa takaisin osamaksukauppalaan säännösten mukaisesti ja ulosottomies voisi antaa esineen takaisinottoon ja tilitykseen virka-apua. Säännöksessä viitattaisiin selvyiden vuoksi lain 34 §:ään, josta ilmenee, että omaisuuden rahaksimuutosta saatavista varoista maksettaisiin normaalisti velat, joista omaisuus on vakuutena. Panttivelkoja saa kuten rahaksimuuton yhteydessä muutenkin periä vakuuden arvosta velan entisten ehtojen mukaan maksamatta olevan määrän silloinkin, kun panttivelasta osaa on maksuohjelmassa käsitelty tavallisena velkana. Maksuohjelma voi näissä tapauksissa olla täytäntöönpanoperuste. Jos ohjelmassa on

kuitenkin puutteita, velkoja voi joutua erikseen hankkimaan täytäntöönpanoperusteen.

Pykälän 2 momentti koskee tavallisten velkojen maksun laiminlyönnin seuraamuksia. Ehdotuksen mukaan velallisen maksuohjelmaan perustuvan suorituksen laiminlyönti johtaisi siihen, että velkojalla olisi oikeus vaatia täytäntöönpanoa ulosottolain mukaisesti velkojalle maksuohjelman mukaan tulevan kertymän perimiseksi. Edellytyksenä olisi tällöinkin, että suorituksen laiminlyönnistä on kulunut kuukausi ja suoritus on edelleen maksamatta siinä vaiheessa, kun velkoja hakee ulosottoa. Täytäntöönpanossa noudatettaisiin siis ulosottolain säännöksiä. Käytännössä velkojat voisivat saada ulosmittauksen kautta suorituksia, jos velallisella on ulosmittattavia tuloja tai sellaista varallisuutta, joka ulosottolain mukaan voidaan käyttää velkojen suorituksiksi. Jälkimmäisen osalta yleisperusteluissa on tuotu esiin se, että velallisen perusturvaan kuuluva varallisuus velkajärjestelyssä ja erottamisedulla suojattu omaisuus ulosotossa poikkeavat toisistaan niin, että ulosotto voi olla velallisen kannalta ankarampi kuin velkajärjestely. Maksuohjelman laiminlyönti voisi siis johtaa siihen, että velalliselta voidaan ulosmitata sellaista varallisuutta, jota ei velkajärjestelyssä tarvinnut käyttää velkojen suorituksiksi.

Velallinen ei olisi säännöksen mukaan velvollinen suorittamaan viivästyneille suorituksille viivästyskorkoa. Tämä johtuu ennen muuta siitä, että maksun laiminlyönnin syynä on ollut velallisen maksukyvyyn heikkeneminen ilman hänen omaa syytään. Koronmaksuvelvollisuus seuraa vain, jos maksuohjelma määrätään raukeamaan. Joissakin tapauksissa velallinen kykenee maksuohjelman mukaan maksamaan suorituksille myös korkoa. Maksuohjelmassa määrätystä koronmaksuvelvollisuudesta säännös ei luonnollisestikaan vapauttaisi velallista.

Ulosmittaus toimitettaisiin sitä hakeneen velkojan saatavan suorituksiksi. Velkojan saatava velalliselta on se kertymä, joka velallisen maksuohjelman mukaan tulee kaikkiaan suorittaa velkojalle vähennettynä luonnollisesti niillä suorituksilla, jotka velallinen on jo tehnyt. Ulosmittausta ei siis toimitettaisi koko maksuohjelman hyväksi vaan kunkin ulosmittausta hakeneen velkojan hyväksi. Ulosmittauksella ei liioin perittäisi velallisen velkajärjestelyssä vahvistettua maksuvaraa vaan sitä osaa velallisen tuloista tai omaisuudesta, joka ulosottolain mukaan

velalliselta saadaan ulosmitata. Jos hakijavelkoja on useampi, ulosmitattujen varojen jakamisessa velkojille noudatetaan niin ikään ulosottolain säännöksiä. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat eivät myöskään olisi etuoikeutetussa asemassa velallisen mahdollisiin uusiin velkoihin nähden. Ulosotto koskisi velallisen maksuohjelmassa järjestettyjen velkojen perimistä. Silloin, kun maksuohjelmaan sisältyy verovelkoja, sovellettavaksi eivät siis tulisi verovelkojen perintää koskevat erityissäännökset. Verovelkojen vanhenemista koskevat säännökset eivät liioin tule sovellettavaksi silloin, kun velallisen suoritusvelvollisuus perustuu vahvistettuun maksuohjelmaan.

Maksuohjelma olisi ulosottooperuste eikä erillistä täytäntöönpanoperustetta tarvitsisi hankkia. Jotta maksuohjelma voidaan panna täytäntöön, ohjelman tulee olla yksiselitteisesti laadittu. Ohjelmasta tulee käydä ilmi kunkin velan määrä, kullekin velalle tuleva kokonaiskertymä maksuohjelman aikana ja velan suhteellinen osuus velallisen kaikista veloista. Maksamatta olevalle velalle ei kerry korkoa, jollei sitä ole maksuohjelmassa määrätty suoritettavaksi. Nämä seikat ohjelmassa tulee nykyisinkin tuoda esiin (36 §). Vaikka tuomioistuin ei joutu tutkimaan maksuohjelman asiallista sisältöä, jollei kukaan asiaan osallisista ole siihen puuttunut, yleisistä periaatteista seuraa, että tuomioistuin joutuu tarkistamaan, että ohjelma kelpaa tarvittaessa täytäntöönpanoperusteeksi. Tuomioistuin ei edelleenkään joudu tarkistamaan laskutoimituksia vaan sen, että velat ja niille tulevat kertymät ilmenevät ohjelmasta. Velkaantuneiden avustajille ja selvittäjille on tarkoitus laatia esimerkkejä siitä, miten maksuohjelma laaditaan niin, että se voidaan panna tarvittaessa täytäntöön.

Ulosotossa perittäisiin maksu normaalisti myös silloin, kun kysymys on velkajärjestelyvelalliseen kohdistuvasta ulosmittauksesta. Ulosottomaksut siis lisäävät velallisen maksuvelvollisuutta. Velallinen voi ilmoittaa velkojille syystä, jonka vuoksi hän ei kykene noudattamaan maksuohjelmaa. Tällöin velkojat eivät turhaan hae ulosmittausta, jos velallisella ei ole ulosmittattavia tuloja tai varallisuutta.

Ehdotuksen mukaan täytäntöönpano jatkuisi, kunnes velkoja pyytää sen peruuttamista tai kunnes ulosmittausta hakeneelle velkojalle maksuohjelman mukaan erääntyneet suoritukset on maksettu ja velallinen saattaa us-

kottavaksi, että hän noudattaa maksuohjelmaa. Yleensä ulosottomies voi edellyttää, että velallinen osoittaa suorittaneensa maksuohjelman mukaan erääntyneet suoritukset kaikille velkojille ja esittää selvityksen siitä, että hänen tulonsa riittävät maksuohjelman toteuttamiseen. Velkojan peruutus tarvittaisiin aina silloin, kun velalliselta ulosmitatun omaisuuden myynnistä on kuulutettu.

Pykälän 3 momentin mukaan ulosottomiehen olisi säilytettävä ulosmitatun omaisuuden myynnistä saadut varat silloin, kun varat voidaan käyttää velallisen muiden velkojen suoritukseksi. Varoja ei siis yleensä luovutettaisi velalliselle, vaikka ulosmittausta hakeneen velkojan saatava olisi tullut suoritetuksi. Jos esimerkiksi myyty omaisuus on ollut velallisen asunto, voidaan myynnistä saatuja varoja käyttää panttivelkojen maksamisen jälkeen lain 34 §:n 2 momentin nojalla velallisen tavallisten velkojen suoritukseksi. Mikäli velallinen katsoo, että omaisuuden myynnistä saaduista varoista osa tulisi luovuttaa hänelle, velallinen joutuu esittämään asiaa koskevan velkojen kanssa tehdyn sopimuksen tai tuomioistuimen maksuohjelman muuttamista koskevan päätöksen ennen kuin ulosottomies voi varoja luovuttaa.

Käytännössä voi tulla tilanteita, joissa maksuohjelma on samanaikaisesti ulosotossa täytäntöönpantavana, kun velkojan hakemus ohjelman raukeamisesta on vireillä käräjäoikeudessa. Ulosotto voi tällöin jatkaa maksuohjelman nojalla siihen saakka, kunnes ohjelman raukeamista koskeva päätös on käräjäoikeudessa tehty tai, jos oikeus niin määrää, kunnes päätös on lainvoimainen. Tämän jälkeen velkoja voi hakea ulosmittausta alkuperäisestä saatavastaan.

Ehdotettujen voimaantulo- ja siirtymäsäännösten mukaan uusia säännöksiä maksuohjelman täytäntöönpanokelpoisuudesta ja täytäntöönpanosta sovellettaisiin myös silloin, kun maksuohjelma on vahvistettu ennen lain voimaantuloa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin maksuohjelman raukeamisen perusteista. Raukeamishakemuksesta säädetään lain 61 §:n 1 momentissa, jota esityksessä ehdotetaan muutettavaksi.

Pykälän nykyisen 2 momentin mukaan ohjelmaa ei määrätä raukeamaan, jos laiminlyönti on ollut vähäinen ja se on oikaistu tai jos velallinen on oikaissut laiminlyöntinsä ja saattanut todennäköiseksi, että laiminlyönti ei toistu. Jos laiminlyönti on johtunut velal-

lisen maksukyvyyn heikentymisestä, raukeamista ei voida määrätä, jos se olisi kohtuutonta. Ohjelmaa ei voida myöskään määrätä raukeamaan, jos pääosa veloista on jo maksettu ohjelman mukaan, ja seuraamuksen määräämättä jättämiseen on sen vuoksi erityinen syy.

Ehdotuksen mukaan maksuohjelma voitaisiin määrätä momentin 1 kohdan mukaan raukeamaan, jos velallinen on laiminlyönyt sen noudattamisen olennaisesti ilman hyväksyttävää syytä. Tällainen peruste olisi käsillä, jos velallisen laiminlyönnit ovat jatkuneet yhtäjaksoisesti pidemmän ajan tai laiminlyönnit ovat olleet usein toistuvia eikä velallisen maksukyky ole samanaikaisesti heikentynyt. Maksuohjelman noudattamisen olisi siis pitänyt olla mahdollista. Asiallisesti velallisen laiminlyönteihin perustuvat raukeamisperusteet pysyisivät siis pääosin nykyisellään. Jos laiminlyönti on johtunut velallisen maksukyvyyn heikentymisestä, raukeamisseuraamusta ei voitaisi määrätä. Jos velallinen on maksanut velat ohjelman mukaan suureksi osaksi, hänen laiminlyöntiään ei yleensä voitaisi pitää olennaisena, joten ohjelmaa ei ehdotuksen kuten ei myöskään nykyisen lain mukaan voitaisi määrätä raukeamaan.

Momentin 2 kohdan perusteella maksuohjelma voitaisiin määrätä raukeamaan, jos maksuohjelman aikana ilmenee seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä. Säännös vastaa nykyistä 44 §:n 2 momenttia. Velkajärjestelyn esteen ilmeneisestä maksuohjelman vahvistamisen jälkeen voi siis olla seurauksena maksuohjelman raukeaminen. Kysymykseen tulevan esteen on oltava sellainen, jota velkoja ei ole aikaisemmin tiennyt ja johon velkoja ei siis ole voinut vedota asian käsittelyn yhteydessä. Esimerkiksi velkaantumisen kevytmielisyttä ei voida enää uudelleen tutkia maksuohjelman vahvistamisen jälkeen, jollei mitään uutta selvitystä ole esitetty. Jos esimerkiksi maksuohjelmasta puuttuu jokin velka, velan peruste voi osoituksena velallisen kevytmielisyydestä ja esteperuste voidaan tutkia maksuohjelman muuttamisen yhteydessä tai erikseen tehdystä raukeamisvaatimuksesta. Kysymys voi myös olla velan salaamisesta, joka olisi ollut este velkajärjestelylle, jos se olisi ollut tiedossa ennen maksuohjelman vahvistamista (10 § 8 kohta). Myös omaisuuden salaaminen velkajärjestelyn yh-

teydessä tai sen järjesteleminen velkojen ulottumattomiin ennen velkajärjestelyä voi tulla ilmi vasta maksuohjelman vahvistamisen jälkeen. Tällöin ohjelma voidaan 2 kohdan perusteella määrätä raukeamaan.

Maksuohjelma voidaan määrätä 2 kohdassa tarkoitetulla perusteella edelleenkin raukeamaan myös velallisen hakemuksesta. Velallinen voi tehdä hakemuksen esimerkiksi sen vuoksi, että hän on päässyt velkojensa kanssa sopimukseen velkojensa maksamisesta taikka haluaa muusta syystä luopua velkajärjestelystä.

Momentin 3 kohdassa on erikseen säännökset maksuohjelman raukeamisesta myötävaikutusvelvollisuuden rikkomisen seurauksena. Myötävaikutusvelvollisuuden sisältöön kuuluu, että velallinen ei saa maksuohjelman aikana ottaa lisää velkaa, jollei velan ottaminen liity hänen välttämättömään toimeentuloonsa. Myötävaikutusvelvollisuutta ja uuden velkaantumisen kieltoa koskevat säännökset sisältyvät nykyiseen lakiin ja niiden rikkomisen seurauksena maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan (7 § 1 ja 2 mom. sekä 44 § 2 mom.). Samat säännökset koskevat luonnollisesti kaikkia maksuohjelmia, siis myös nollaohjelmia. Ehdotuksessa velallisen myötävaikutusvelvollisuutta ja lisävelkaantumisen kieltoa on haluttu korostaa ottamalla lakiin nimenomainen säännös ohjelman raukeamisesta näiden velvollisuuksien ja kieltojen rikkomisen seurauksena.

Raukeamisperusteena velkaantuminen ohjelman aikana voisi 3 kohdan nojalla tulla kysymykseen, jos velkaantuminen vaarantaa maksuohjelman toteutumisen. Riittävää siis olisi, että ohjelman toteutuminen vaarantuu eikä velallinen voisi välttyä raukeamis-seuraamukselta sillä, että uusi velka ei vielä ole vaikuttanut maksuohjelmassa määrättyjen suoritusten maksamiseen. Käytännössä velkoja voi tehdä raukeamishakemuksen kuitenkin vasta, kun velallinen on laiminlyönyt maksuohjelman.

Velkaantumista maksuohjelman aikana voi syntyä, jos velallinen jättää maksamatta menojaan. Menojen laiminlyönnit voisivat johtaa ohjelman raukeamiseen, jos velallisen tulojen olisi pitänyt riittää menojen maksamiseen.

Velkajärjestelyvelallisen mahdollisuudet ottaa uutta velkaa luottolaitoksesta ovat käytännössä vähäiset. Luotonantajana voikin tavallisimmin olla toinen yksityishenkilö. Velallinen voi tarvita luottoa esimerkiksi

auton korjaamiseen tai hankkimiseen voidakseen säilyttää työnsä ja turvata maksuohjelman noudattamisen. Luotonotto liittyy tällöin velallisen välttämättömään toimeentuloon niin, että maksuohjelman raukeaminen ei sillä perusteella tule kysymykseen. Luotonhoitamisesta aiheutuvia kustannuksia voidaan tällöin pitää hyväksyttävänä syynä sille, että maksuohjelman noudattaminen osittain viivästyy. Maksuohjelman aikana velalliselle voi myös tulla maksettavaksi verovelkoja, joiden maksamisesta aiheutuva mahdollinen ohjelman mukaisten suoritusten viivästyminen ei yleensä olisi säännöksessä tarkoitettu peruste ohjelman raukeamiseen, koska verovelka tavallisesti aiheutuu siitä, että velallisen ennakonpidätys on ollut liian alhainen ja sen mukaan laskettu velallisen maksuvara on koitunut velkojen hyväksi. Velallinen voi tietenkin ilmoittaa velkojilleen taloudellisen tilanteensa muuttumisesta ja pyrkiä näin välttymään ulosottomenettelystä ja ohjelman raukeamishakemuksilta.

Velallisen myötävaikutusvelvollisuuteen kuuluu, että hän pyrkii ylläpitämään maksukykyään ja myös parantamaan sitä sellaisin toimin, joita häneltä kohtuudella voidaan edellyttää. Tämä velvollisuus on kirjattu ehdotuksessa nykyistä selkeämmin 7 §:n 2 momenttiin. Velallinen ei siis voi omin toimin heikentää maksukykyään esimerkiksi irtisanoutumalla ilman pätevää syytä työstään. Jos velallisella on mahdollisuus vaihtaa työtään paremmin palkattuun työhön, hän on siihen velvollinen. Velallinen ei myöskään voi lisätä välttämättömiä menojaan perusteetta niin, että hänen maksuvaransa pienee ja maksuohjelman toteutuminen vaarantuu. Esimerkiksi asunnon vaihtaminen kalliimpaan asuntoon voi olla peruste maksuohjelman raukeamiseen, jos velallinen olisi voinut jatkaa asumistaan aikaisemmassa asunnossa, ja asunto oli hänen ja hänen perheensä tarpeet huomioon ottaen kohtuullinen. Jos maksuohjelman laiminlyönti on seurausta tällaisista itse aiheutetuista maksukykyyn heikennyksistä, maksuohjelma voitaisiin kysymyksessä olevalla perusteella määrätä raukeamaan. Ohjelman raukeaminen voi myös seurata siitä, että velallinen ei ole itse aktiivisesti parantanut maksukykyään, vaikka hänellä olisi ollut siihen mahdollisuus.

Lain mukaan velallisen on ilmoitettava velkojilleen maksukykyensä olennaisesta paranemisesta (7 § 3 mom.). Ilmoitus on tehtävä kuukauden kuluessa muutoksesta. Ilmoi-

tusvelvollisuuden täyttäminen on osa velallisen myötävaikutusvelvollisuutta. Velallista muistutetaan velvollisuudesta maksuohjelmassa tai sen vahvistamista koskevassa päätöksessä. Velallinen voi jättää erillisen ilmoituksen tekemättä, jos hän suorittaa velkojille lisäsuorituksia maksuohjelman mukaan tai hakee maksuohjelman muuttamista. Jos velallinen ei menettele näin eikä myöskään tee ilmoitusta velkojille, maksuohjelma voitaisiin 3 kohdan nojalla määrätä raukeamaan.

Pykälän nykyinen 3 momentti siirtyy 5 momentiksi. Momenttia on tarkistettu niin, että siinä käytetään velkajärjestelyn raukeamisen sijasta ilmaisua maksuohjelman raukeaminen. Nykyisestä 3 momentista ehdotetaan poistettavaksi säännös, jonka mukaan velkoja voi eräissä tapauksissa saada oikeuden vaatia maksuohjelman nojalla täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanon vaatiminen olisi pykälän 1—2 momentin mukaan mahdollista aina, kun velallinen laiminlyö ohjelman noudattamisen, joten nykyiseen 3 momenttiin sisältyvä säännös on tarpeeton.

Pykälän nykyistä 4 momenttia, joka ehdotuksessa siirtyy 6 momentiksi, on pykälään tehtyjen muutosten vuoksi tarkistettu.

43 a §. *Velallisen kuolema maksuohjelman aikana.* Lakiin ei sisälly erityistä säännöstä sen varalta, että velallinen kuolee maksuohjelman aikana. Velallisen maksuvelvollisuuden sisällön määrää vahvistettu maksuohjelma. Lain 40 §:n 1 momentista ilmenee nimenomaisesti, että velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa säänneltyjen oikeussuhteiden ehdot määräytyvät ohjelman mukaisesti. Maksuohjelma siis korvaa velkojen alkuperäiset ehdot. Velallisen kuolema ei ole peruste maksuohjelman raukeamiselle. Näistä seikoista seuraa, että vainajan velat otetaan perunkirjoituksessa ja pesänselvityksessä huomioon sen suuruisina kuin niitä on maksuohjelman mukaan vielä maksamatta. Tämä on myös todettu lakiesityksen perusteluissa (HE 183/1992 vp, s. 72).

Lakiin ehdotetaan nyt lisättäväksi nimenomainen säännös velallisen kuoleman varalta (43 a §). Pääsäännön mukaan maksuohjelma raukeaisi, jos velallinen ohjelman aikana kuolee. Tällöin velat olisi vainajan jälkeen otettava huomioon niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä. Ohjelman keston ajalta veloille ei kuitenkaan kertyisi viivästyskorkoa. Tällai-

seen velkajärjestelyn piiriin kuuluneeseen velkaan olisi sovellettava perintökaaren säännöksiä samalla tavoin kuin vainajan velkaan yleensäkin. Maksuohjelma raukeaisi suoraan lain nojalla eikä erityistä menettelyä raukeamisen toteamiseksi tarvittaisi.

Jos velallinen ei ole velkajärjestelyssä säilyttänyt omistusasuntoaan, kuolinpesässä voi olla vain muuta velallisen perusturvaan kuuluvaa varallisuutta. Velallisen varat eivät siis tavallisesti voi riittää muihin kuin enintään hautaus- ja perunkirjoituskustannuksiin. Käytännössä ei myöskään jouduta erikseen selvittämään, minkäsuuruiset velkojen saatavat olisivat ilman velkajärjestelyä, koska jo maksuohjelmassa huomioon otetut velat riittävät tekemään pesän ylivelkaiseksi. Osakkaille ei siis yleensä voi siirtyä perintökaaren 21 luvussa säädettyä velkavastuuta vainajan veloista. Jos pesässä ilmenisi muuta varallisuutta, velkojen oikeus varallisuuteen määräytyy samojen perusteiden mukaan kuin muutenkin. Joskus voi siis kuitenkin olla tarpeen luovuttaa kuolinpesä konkurssiin tai pesänjakajan hallintoon, jotta vastuu vainajan veloista ei siirtyisi pesän osakkaille. Konkurssissa velkoja voisi valvoa saatavansa alkuperäisten ehtojen mukaan.

Pykälän 2 momentti koskisi tapauksia, joissa velallinen on säilyttänyt velkajärjestelyssä omistusasuntonsa. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimien voisi momentissa säädettyihin edellytyksiin määrätä, että maksuohjelma ei velallisen kuoleman vuoksi raukea. Tässä tapauksessa vainajan velat otettaisiin perunkirjoituksessa ja pesänselvityksessä huomioon sen suuruisina kuin niitä on maksuohjelman mukaan vielä maksamatta. Jos hakemusta ei tehdä määräajassa tuomioistuimelle tai jos hakemus hylätään, maksuohjelma raukeaisi suoraan lain nojalla 1 momentissa mainituin vaikutuksin. Maksuohjelman voimassapysymisestä voidaan velkojen kanssa myös sopia.

Edellytyksenä maksuohjelman voimassapysymiselle olisi ensinnäkin se, että velallisen leski tai lapsi asuu edelleen vakituisesti velallisen asunnossa. Lain omistusasunnon suojaamista koskevissa säännöksissä on yleensäkin kiinnitetty huomiota paitsi velallisen myös hänen perheensä asumisen turvaamiseen, joten lähtökohtaisesti asumista suojattaisiin myös velallisen kuolemantapauksen varalta. Tässä yhteydessä voidaan viitata perintökaareen, jonka nojalla leskellä on oikeus osakkaiden tai testamentinsaajan vaati-

muksista riippumatta pitää puolisoiden yhteisenä kotina käyttämä asunto ja tavankäyttö kainen asuintoimitus jakamattomana hallinnassaan (perintökaari 3 luku 1 a §). Eloönjäänyt aviopuoliso voisi vainajan maksuohjelmaa noudattamalla säilyttää asunnon. Velallisen lapsella olisi sama mahdollisuus. Säännös voisi suojata asunnon säilymistä velallisen perheellä myös silloin, kun velallisen avopuoliso asuu asunnossa yhdessä velallisen lapsen kanssa.

Maksuohjelman voimassapysyminen edellyttäisi lisäksi, että asunto on leskelle tai lapselle tarpeen. Jos lesken omaan varallisuuteen sisältyisi kodiksi sopiva asunto, ei velallisen omistamaa asuntoa voitaisi yleensä pitää leskelle tarpeellisenä. Lapsen osalta tarve asunnon säilyttämiseen olisi silloin, kun lapsi on asunut velallisen kanssa tässä asunnossa eikä lapsella ole omaa asuntoa. Säännöksessä ei ole tehty eroa sen suhteen, onko lapsi alaikäinen vai täysi-ikäinen.

Maksuohjelman voimassapysyminen riippuisi myös siitä, pystyvätkö kuolinpesän osakkaat noudattamaan velallisen maksuohjelmaa. Osakkaiden tulisi ehdotuksen mukaan saattaa todennäköiseksi, että maksuohjelman laiminlyöntiä ei tapahdu. Jos leski ja lapset ovat kuolinpesän osakkaita, he saattavat yhdessä pystyä noudattamaan ohjelmaa esimerkiksi saamiensa perhe-eläkkeiden turvin.

Hakemuksen maksuohjelman voimassapysymiseksi voisivat tehdä kuolinpesän osakkaat. Lähtökohtaisesti siis hakijoina tulisi olla ainakin niiden osakkaiden, joille vastuu vainajan veloista voi perintökaaren 21 luvun mukaan siirtyä. Toimivaltaisen tuomioistuimen osalta säännöksessä viitattaisiin 49 §:n 4 momenttiin, joten hakemuksen voisi käsitellä vainajan yleisen oikeuspaikan tuomioistuin tai tuomioistuin, joka on ratkaissut velkajärjestelyä koskevan asian. Hakemus olisi ehdotuksen mukaan tehtävä kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta. Määräaika on käytännön syistä sama kuin perintökaaren 21 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu pesän omaisuuden luovuttamiselle varattu aika. Hakemuksen johdosta olisi varattava velkojille, jotka on maksuohjelmassa otettu huomioon, tilaisuus tulla kuulluiksi.

Myös vainajan varallisuuteen sovelletaan perintökaaren ja avioliittolain säännöksiä. Jos velallinen on velkajärjestelyssä säilyttänyt asuntonsa ja jäljellä oleva velka ylittää asunnon tai vainajan omistussuuden arvon,

kuolinpesän asettaminen konkurssiin velkavastuusta vapautumiseksi voi olla tarpeen. Kuolinpesän osakkaiden on yleensä jo perunkirjoituksen yhteydessä todettava, tullaanko ehdotuksessa tarkoitettu hakemus teemmään. Jos hakemusta ei tehdä, perunkirjassa todetaan, että maksuohjelma raukeaa 1 momentissa säädetyin vaikutuksin. Tällöin joudutaan myös selvittämään, onko syytä hakea kuolinpesää pesänselvittäjän hallintoon tai konkurssiin.

Jos osakkaiden hakemus hyväksytään, vastuu vainajan maksuohjelmasta siirtyy leskelle tai osakkaille. Tämä maksuvelvollisuus ei poikkea muusta velkavastuusta. Maksun laiminlyönti johtaa perintään ja täytäntöönpanoon. Tavallisimmin velallisen omistusasunto on velkajärjestelyssä velan vakuutena. Velkajärjestely ei vaikuta velkojan esinevakuusoikeuden pysyvyyteen tai sisältöön (26 § 3 mom.). Vakuusoikeus säilyy maksuohjelman laiminlyönnin varalta. Vakuusoikeus pysyy voimassa koko panttivelan määrän osalta, vaikka osa panttivelasta olisi käsitelty maksuohjelmassa tavallisena velkana. Jos maksuohjelma laiminlyödään ja vakuus muutetaan rahaksi, velkojan saatavan määränä pidetään sitä osaa velasta, joka on maksamatta velan alkuperäisten ehtojen mukaisesta määrästä. Panttivelkojan asema olisi siis sama riippumatta siitä, jäävätkö suoritukset saamatta velalliselta vain hänen jälkeensä leskeltä tai kuolinpesän osakkailta.

Jos osakkaiden hakemus hylätään, maksuohjelma raukeaa ehdotetun 1 momentin mukaisin vaikutuksin. Kun vainajan velat on alunperin otettu perunkirjassa huomioon maksuohjelman mukaisina, vainajan velat ovat hakemuksen hylkäämisen vuoksi perunkirjaan merkittyä suuremmat. Perintökaaren 21 luvun 4 §:n mukaan tilanteessa, jossa osakkaalla on ollut pätevä syy olettaa, ettei hän joudu maksuvelvolliseksi vainajan vastattavana olleen tietyn sitoumuksen perusteella, ei velkoja katsota tiedetyiksi eikä osakkaalle näin ollen synny niistä vastuuta. Maksuohjelman raukeaminen johtaisi siis uuden velan ilmaantumiseen. Jos perunkirjoituksen jälkeen ilmaantuu uusia velkoja, on perintökaaren 20 luvun 10 §:n mukaan kuukauden kuluessa laadittava täydennys- tai oikaisuperunkirja. Uuden velan ilmaannuttua pesän omaisuus on tästä velasta syntyvän henkilökohtaisen vastuun välttämiseksi luovutettava kuukauden kuluessa pesänselvittäjän hallintoon tai konkurssiin.

44 §. *Maksuohjelman muuttaminen.* Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan maksuohjelmaa voidaan muuttaa, jos ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee velka, joka ei ollut aikaisemmin tiedossa. Kohtaa ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että siinä viitataan 28 a §:ssä tarkoitettuihin tavoittamattomiin velkojiin. Maksuohjelmaa voitaisiin muuttaa sen vuoksi, että velkaa ei säännöksen nojalla ole otettu maksuohjelmassa huomioon.

Pykälän 1 momentin nykyisen 1 kohdan mukaan maksuohjelmaa voidaan muuttaa, jos velallisen maksukyvyssä tai muissa velkajärjestelyn kannalta merkityksellisissä olosuhteissa on ohjelman vahvistamisen jälkeen tapahtunut olennainen muutos. Maksuohjelman muuttamisen oli esityksen perustelujen mukaan tarkoitettu tulevan vain harvoin ajankohtaiseksi. Esityksen mukaan maksuohjelmaa tulisi voida muuttaa vain, jos velallisen olosuhteet ennakoimattomasti ja olennaisesti muuttuvat (HE 183/1992 vp, s. 31). Esimerkkeinä muutosperusteista on lakiesityksessä mainittu työssä olleen velallisen työkyvyttömyys tai työttömyys taikka työttömänä olleen velallisen työllistyminen (s. 73—74). Käytännössä muutoshakemuksia on tehty, vaikka velallisen olosuhteiden muutos ei ole ollut sillä tavoin olennainen kuin lakiesityksessä oli tarkoitettu.

Pykälän 2 momentiksi ehdotetaan otettavaksi säännökset, joissa määritellään velallisen maksukyvyyn muuttumisen olennaisuus. Nykyistä 2 momenttia vastaava säännös sisältyy ehdotuksessa 42 §:n 3 momenttiin.

Pykälän 2 momentin 1 kohdassa määriteltäisiin velallisen maksukyvyyn heikentymisen olennaisuus. Maksukyvyyn heikentymistä voitaisiin pitää olennaisena vain, jos kysymys on pitkäaikaisesta tilanteesta, jonka johdosta velalliselta ei voida kohtuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä. Maksukyvyyn heikentymisen voi johtua tulojen alenemisesta tai välttämättömien menojen kasvusta. Esimerkiksi pitkäaikainen sairaus voi säännöksessä tarkoitettulla tavalla alentaa velallisen tulotasoa ja lisätä hänen menojaan. Työttömyys voi johtaa niinikään siihen, että tulotaso alenee tuntuvasti ja pitkäaikaisesti. Välttämättä syy maksukyvyyn heikentymiseen ei aina vaihda pitkäaikaisesti, mutta seurauksilla voi olla sellainen vaikutus. Esimerkiksi sairaalahoidon ja sairausloman ei tarvitse olla pitkä, mutta hoidosta aiheutuneiden kustannusten maksaminen voi heikentää maksukykyä pit-

käaikaisesti.

Kysymys siitä, muodostuuko maksuvelvollisuuden täyttäminen kohtuuttomaksi voisi käytännössä tulla vain harvoin ratkaistavaksi ennen kuin maksuohjelma on jo kestänyt pitkään. Esityksessä on pidetty tärkeänä sitä, että velallisen maksuvelvollisuus velkajärjestelyssä olisi rinnastettavissa tavanomaiseen velanmaksuun ja sen vuoksi velkajärjestelyssäkään maksuvelvollisuuden sisältöön ei puututtaisi, jos maksukyvyyn heikentymisestä ja sen kestosta on epävarmuutta. Maksukyvyyn heikentymisen jälkeen tilanne voi jälleen parantua, ja ohjelman mukaiset suoritukset kertyvät velkojille, joskin myöhässä. Jos esimerkiksi maksukyvyyn heikentymisen syy on velallisen työttömyys, jonka vuoksi hän on joutunut laiminlyömään maksuvelvollisuutensa ohjelman aikana, maksuohjelman muuttamisesta voitaisiin käytännössä päättää yleensä vasta maksuohjelman ollessa loppuillaan. Jos työttömyys on jatkunut yhtäjaksoisesti pitkään ja yleinen työllisyystilanne on heikko, maksuvelvollisuus voi tällöin osoittautua kohtuuttoman raskaaksi. Jos velallinen tulee ohjelman aikana pysyvästi työkyvyttömäksi, kysymys ohjelman muuttamisesta voidaan ratkaista jo sen jälkeen, kun velallisen muuttuneet tulot ja mahdolliset erityiset menot ovat tiedossa.

Maksuvelvollisuuden poistaminen tai sen alentaminen ei säännöksen mukaan siis tulisi välttämättä kysymykseen, vaikka velallisen taloudellinen tilanne olisikin heikentynyt. Sillä seikalla, että maksuvelvollisuus jatkuu yli maksuohjelman keston ajan, ei olisi sinänsä merkitystä. Maksuvelvollisuuden sisältöön voitaisiin puuttua vain, jos se rahamäärä, joka maksuohjelman mukaan on vielä suorittamatta, on velallisen olosuhteissa kohtuuton niin, että velallinen on käytännössä "uuden velkajärjestelyn" tarpeessa. Jos esimerkiksi ohjelman aikana on ollut ajanjakso, jona velallinen on ollut työtön, maksuvelvollisuuden määrään ei voitaisi puuttua, jos jäljellä olevan määrän maksamista voidaan velalliselta kohtuudella edellyttää. Esimerkiksi verotuksen kiristymisestä johtuva tulojen aleneminen tai velallisen elatusvelvollisuuden kasvaminen eivät yleensä voisi olla peruste ohjelman muuttamiseen. Näissäkään suhteissa velkajärjestelyvelallisten asema ei enää poikeaisi muiden velallisten asemasta.

Velallisen maksukyky voi ohjelman aikana heikentyä niin, että velallinen ei voi säilyttää enää omistusasuntoaan. Panttivelkojalla on

tällöin oikeus 42 §:n 1 momentissa säädettyäksi ehdotetuilla perusteilla muuttaa asunto rahaksi. Velallinen voi myös muista syistä haluta luopua asunnosta. Asunnon rahaksimuuton vuoksi maksuohjelman muuttaminen voi tulla ajankohtaiseksi, jollei muutoksen sisällöstä ole voitu sopia.

Momentin 2 kohta koskee velallisen maksukyvyn paranemista. Ehdotusta valmisteltaessa on pidetty tärkeänä sitä, että velallisten yhdenvertaisen kohtelun ja selkeyden vuoksi maksukyvyn paranemisesta tulisi säätää mahdollisimman yksiselitteisesti. Velallinen ja velkoja voivat sopia lain säännöksistä poikkeavalla tavalla maksuohjelman sisällöstä ja myös niistä perusteista, joilla ohjelmaa muutetaan. Yksityiskohtaisia säännöksiä tarvitaan sitä varten, että asiasta ei syntyisi riitaa. Valmistelussa on myös kiinnitetty huomiota siihen, että maksuohjelmien muuttamista koskevat säännökset voivat osaltaan kannustaa velallista parantamaan tulotasoaan, jos osa tulojen lisäyksestä koituu velallisen omaksi hyväksi.

Ehdotuksen mukaan velallisen maksukyvyn paranemista voitaisiin pitää olennaisena, jos velallisen käytettävissä olevat varat kasvavat kalenterivuoden aikana vähintään asetuksella säädettyä markkamäärän. Ehdotusta valmisteltaessa tällaisena markkamääränä on pidetty 3 600 markkaa. Käytännössä on nykyisinkin useissa tapauksissa määritelty maksukyvyn paraneminen niin, että tulojen kasvaminen tai menojen aleneminen 300 markalla kuukaudessa aiheuttaa lisäsuoritusvelvollisuuden velkojille. Esimerkiksi palkkatulojen nousu mahdollisten yleiskorotusten johdosta tai nettotulojen kasvu verotuksen vuoksi voisivat joissakin tapauksissa riittää perusteeksi maksuohjelman muuttamiseen. Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan sisällytettäväksi periaate, jonka mukaan osa velallisen kasvaneesta maksuvarasta voisi jäädä hänen omaksi hyödykseen. Säännöksen mukaan maksuvaran kasvusta neljäsosa jäisi velalliselle ja kolme neljäsosaa tulisi velkojien hyväksi. Jos siis velallisen nettotulot ovat kasvaneet vuoden aikana 4 000 markkaa, hänen omaan käyttöönsä jää tästä määrästä 1 000 markkaa ja 3 000 markkaa hänen on tilitettävä velkojilleen. Käytännössä velalliselle aiheutuu velvollisuus laskea kalenterivuoden aikana tulojensa ja menojensa erotus. Maksuohjelmaan tulee sisältyä tätä koskevat määräykset, joten velallinen jo ennalta tietää, minkäsuuruinen

maksukyvyn paraneminen johtaa siihen, että hän joutuu tekemään lisäsuorituksia velkojille. Yleensä voi olla tarkoituksenmukaista, että laskutoimitus tulee tehtäväksi tammi-kuussa ja tilitys velkojille helmikuussa.

Käytännössä voi myös olla tapauksia, joissa kaikkien osapuolten kannalta on tarkoituksenmukaisinta sopia jo ohjelmassa siitä, että velallisen maksuvaran kasvun perusteella ohjelmaa ei muuteta. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tapaukset, joissa jo ennalta tiedetään, että velallisen maksuvara voi kasvaa vain hyvin vähän tai tapaukset, joissa velallinen maksaa suuren osan veloistaan tai maksaa velkoja huomattavalla määrällä. Lisäsuoritusten tekemisestä ja vastaanottamisesta aiheutuvan työn säästö voi olla kumminkin osapuolen kannalta tärkeämpää kuin suoritusten taloudellinen merkitys.

Maksuohjelmassa maksuvara on yleensä laskettu siltä pohjalta, että velallinen säilyttää tulotasonsa. Maksuohjelmaa laadittaessa otetaan jo ennalta huomioon kaikki tiedossa olevat seikat, joilla on merkitystä velallisen maksuvaran kannalta. Velallinen on velvollinen antamaan maksuohjelman laatijalle kaikki tarpeelliset taloudellista asemaansa koskevat tiedot. Velallisen on myös ilmoitettava tiedossaan olevat muutokset, jotka vaikuttavat maksuvaran suuruuteen. Velallinen ottaa riskin maksuohjelman raukeamisesta, jos hän esimerkiksi jättää ilmoittamatta tiedossaan olevan tulojen nousun. Velkojilla on oikeus saada velallisen verotuksesta tietoja maksuohjelman nojalla (84 §). Jos käy ilmi, että velallisen tulot ovat olleet suuremmat kuin mitä hän on ilmoittanut, ohjelman raukeamiselle voi olla peruste. Todennäköistä siis on, että velallisen maksuvaran paraneminen maksuohjelmassa arvioidusta voisi tavallissimmin tapahtua vasta, kun ohjelma on jo kestänyt ainakin vuoden tai pidempään.

Jos velallisen maksuvelvollisuus on ohjelmassa poistettu, säännöksestä seuraa, että maksuohjelman muuttamiseen on peruste, jos velalliselle syntyy maksuvaraa niin, että hän kykenee maksamaan velkojaan vähintään 3 600 markkaa kalenterivuoden ajalta.

Maksuvaran kasvun osalta maksuohjelmaan tulee sisällyttää määräykset siitä, miten velallisen on tilitettävä lisäsuorituksia kullekin velkojalle. Kun maksuohjelmasta tulee ehdotuksen mukaan täytäntöönpanoperuste, velallisen lisäsuoritusvelvollisuutta ei voida sellaisenaan panna täytäntöön. Ulosotossa voidaan periä vain sitä kertymää, joka velal-

linen on alunperin velvoitettu maksamaan velkojille. Jos ulosottoon joudutaan turvautumaan, käytännössä tilanne on yleensä se, että velallisen maksuvara ei enää ole niin suuri, että hän olisi lisäsuorituksiin velvollinen. Jos tästä asiasta on epäselvyyttä, velkoja voi tällöin hakea maksuohjelman muuttamista käräjäoikeudelta, jolloin velallisen maksuvaran suuruus ja sen mahdollinen vaikutus velkojille tulevaan kertymään voidaan tarkistaa ja muutetusta maksuohjelmasta tulee uusi täytäntöönpanoperuste.

Velallisen maksukyky voi joskus parantua muun kuin hänen säännöllisissä tuloissaan tai menoissaan tapahtuvan muutoksen vuoksi. Momentin 3 kohtaan on sisällytetty erillinen säännös sellaisten tilanteiden varalta, joissa maksukyvyn paranemiseen on jokin muu syy.

Säännöksessä on mainittu erikseen perintö ja lahja. Kysymykseen voisivat tulla myös muut kertaluonteiset suoritukset riippuen siitä, mikä niiden peruste on ollut. Esimerkiksi henkilövahingon korvaamiseen tarkoitettujen vakuutuskorvaukset, joiden ei voida katsoa sisältävän korvausta ansionmenetyksestä, voidaan jättää huomioon ottamatta. Lisäsuoritusvelvollisuutta velkojille ei siten aiheudu esimerkiksi kivusta ja särystä, viasta tai muuta pysyvää haitasta taikka sairaanhoidokustannuksista suoritettavien korvausten perusteella. Varallisuusvahingon korvaaminen voi olla eri asemassa riippuen siitä, onko kysymyksessä perusturvaan kuuluvaan omaisuuteen kohdistuvan vahingon korvaaminen vai ei. Työsuhteeseen perustuva korvaus tai esimerkiksi takautuvasti maksettu eläke olisivat kohdassa tarkoitettuja kertaluonteisia suorituksia, jotka voidaan käyttää velkojen maksamiseen tavallisesti samassa määrin kuin ne olisi käytetty, jos ne olisi maksettu velalliselle aikaisemmin.

Säännöksen mukaan kertaluonteiset suoritukset olisi maksettava velkojille, jos niiden määrä ylittää asetuksella säädettyä markkamäärän. Tältä osin valmistelussa on pidetty markkamääränä 6 000 markkaa. Jos velallinen saa maksuohjelman aikana useita suorituksia, velallisen olisi tilittävä ne velkojille kokonaisuudessaan sen jälkeen, kun niiden yhteenlaskettu määrä ylittää 6 000 markkaa. Tässä tarkoitettut suoritukset eivät ole sellaisia velallisen maksuvaraansa vaikuttavia tekijöitä, jotka oikeuttaisivat vakuusvelkojan saamaan lisäsuorituksia muussa kuin tilanteessa, jossa velallisella ei ole

tavallisia velkoja maksettavanaan. Tämä seuraa siitä, että vakuusvelkaosuus määrätään maksettavaksi velallisen maksuvarasta (29 § 1 mom.). Suoritukset maksettaisiin siis yleensä tavallisille velkojille.

Markkamääräisestä alarajasta jo yksin seuraa, että esimerkiksi velallisen saamista tavanomaisilla lahjoilla ei olisi merkitystä velkajärjestelyn kannalta silloinkaan, kun lahja on annettu rahana. Myöskään sellaisilla toisen yksityishenkilön velalliselle antamilla rahanarvoisilla yksittäisillä etuuksilla, joiden tarkoituksena on velallisen toimeentulon parantaminen ei olisi yleensä tässä suhteessa merkitystä. Maksuohjelmaa ei voitaisi nyt kysymyksessä olevalla tai edellä käsitellyn 2 kohdan perusteella muuttaa esimerkiksi sen vuoksi, että velallisen lapsen hankintoja avustavat velallisen isovanhemmat tai että lähisukulainen kustantaa velalliselle loman, jonka aikana velallisella ei ole menoja.

Velallisen saama perintö ei yleensä kuulu hänen perusturvaansa (5 §). Perintö on käytettävä velkojen maksamiseen. Tässä suhteessa muutosta ei aiheuta se, että velallinen saa perinnön maksuohjelman aikana. Jos perintö lisää velkojille tulevaa kertymää enemmän kuin 6 000 markkaa, velallinen on velvollinen tilittämään saadut varat velkojille.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan eräiltä osin muutettavaksi. Silloin kun maksuohjelmaa muutetaan velkojen hyväksi, kaikki velkojat ovat oikeutettuja saamaan lisäsuorituksia. Jos kuitenkin kysymyksessä on velallisen maksukyvyn paraneminen tulojen kasvun tai menojen alenemisen perusteella, velkojen hyväksi luettaisiin näistä varoista vain kolme neljäsosaa.

Maksuvaran kasvusta tai kertasuorituksista voi suorituksia kertyä sellaisellekin velkojalle, joka on alunperin voitu jättää maksuohjelmassa ilman suoritusta. Maksuohjelmassa voidaan jättää ilman suoritusta velkoja, jolle ei ohjelmalla kertyisi asetuksella säädettyä markkamäärää suurempaa kertymää (31 § 4 mom.). Asetuksella säädetty markkamäärä on nykyisin 100 markkaa (asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 6 a §). Kun velallisen maksukyky paranee, lisäsuorituksen määrä voi olla huomattavankin vähäinen pienvelkojen osalta. Osallistumisesta menettelyyn ja suorituksen vastaanottamisesta velkojalle aiheutuvat kustannukset voivat ylittää velalliselta saatavan suorituksen määrän. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös,

jonka nojalla myös maksuohjelmaa muutettaessa voitaisiin ilman suoritusta jättää sellainen velkoja, jolle tässä vaiheessa kertyisi asetuksella säädettävää markkamäärää pienempi osuus. Sellainen velkoja, jolle tulisi ohjelmaa muutettaessa suoritusta 100 markkaa tai vähemmän, voitaisiin siis jättää ilman suoritusta ja velallisen maksuvara tai muut velkojille tilitettävät varat jaettaisiin tältä osin muille velkojille.

Velallisen tulee ilmoittaa velkajärjestelyssä kaikki tiedossaan olevat velat. Velkojen ilmoittamatta jättämisen perusteella velkajärjestely voidaan evätä (10 § 8 kohta). Velan ilmoittamatta jättäminen voi täyttää velallisen petoksen tunnusmerkistön. Vahvistettuja maksuohjelmia on tästä huolimatta jouduttu usein muuttamaan sen vuoksi, että ohjelmasta puuttuu yksi tai useampi velka. Kun maksuohjelmaa tällaisessa tapauksessa muutetaan, muutos tapahtuu muiden velkojen vahingoksi. Muutoksen sisältö on se, että velka otetaan maksuohjelmassa huomioon niin kuin se olisi ollut siinä mukana jo alunperin. Muuttaminen johtaa hankaliin laskutoimituksiin ja uusien maksuaikataulujen laatimiseen. Momenttia ehdotetaan tältä osin muutettavaksi.

Ehdotuksen mukaan velallinen olisi velvollinen suorittamaan ohjelmasta poisjääneelle velkojalle yhtä suuren osuuden saatavasta kuin muille samassa asemassa oleville velkojille. Maksuvelvollisuuden suuruutta ei siis enää otettaisi huomioon niin, että muille velkojille tulevat suoritukset vähenisivät sen johdosta, että velka sisällytetään maksuohjelmaan. Velallisen maksuvelvollisuuden kannalta ei olisi merkitystä sillä, että suoritusten johdosta velallisen maksuvelvollisuus kestää pidempään kuin maksuohjelmaa vahvistettaessa oli arvioitu. Maksuaikataulu tällaiselle suoritukselle voitaisiin laatia varsinaisen maksuohjelman oheen yleensä niin, että velallinen suorittaa velkaa samanaikaisesti muiden velkojen kanssa tai niin, että suoritusvelvollisuus alkaa vasta maksuohjelman päätyttyä muilta osin.

Periaatteesta voitaisiin poiketa, jos velan määrä on huomattava ja suoritusvelvollisuus muodostuu suureksi. Käytännössä maksuvelvollisuus voitaisiin määrätä tällöin sen suuriseksi kuin mikä se olisi ollut, jos velka olisi ollut ohjelmassa mukana alunperin. Tässä suhteessa ehdotus poikkeaa siitä, mitä velallisen maksuvelvollisuudesta ehdotetaan säädettäväksi niissä tilanteissa, joissa velka

ei ollut velallisen eikä velkojan tiedossa ennen maksuohjelman päättymistä (ehdotuksen 40 a §). Velallisen maksuvelvollisuus on siis lähtökohtaisesti ankarampi silloin, kun velka ilmenee ohjelman aikana kuin silloin, kun se ilmenee vasta ohjelman päättymisen jälkeen. Ankarammalla maksuvelvollisuudella on haluttu vaikuttaa siihen, että velalliset nykyistä huolellisemmin ilmoittaisivat kaikki velkansa.

Käytäntöä on koulutuksella ja ohjeilla pyritty ohjaamaan siihen, että lakiin nyt ehdotettavaa periaatetta noudatettaisiin jo vahvistettujen maksuohjelmien osalta. Maksuohjelman muuttamiselta on voitu välttyä, kun velallinen on suorittanut kertymän velkojalle niistä varoista, jotka on jätetty hänen käyttöönsä hänen toimeentuloaan varten. Nimenomaisen säännöksen sisällyttäminen lakiin on omiaan selkeyttämään tilannetta niin, että tällaiset vapaaehtoiset sopimukset yleistyvät. Säännöksen sisällöstä ja maksuohjelman muuttamista koskevaan menettelysääntöseen (61 §) ehdotetusta muutoksesta seuraa, että silloinkin, kun maksuohjelmaa tässä tarkoitella perusteella muutetaan, muutoksesta ei tavallisesti tarvitse kuulla muita velkojia. Kuuleminen voi olla tarpeen, jos velan määrä tai peruste antavat aiheen epäillä velallisen salanneen velan.

Ehdotuksen mukaan velallinen voitaisiin määrätä maksamaan selvittäjän palkkio ja kustannukset myös silloin, kun selvittäjä määrätään laatimaan maksuohjelman muutosehdotus. Momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan ohjelman kestoa voitaisiin pidentää sitä aikaa vastaavalla ajalla, jona velallisen maksuvara käytetään selvittäjän saatavan suorittamiseen. Aika olisi enintään neljä kuukautta.

Maksuohjelman muuttamista koskevilla uusilla säännöksillä ei olisi taannehtivia vaikutuksia ennen lain voimaantuloa vahvistettuun maksuohjelmaan, jos velallinen noudattaa maksuohjelmaa. Jos velallisen maksukyky paranee, hän on velvollinen noudattamaan maksuohjelmassa sen varalta annettuja määräyksiä taikka täyttämään laissa säädetyt (7 § 3 momentti) ilmoitusvelvollisuutensa velkojille. Lain voimaantulo- ja siirtymäsäännösten mukaan pääsäännön mukaan uutta lakia sovellettaisiin, jos maksuohjelman muuttamista koskeva asia on vireillä käräjäoikeudessa lain voimaantullessa tai tulee vireille sen jälkeen. Velallisen maksu-
kyvyn heikentymisen osalta se siis merkit-

see, että maksuohjelmassa määrättyyn maksuvelvollisuuteen voidaan puuttua vain, jos se osoittautuu uuden lain 44 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla kohtuuttomaksi. Aikaisemman lain mahdollisuutta maksuvelvollisuuden alentamiseen entisestään ei ole pidetty odotusoikeutena, johon ei voitaisi uudella lailla puuttua. Maksukyvyyn paranemista koskevat uuden lain selkeät säännökset voivat vaikuttaa niin, että niitä ryhdytään käytännössä noudattamaan vapaaehtoisesti niissäkin tapauksissa, joissa maksuohjelmassa on määrätty toisin.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännösten nojalla sovellettaisiin ennen lain voimaantuloa vahvistettujen maksuohjelmien osalta uuden lain 44 §:n 3 momentin säännöstä, jonka mukaan velallinen on yleensä velvollinen suorittamaan maksuohjelmasta poisjääneelle velkojalle saman osuuden velasta kuin muille samassa asemassa oleville velkojille. Tämä lisää aikaisempaan lakiin verrattuna velallisen maksuvelvollisuutta, jollei siitä voida säännöksessä tarkoitetuissa tapauksissa poiketa. Aikaisempi laki ei suojaa velallista tapauksissa, joissa hän on laiminlyönyt lakiin perustuvan velvollisuutensa ilmoittaa kaikki velkojat.

48 §. *Osakkeenomistajaa koskeva erityissäännös.* Silloin kun velallinen velkajärjestelyä hakiessaan harjoittaa elinkeinotoimintaa, sovellettavaksi tulevat lain 7 luvun erityissäännökset. Niiden olennainen sisältö on se, että velkajärjestely toteutetaan vain elinkeinonharjoittajan yksityisvelkojen osalta. Elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja ei velkajärjestelyssä järjestellä.

Jos velallinen harjoittaa elinkeinotoimintaa osakeyhtiön johtoon kuuluvana osakkeenomistajana, velkajärjestelyn piiriin ei kuulu velallisen takaussitoumukseen perustuva velka, jos takaus on annettu yhtiön velasta. Vakuusvelkana ei liioin pidetä yhtiön velkaa, jonka vakuudeksi velallinen on asettanut omistusasuntonsa. Säännöksen perusteella velkajärjestelyn ulkopuolelle siis jäävät sellaiset velat, joista toimiva yhtiö on ensisijaisesti vastuussa.

Lakiin ei sisälly säännöstä sen tilanteen varalta, että yhtiön osalta on aloitettu yrityksen saneerausmenettely. Saneerausmenettelyn aloittaminen on mahdollinen, kun yhtiö on maksukyvytön tai sitä uhkaa maksukyvyttömyys, mutta yhtiön toiminta on kokonaan tai osaksi liiketaloudellisesti elinkelpoista. Sa-

neerausohjelmassa yhtiön velkoja voidaan järjestellä vastaavin keinoin kuin velkajärjestelyssä. Käytännössä on tullut esiin joitakin tapauksia, joissa saneerausohjelmassa järjestelyjen yhtiön velkojen osalta on yhtiön johtoon kuuluvalla osakkeenomistajalle syntynyt esimerkiksi takaussitoumuksen perusteella maksuvelvollisuus, josta selviytyminen on ollut hänelle ylivoimaista. Nykyinen 48 §:n 1 momentti koskee myös tällaisia tapauksia niin, että osakkeenomistajavelallinen ei voi velkajärjestelyn avulla selviytyä tällaisesta vastuustaan.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti edellä esiin tuodun ongelman poistamiseksi. Ehdotuksen mukaan 1 momentissa tarkoitettut velat kuuluisivat velkajärjestelyn piiriin silloin kun yhtiön osalta on aloitettu saneerausmenettely tai yhtiölle on vahvistettu saneerausohjelma. Ehdotuksen vuoksi 49 §:n 2 momenttia on tarkistettava.

49 §. *Käsittelyjärjestys ja toimivaltainen tuomioistuin.* Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi oikeuspaikkaa koskeva säännös ehdotukseen sisältyvän 48 §:ää koskevan muutoksen johdosta. Osakeyhtiön ollessa yrityssaneerauksessa sen johtoon kuuluvan osakkeenomistajan velkajärjestelyasia voitaisiin käsitellä samassa käräjäoikeudessa, jossa saneerausmenettely on vireillä tai vaihtoehtoisesti velallisen yleisessä oikeuspaikassa. Vaihtoehtoiset oikeuspaikat olisivat käytettävissä myös silloin, kun kysymyksessä on saneerauksessa olevan avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiömiehen velkajärjestelyasia (45 § 2 momentin 2 kohta). Vaihtoehtoisuutta puoltaa se, että yrityksen saneerausta koskevia asioita käsittelee vain osa käräjäoikeuksista ja velkajärjestelyasiat on yleensä tarkoituksenmukaisinta käsitellä velallisen kotipaikan käräjäoikeudessa. Asian käsitelisi vaihtoehtoisista käräjäoikeuksista se käräjäoikeus, johon velallinen on toimittanut hakemuksensa.

Pykälän 4 momentin tarkistus johtuu siitä, että ehdotuksen mukaan tuomioistuin ei enää päättäisi vakuusvelkojan vaatimuksesta saada lupa vakuutena olevan omaisuuden rahaksimuuttoon. Ehdotuksen 42 §:n 1 momentin nojalla velkoja voisi maksun laiminlyönnin perusteella ryhtyä rahaksimuuttotoimiin ilman tuomioistuimen päätöstä.

50 §. *Velkajärjestelyn hakeminen.* Pykälän uudeksi 3 momentiksi ehdotetaan otettavaksi selvyiden vuoksi säännös, jonka mukaan konkurssissa olevan velallisen velkajärjeste-

lyhakemusta ei voitaisi ottaa tutkittavaksi. Konkurssi jatkuu siihen saakka, kunnes konkurssituomioon annettu tai konkurssi on muusta syystä lakannut. Muuna syynä lakkaamiseen voi olla konkurssin raukeaminen tai peruuntuminen. Velkajärjestelyhakemus voitaisiin siis ottaa tutkittavaksi sen jälkeen, kun konkurssi on päättynyt. Vaikka velkajärjestely konkurssituomion antamisen jälkeen tehdystä hakemuksesta aloitetaan, ei velkajärjestely vaikuta konkurssipesän asemaan eikä konkurssipesään kuuluvan omaisuuden laajuuteen. Konkurssi saatetaan loppuun velkajärjestelystä riippumatta.

53 §. *Selvityksen hankkiminen.* Pykälän 1 momentti ehdotetaan muutettavaksi niin, että velkajärjestelyn esteet otettaisiin huomioon yleensä vain velkojan tekemästä väitteestä. Mikä tahansa väite ei johtaisi siihen, että lisäselvitystä ryhdytään hankkimaan. Väitteen on aina oltava perusteltu. Tuomioistuimien voisi kuitenkin myös omasta aloitteestaan ryhtyä hankkimaan selvitystä.

Velkajärjestelyasian käsittelyssä noudetaan osin riita-asioiden käsittelyä koskevia säännöksiä. Ehdotuksen toteutumisesta seuraa, että velkoja voi hovioikeudessa vedota esteen osalta vain niihin seikkoihin, jotka on esitetty alioikeudessa, paitsi jos hän saattaa todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota seikkaan tai todisteeseen alioikeudessa tai että hänellä muutoin on ollut päteviä aihetta tekemättä niin (oikeudenkäymiskaari 25 luku 14 § 2 momentti). Asia on nykyisin ollut tulkinnanvarainen.

54 §. *Päätös velkajärjestelyn aloittamisesta.* Pykälän 4 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan velkajärjestelyn aloittamista koskevan päätöksen yhteydessä velkojille olisi ilmoitettava 31 a §:ssä tarkoitettua mahdollisuudesta vaatia maksuohjelman keston jatkamista.

58 §. *Asian lykkääminen ja raukeaminen eräissä tapauksissa.* Pykälän 1 momenttia muutettiin 15 päivänä helmikuuta 1995 voimaan tulleella lailla niin, että uuden maksuohjelmaehdotuksen laatimisesta ei välttämättä tarvitse varata kaikille velkojille tilaisuutta antaa lausuma. Käytännössä on ollut ongelmana se, että velkojat eivät välttämättä suhtaudu maksuohjelmaehdotuksesta lausumiseen riittävällä vakavuudella silloin, kun lausumaa ensimmäisen kerran pyydetään. Maksuohjelman sisältö voidaan tarkistaa uudelleen siinä vaiheessa, kun uudesta ehdo-

tuksesta pyydetään lausuma. Velkoja voi tällöin lausua sellaisestakin seikasta, joka jo sisältyi ensimmäiseen ehdotukseen, mutta jota ei uudessa ehdotuksessa ole muutettu. Uutta ehdotusta on lausuman johdosta jouduttu uudelleen tarkistamaan. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi niin, että sanat "vain, jos" korvataan sanoilla "siltä osin kuin". Sanamuodosta seuraa, että velkoja ei voi lausumassaan puuttua enää koko maksuohjelman sisältöön vaan uudessa ehdotuksessa vain siihen osuuteen, joka on muutettu.

61 §. *Maksuohjelman raukeamista ja muuttamista koskeva hakemus.* Pykälän otsikko ehdotetaan muutettavaksi niin, että velkajärjestelyn raukeamisen sijasta otsikossa käytetään ilmaisua maksuohjelman raukeaminen.

Pykälän 1 momentista on poistettu viittaus vakuusvelkojan 42 §:n 1 momentissa tarkoitettuun vaatimukseen. Muutettavaksi ehdotetaan 42 §:n 1 momentin nojalla vaatimus ei enää tulisi tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Pykälän 1 momentin mukaan hakemusta maksuohjelman muuttamiseksi ei voitaisi tehdä enää sen jälkeen, kun maksuohjelman kesto on päättynyt. Maksuohjelmaa ei siis voitaisi muuttaa, vaikka velallisella on vielä ohjelman keston päätyttyä maksamatta osa ohjelman mukaan maksettavista veloistaan.

Esityksessä ehdotetaan, että maksuohjelma voitaisiin määrätä raukeamaan vielä sen jälkeen, kun ohjelmassa määrätty suoritusvelvollisuus on täytetty, jos hakemus on tehty kahden vuoden kuluessa siitä. Jos hakemuksen perusteena on velallisen menettely, joka täyttää velallisen petoksen tai sen törkeän tekemuodon tunnusmerkistön (rikoslaki 39 luku 2 ja 3 §), hakemus voidaan tehdä ennen kuin syyteoikeus rikoksesta vanhenee. Velallisen petos vanhenee viidessä vuodessa. Törkeän velallisen petoksen vanhenemisaika on kymmenen vuotta.

Maksuohjelma voitaisiin määrätä sen päätyttyä tehdystä hakemuksesta raukeamaan, vaikka ohjelma on vahvistettu ennen lain voimaantuloa. Aikaisempi laki ei siis anna suojaa velallisen lainvastaiselle menettelylle. Ehdotettujen voimaantulo- ja siirtymäsäännösten mukaan uutta lakia ei kuitenkaan sovellettaisi silloin, kun maksuohjelman kesto on jo ennen lain voimaantuloa päättynyt.

Pykälän 3 momentti koskee kuulemistä maksuohjelman muuttamista tai raukeamista koskevasta hakemuksesta. Maksuohjelman raukeaminen koskee kaikkia velkojia. Mak-

suohjelman muuttamisen osalta 44 §:n 3 momenttiin sisältyvät säännökset, joiden mukaan määräytyy se, keitä velkojia kuullaan. Kuulemisen osalta ehdotetaan, että se, keitä velkojia kuullaan, jäisi kokonaan tuomioistuimen harkintaan.

Velkojan tekemästä maksuohjelman raukemishakemuksesta ei yleensä ole tarpeen kuulla velallisen lisäksi muita velkojia. Velallisen tekemästä maksuohjelman raukeamista koskevasta hakemuksesta ei välttämättä ole tarvetta kuulla ketään velkojista. Maksuohjelman muuttamisen osalta taas niiden velkojien kuuleminen on tarpeetonta, jotka jo maksuohjelmaa vahvistettaessa ovat jääneet ilman suoritusta ja jotka jäävät ilman suoritusta maksuohjelmaa muutettaessakin. Kaikkien muiden velkojien kuuleminen on yleensä muutoshakemuksen johdosta tarpeen. Jos velkoja hakee maksuohjelman muuttamista sen vuoksi, että velka puuttuu ohjelmasta, muiden velkojien kuuleminen ei yleensä olisi tarpeen, koska velallisen suoritukset kyseiselle velalle eivät vaikuttaisi muiden velkojen osalta vahvistetun maksuohjelman sisältöön.

62 §. *Oikeudenkäyntikulut ja kunnalle suoritettava korvaus.* Pykälän 1 momentissa säädetään nykyisellään vain velkojien kustannuksista. Momenttia ehdotetaan tarkistettavaksi niin, että se koskee myös velalliselle aiheutuvia kustannuksia. Ehdotuksen mukaan asiaan osalliset vastaavat itse menettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista. Säännös koskisi myös muutoksenhakua.

Ehdotuksen mukaan maksuohjelman raukeamista koskevassa asiassa sovellettaisiin oikeudenkäyntikulujen osalta riita-asiain oikeudenkäyntikuluja koskevia säännöksiä, jos siihen on erityistä syytä. Muutoksen tarkoituksena on vaikuttaa osaltaan siihen, että ohjelman raukeamishakemuksia ei tulisi turhaan tuomioistuinten käsiteltäväksi. Säännöksen on arvioitu vaikuttavan niin, että velkoja ennen raukeamishakemuksen tekemistä tiedustelee velalliselta syytä maksuohjelman laiminlyöntiin. Raukeamishakemuksen käsitelyssä voi tulla esiin velallisen taloudelliseen tilanteeseen liittyviä seikkoja tai raukeamisperuste voi olla tulkinnanvarainen. Tällöin voi olla perusteltua syytä siihen, että velkojaa ei velvoiteta maksamaan velallisen kuluja, vaikka velkojan hakemus hylätään. Toisaalta tapauksissa, joissa maksuohjelma määrätään raukeamaan, syynä on ollut velal-

lisen syyksi luettava menettely. Tähän nähdessä velallisen tulisi vastata hakijan oikeudenkäyntikuluista.

Momenttiin on myös sisällytetty viittaus säännös 70 §:n 1 momenttiin, jossa ehdotuksen mukaan säädettäisiin velallisen velvollisuudesta osallistua selvittäjän käytöstä aiheutuviin kustannuksiin.

62 a §. *Ilmoitukset ja tiedoksiantotapa.* Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi säännöksillä maksuohjelman muuttamisen ja raukeamisen johdosta tehtävistä ilmoituksista.

63 §. *Muutoksenhaku.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti. Kun velallisen velkajärjestelyhakemus on hylätty, velallisen asettamiselle konkurssiin ei yleensä ole estettä. Jos velallinen hakee päätökseen muutosta, ehdotetun säännöksen mukaan velallisen konkurssi raukeaa, jos velkajärjestely aloitetaan muutoksenhakutuomioistuimen päätöksellä.

Lain 20 §:stä puolestaan seuraa, että jos silloin, kun muutoksenhakutuomioistuimien päättää velkajärjestelyn aloittamisesta, on vireillä hakemus velallisen asettamisesta konkurssiin, konkurssihakemus raukeaa.

70 §. *Selvittäjän palkkio ja kustannusten korvaaminen.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi velallisen velvollisuudesta maksaa selvittäjän palkkio ja kustannusten korvaus (*selvittäjän saatava*). Ehdotuksen mukaan selvittäjän saatava maksettaisiin velallisen maksuvarasta. Maksettavan määrän osalta säännökseen sisältyy laskentaperuste. Selvittäjän saatavan maksamiseen voitaisiin käyttää velallisen maksuvara enintään neljän kuukauden ajalta. Laskentaperusteena otettaisiin huomioon velallisen maksuvara sen suuruisena kuin se on maksuohjelman vahvistamista tai muuttamista seuraavien neljän kuukauden aikana. Maksuohjelman kesto alkaisi ehdotuksen 30 §:n 5 momentin mukaan vasta sitten, kun ohjelmassa saatavan maksamiselle määrätty aika on päättynyt. Jos velallisella on vakuusvelkoja, noudatettaisiin samaa periaatetta. Maksuvara menettelyn ajalta käytettäisiin edelleenkin tavallisten velkojen maksamiseen siltä osin kuin sitä ei ole lain 12 §:n 2 momentin nojalla käytetty velkojen maksamiseen. Vakuusvelalle kertyy maksettavaa korkoa myös ajalta, jona vakuusvelkaosuutta käytetään selvittäjän saatavan maksamiseen.

Säännöksen mukaan maksuvara käytettäisiin saatavan maksamiseen enintään neljältä

kuukaudelta. Enintään tarkoittaa tässä yhteydessä vain sitä, että jos saatava kertyy lyhyempänä aikana kokonaisuudessaan, maksuvara käytetään luonnollisesti vain siltä ajalta.

Valtion varoista saatava määrättäisiin maksettavaksi aina siltä osin kuin velallisen maksettavat suoritukset eivät sitä kata tai jos hakemus hylätään. Velallisen on maksettava saatava maksuohjelman mukaan siitä riippumatta, että joku velkojista hakee päätökseen muutosta. Velallisen tarkoitus on tietysti se, että hänelle myönnetään velkajärjestely. Sen vuoksi ei siis ole todennäköistä, että velallinen jättäisi suoritukset tekemättä. Jos käräjäoikeus on vahvistanut maksuohjelman, mutta muutoksenhakutuomioistuimien hylkää hakemuksen, selvittäjän saatava määrättäisiin maksettavaksi valtion varoista vain siltä osin kuin velallinen ei ole sitä siihen mennessä maksanut.

Valtiolle velallisen olisi ehdotuksen mukaan korvattava sen varoista selvittäjälle maksettu korvaus silloin, kun velallinen on laiminlyönyt menettelyyn liittyviä velvollisuuksiaan. Silloin kun hakemuksen hylkääminen aiheutuu osaksi velallisen omasta menettelystä, korvausvelvollisuutta on pidetty perusteltuna.

84 §. *Velkojan oikeus eräiden tietojen saamiseen.* Pykälän 1 momenttia on tarkistettu sen vuoksi, että osa verovelvollisista ei välttämättä enää anna veroilmoitusta. Velallisen veroilmoituksen sijasta säännös koskisi yleisemmin velallista koskevia verotustietoja.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti. Ehdotuksen mukaan ulosottomies voisi velkojan esittämästä vaatimuksesta tehdä velallisesta ulosottolaissa tarkoitetun ulosottoselvityksen, jos siihen on erityistä syytä. Harkintavalta sen suhteen, tehdäänkö selvitys, olisi ulosottomiehellä. Ulosottoselvitys voitaisiin siis tehdä, vaikka ulosotossa ei olisi perittävänä velkaa velalliselta. Ehdotuksen tarkoituksena on lisätä velkojien mahdollisuuksia saada tietoja lähinnä velallisen taloudellisen tilanteen kehittymisestä maksuohjelman aikana. Erityinen syy ulosottoselvityksen tekemiseen voisi olla esimerkiksi silloin, kun velkojan tiedossa on, että velallisen käytössä on sellaista varallisuutta, jota hän ei ole voinut velkajärjestelyssä ilmoittamallaan tuloilla hankkia.

85 §. *Sopimukseen perustuvan velkajärjestelyn laiminlyönti ja muuttaminen.* Säännöksen 2 momentissa olevaa viittaussäännöstä

on tarkistettu 44 §:ään ehdotettujen muutosten vuoksi.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset. Säännöksen 1 momentissa on tavanomainen säännös lain voimaantuloajasta. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun laki on hyväksytty ja vahvistettu.

Nykyisen järjestelmän epäkohtia ja velallisen maksukykyä koskevan uuden edellytys-säännöksen tavoitteita on käsitelty yleisperusteluissa. Siellä esiin tuoduista syistä on pidetty perusteltuna sitä, että uutta lakia sovellettaisiin myös niihin asioihin, jotka ovat tuomioistuimessa vireillä lain tullessa voimaan. Ehdotuksen mukaan uuden lain 9 a §:ää ja 10 §:n 1—4 kohtaa ei kuitenkaan sovellettaisi asioissa, joissa hakemus on tehty 11 päivänä lokakuuta 1996 tai sitä aikaisemmin. Tapauksissa, joissa hakemus on tehty ennen mainittua ajankohtaa, velan maksuvelvollisuutta voitaisiin alentaa ja maksuvelvollisuus poistaa kokonaan 9 a §:n estämättä. Näissä asioissa sovellettaisiin kuitenkin aikaisemman lain 30 §:n 2 momenttia, jonka nojalla maksuohjelman alkamisajankohtaa voitaisiin siirtää. Uutta lakia sovellettaisiin kaikilta osin asioissa, joissa hakemus on tehty 11 päivänä lokakuuta 1996 jälkeen.

Säännös koskee myös tilannetta, jossa asia on vireillä muutoksenhakutuomioistuimessa lain tullessa voimaan. Jos muutosta on haettu maksuohjelman vahvistamista koskevaan päätökseen ja hakemus on tehty 11 päivänä lokakuuta 1996 tai sitä aikaisemmin, asiassa sovellettaisiin 9 a §:ää ja 10 §:n 1—4 kohtaa lukuunottamatta uuden lain säännöksiä. Näissä asioissa sovellettaisiin lisäksi aikaisemman lain 30 §:n 2 momenttia.

Lain 70 §:n 1 momentin säännöstä velallisen velvollisuudesta maksaa selvittäjän saatava ei sovellettaisi asioissa, joissa maksuohjelmaehdotus on toimitettu asiaan osallisille ennen lain voimaantuloa. Velallinen ei tällöin olisi velvollinen maksamaan saatavaa eikä maksuohjelmia siis jouduttaisi laatimaan uudelleen.

Uuden lain 9 a §:ää ja 10 §:n 1—4 kohtaa ei sovellettaisi niissä asioissa, joissa maksuohjelma on jo lainvoimaisesti vahvistettu. Tapauksissa, joissa velallisen maksuohjelma on vahvistettu niin, että ohjelman alkamisajankohtaa on siirretty, sovellettaisiin aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä, kun ohjelmaa muutetaan. Jos velalliselle ei

ole lykkäysaikana syntynyt maksuvaraa tai maksuvaraa on vähän, velallisen maksuvelvollisuutta voitaisiin siis alentaa tai se voitaisiin poistaa uuden 9 a §:n estämättä. Lain mukaan maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan, jos velkajärjestelyn este ilmenee maksuohjelman aikana. Jos maksuohjelma on lainvoimaisesti vahvistettu, ohjelman aikana ei voitaisi raukeamisperusteena vedota muutettuihin 10 §:n estesäännöksiin.

Vahvistettujen maksuohjelmien muuttamiseen ja raukeamiseen sovellettaisiin uuden lain säännöksiä sekä silloin, kun sellainen asia on vireillä käräjäoikeudessa lain voimaantullessa tai tulee vireille lain voimaantulon jälkeen. Aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä sovellettaisiin 3 momentin mukaan kuitenkin käräjäoikeudessa niissä asioissa, joissa päätöksen antamisesta on jo ilmoitettu asiaan osallisille. Muutoksenhaku tuomioistuimessa sovellettaisiin aikaisemman lain säännöksiä maksuohjelman muuttamista ja raukeamista koskevassa asiassa, joka on ennen lain voimaantuloa ratkaistu alemmassa tuomioistuimessa. Aikaisemman lain säännöksiä sovellettaisiin myös käräjäoikeudessa sellaisessa asiassa, joka on muutoksenhaku tuomioistuimesta palautettu käräjäoikeuteen.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin siitä, että ennen lain voimaantuloa vahvistetusta maksuohjelmasta tulisi täytäntöönpanoperuste. Maksuohjelma voitaisiin panna täytäntöön niin kuin uuden lain 42 §:n 1—3 momentissa säädetään. Sellaisen maksuohjelman mukainen maksuvelvollisuus säilyisi uuden lain 40 §:n 1 momentin nojalla maksuohjelman keston päättymisestä huolimatta siltä osin kuin maksuvelvollisuutta ei ole täytetty. Osa vahvistetuista maksuohjelmista ei kuitenkaan sellaisenaan kelpaa täytäntöönpanoperusteeksi. Maksuohjelman muuttamiseen voi sen vuoksi olla tarvetta, vaikka velallisen maksuvelvollisuuden sisältöön ei ohjelmaa muutettaessa puututtaisi.

Pykälän 5 momentin mukaan uuden lain 31 a §:n säännöstä maksuohjelman keston jatkamisesta ei sovellettaisi asioissa, joissa päätös velkajärjestelyn aloittamisesta on tehty ennen lain voimaantuloa.

Uuden lain 61 §:n 1 momentin mukaan maksuohjelma voitaisiin määrätä raukea-

maan hakemuksesta, joka on tehty ohjelman keston päätyttyä. Säännöstä ei 6 momentin mukaan sovellettaisi tapauksissa, joissa maksuohjelman kesto on päättynyt ennen lain voimaantuloa.

Pykälän 7 momentin mukaan uuden lain 43 a §:n säännöstä velallisen kuolemasta maksuohjelman keston aikana ei sovellettaisi, jos velallinen on kuollut ennen lain voimaantuloa.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ehdotuksen johdosta on yksityishenkilön velkajärjestelystä annettua asetusta tarkistettava. Asetusluonnosta ei ole liitetty tähän ehdotukseen.

Oikeusministeriö on 3 päivänä helmikuuta 1993 vahvistanut velkajärjestelyhakemuksen ja maksuohjelmaehdotuksen kaavan. Näitä lomakkeita ohjeineen on ehdotuksen johdosta tarkistettava.

Oikeusministeriö voi lain 4 §:n 2 momentin nojalla antaa tarkempia määräyksiä velallisen maksukyvyen arvioinnin perusteista. Määräyksen antamiseen on tarvetta myös ehdotuksen johdosta.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

4. Säättämisjärjestys

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on antanut lausuntonsa (PeVL 23/1992 vp) yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevasta lakiehdotuksesta ja katsonut, että laki voitiin säätää valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädetyssä tavallisessa järjestyksessä.

Ehdotettuun lakiin ei sisälly uusienkaan perusoikeussäännösten kannalta mitään sellaista, joka edellyttäisi lain käsittelemistä perustuslain säätämisjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/93) 7 §:n 2 momentti, 10 §:n 1—4 kohta, 14 §, 24 §:n 2 ja 3 momentti, 29 §:n 1 momentti, 30 §:n 2 ja 4 momentti, 34 §:n 1 momentti, 36 §:n 12 kohta, 40 §:n 1 ja 3 momentti, 41 ja 42 §, 44 §:n 1 momentin 3 kohta sekä 2 ja 3 momentti, 49 §:n 3 ja 4 momentti, 53 §:n 1 momentti, 54 §:n 4 momentti, 58 §:n 1 momentti, 61 §:n otsikko sekä 1 ja 3 momentti, 62 §:n 1 momentti, 62 a §:n 1 momentti, 70 §:n 1 momentti, 84 § ja 85 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 54 §:n 4 momentti, 58 §:n 1 momentti ja 62 a §:n 1 momentti 31 päivänä tammikuuta 1995 annetussa laissa (113/95) sekä

lisätään lakiin uusi 9 a, 11 a ja 28 a §, 30 §:ään uusi 5 momentti, lakiin uusi 31 a, 40 a ja 43 a §, 48 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 50 §:ään uusi 3 momentti ja 63 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

7 §

Velallisen myötävaikutusvelvollisuus

Velallinen on velvollinen myötävaikuttamaan siihen, että velkajärjestely voidaan asianmukaisesti toteuttaa ja että selvittäjä voi asianmukaisesti hoitaa tehtävänsä. Velkajärjestelyä haettuaan velallisen tulee pyrkiä ylläpitämään maksukykyään ja ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin maksukykyänsä parantamiseksi, joita häneltä kohtuudella voidaan edellyttää.

3 luku

Velkajärjestelyn aloittaminen

9 a §

Velallisen maksukykyä koskeva edellytys

Velkajärjestelyä ei voida myöntää velalliselle, jolla ei ole maksuvaraa tai joka ei kykene maksuvarallaan maksamaan tavallisia velkojaan vähäisenä pidettävää määrää enempää, jos tämä johtuu väliaikaisena pidettävästä syystä. Syyn väliaikaisuutta ja maksuvaran määrää arvioitaessa on otettava huomioon erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet.

10 §

Velkajärjestelyn yleiset esteet

Jollei erityisiä vastasyitä ole, velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos:

1) velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen;

2) velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta, ja velkajärjestely voitaisiin 1 kohdan nojalla evätä, jos velalliselle määrätään rikoksen perusteella maksuvelvollisuus;

3) merkittävänä pidettävä velka on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai laiminlyöty olennaisesti lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääasiallisesti keinnottelunluonteista;

4) velallinen on olemassa olevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi sopimattomasti heikentänyt taloudellista asemaansa tai suosinut jotakuta velkojaa taikka muutoin järjestellyt taloudellista asemaansa velkojen vahingoittamiseksi, tai on todennäköisiä syitä epäillä velallisen menetelleen näin;

11 a §

Velkaantumiseen liittyvä selvitys

Velkajärjestelyä hakiessaan velallisen on esitettävä selvitys velan ottamisen syistä sekä tuloista ja varoista, joilla velat oli tarkoitus maksaa takaisin, sekä seikoista, jotka ovat aiheuttaneet hänen maksukyvyttömyytensä.

14 §

Velkojan oikeus periä saatava kolmannen asettamasta vakuudesta

Velkajärjestelyn alkaminen ei estä velkojaa perimästä velkaa takaajalta taikka kolmannen henkilön asettaman vakuuden arvosta eikä irtisanomasta tai muuten eräännyttämästä velkaa takaajan tai edellä tarkoitetun vakuuden asettajan osalta. Suorituksen vaatiminen takaajalta ei edellytä velalliseen kohdistettua eräännyttämistointia.

24 §

Kanssavelallisten maksuohjelma

Milloin kanssavelalliset, jotka ovat yhteisvastuullisessa velkasuhteessa muusta kuin vakuusvelasta, ovat hakeneet velkajärjestelyä yhdessä, kunkin maksuohjelmassa otetaan huomioon se osa velasta, joka hänen osalleen tulee, kun velka jaetaan velallisten taloudellisen aseman mukaisessa suhteessa. Velallisen taloudellisella asemalla tarkoitetaan velallisen varojen ja viiden vuoden maksuohjelmalla saatavan kertymän suhdetta velallisen velkoihin. Mitä edellä säädetään, sovelletaan vastaavasti, kun velallinen ja takaaja ovat yhdessä hakeneet velkajärjestelyä.

Kanssavelallisten ja takaajan takautumisoi-
keuteen perustuva velka on 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa velkajärjestelyssä samanlaisessa viimesijaisessa asemassa kuin 31 §:n 3 momentissa tarkoitetut velat.

28 a §

Tavoittamattomien velkojen asema

Jos velkajärjestelyn piiriin kuuluu asetuk-
sella säädettyään markkamäärän alittava vel-
ka elinkeinonharjoittajalle, jota ei ole voitu
tavoittaa, velka voidaan jättää maksuohjel-
massa huomioon ottamatta. Edellä sanottu ei
estä tällaisen velan velkojaa hakemasta mak-
suohjelman muuttamista.

29 §

*Maksuohjelman sisältö ja kesto
vakuusvelkojen osalta*

Jos velallisella on velkaa, josta hänen pe-
rusturvaansa kuuluva omaisuus on vakuute-
na, tulee velallisen maksuvarasta ensin osoit-
taa tarpeellinen osuus tällaista velkaa varten
(*vakuusvelkaosuus*). Tämä vakuusvelkaosuus
on määrättävä niin suureksi, että vähintään
vakuusvelan nykyarvo tulee maksetuksi koh-
tuullisen ajan kuluessa. Ilman erityistä syytä
tämä aika ei saa olla olennaisesti pitempi
kuin jäljellä oleva alkuperäinen luottoaika.

30 §

*Yleissäännös maksuohjelmasta tavallisten
velkojen osalta*

Tavallisten velkojen osalta velkajärjestelyn
ja maksuohjelman sisältö on määrättävä niin,
että maksuohjelman kesto on viisi vuotta.
Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla ly-
hyempi kuin viisi vuotta, jos se on kohtuul-
lista ottaen huomioon velallisen olosuhteet
sekä se, miten ja missä määrin velallinen on
suorittanut velkojaan ennen maksuohjelman
vahvistamista tai suorittaa niitä omaisuuden
rahaksimuutosta saatavilla varoilla.

Jos velallisen maksuvelvollisuus on mak-
suohjelmassa kokonaan poistettu, maksuoh-
jelman kesto on viisi vuotta, jollei 31 a §:stä
johdu muuta.

Jos velallisen on 70 §:n 1 momentin nojal-
la suoritettava selvittäjän saatava, maksuoh-
jelman kesto alkaa ohjelmassa saatavan
maksamiselle määrätyn ajankohdan päättymisestä.

31 a §

*Maksuohjelman keston jatkaminen
yksityisvelkojan hyväksi*

Jos velkojana on yksityishenkilö

(yksityisvelkoja), maksuohjelman kesto voidaan hänen vaatimuksestaan määrätä jatku- maan enintään kaksi vuotta sen jälkeen, kun maksuohjelma on muiden tavallisten velkojen osalta päättynyt. Jos velallinen säilyttää omistusasuntonsa, tämä kahden vuoden aika voidaan määrätä alkamaan myöhemmästäkin ajankohdasta kuin siitä, kun maksuohjelma on tavallisten velkojen osalta päättynyt. Edellytyksenä ohjelman jatkamiselle on, että siihen on erityisen painavia syitä ottaen huomioon yksityisvelkojen saatavan määrä ja hänen taloudellinen asemansa sekä velallisen olosuhteet.

Päätös maksuohjelman jatkamisesta voidaan tehdä maksuohjelman keston aikana, jos asiaa ei ole voitu päättää maksuohjelmaa vahvistettaessa yksityisvelkojen saatavan määrän epäselvyyden tai muun erityisen syyn vuoksi.

36 §

Maksuohjelmaan sisällytettävät tiedot

Maksuohjelmasta tulee käydä ilmi riittävästi eriteltynä seuraavat seikat:

12) toimenpiteet, joihin velallisen on ryhdyttävä, mikäli hänen maksukykynsä olen- naisesti paranee;

40 §

Maksuohjelman oikeusvaikutukset

Kun maksuohjelma on vahvistettu, velka- järjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja mui- den maksuohjelmassa säänneltyjen oikeus- suhteiden ehdot määräytyvät ohjelman mu- kaisesti. Ohjelman keston päättymisestä huo- limatta velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus säilyy siltä osin kuin sitä ei ole täytetty. Velallisen omaisuuteen koh- distuva, velkajärjestelyn piiriin kuuluvaan velkaan perustuva ulosmittaus raukeaa, kun maksuohjelma on lainvoimaisesti vahvistet- tu. Sama koskee muuta sellaiseen velkaan perustuvaa täytäntöönpanoa. Sakon muunto- rangastuksen täytäntöönpanoon ei saa ryh- tyä maksuohjelman keston aikana.

Sitoumus tai sopimus, jonka mukaan velal- lisen on tehtävä velkajärjestelyn piiriin kuu- luvaan velkaan perustuva tai siihen liittyvä

suoritus, on mitätön, jollei suoritusvelvolli- suus perustu vahvistettuun maksuohjelmaan tai tämän lain säännöksiin. Maksuohjelman päätyttyä velallinen voi kuitenkin vapaaeh- toisesti suorittaa velkajärjestelyn piiriin kuu- luvia velkoja.

40 a §

Tuntemattomien velkojen asema

Jos vasta maksuohjelman päätyttyä ilme- nee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, jonka perusteella maksuohjelmaa olisi voitu muuttaa, velallisen on suoritettava velasta määrä, jonka velkoja olisi saanut, jos velka olisi sisältynyt maksuohjelmaan.

41 §

Maksuohjelman noudattaminen

Velallisen on suoritettava maksuohjelman mukaiset maksut kullekin velkojalle ohjel- massa määrättyä maksuaikataulua noudat- taen. Tuomioistuin voi, milloin harkitaan tarkoituksenmukaiseksi, määrätä, että velalli- sen on suoritettava maksut osaksi tai koko- naan ulosottomiehelle velkojille tilitettäväk- si. Ulosottomies voi antaa ulosottolaissa tar- koitetun maksukiellon maksuohjelman mu- kaisten suoritusten pidättämiseksi velallisen palkasta, eläkkeestä, elinkeinotulosta tai muusta toistuvaissuorituksesta noudattaen soveltuvin osin mitä maksukiellosta sääde- tään ulosottolaissa. Määräys raukeaa, jos ulosottomies katsoo, että edellytyksiä mak- suohjelman toteuttamiselle ei ole. Ulosotto- miehen on ilmoitettava raukeamisesta velal- liselle.

42 §

Maksuohjelman laiminlyönnin seuraamukset ja maksuohjelman raukeaminen

Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman mukaisen suorituksen velkojalle, jolla on esinevakuusoikeus velallisen omaisuuteen, velkoja saa käyttää 13 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja oikeuksiaan, kun suo- rituksen laiminlyönnistä on kulunut enem- män kuin kuukausi ja suoritus on edelleen maksamatta. Rahaksimuutossa sovelletaan lisäksi, mitä 34 §:ssä säädetään.

Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman

mukaisen suorituksen muulle kuin 1 momentissa tarkoitettulle velkojalle, velkoja voi maksuohjelman nojalla vaatia täytäntöönpanoa niin kuin ulosottolaissa säädetään, kun suorituksen laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin yksi kuukausi ja suoritus on edelleen maksamatta. Velkoja voi tällöin vaatia koko ohjelmalla tulevan kertymän perimistä. Maksuohjelmassa määrätyle suorituksille ei viivästykseen vuoksi kerry korkoa. Täytäntöönpano jatkuu, kunnes velkoja pyytää ulosmittauksen peruuttamista tai velallinen on suorittanut maksuohjelman mukaan erääntyneet suoritukset velkojalle ja saattaa uskottavaksi, että hän vastaisuudessa noudattaa maksuohjelmaa. Jos velalliselta ulosmitatun omaisuuden myynnistä on kuultettu, omaisuus voidaan myydä, jollei velkoja pyydä ulosmittauksen peruuttamista.

Ulosottomiehen on säilytettävä 1 tai 2 momentin nojalla ulosmitatun omaisuuden myynnistä saadut varat, jos on syytä olettaa, että varat voidaan käyttää velallisen muun kuin täytäntöönpanoa hakeneen velkojan velan suoritukseksi.

Tuomioistuim voi määrätä maksuohjelman raukeamaan, jos:

1) velallinen on olennaisesti laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen ilman hyväksyttävää syytä;

2) maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä; tai

3) velallinen on vaarantanut maksuohjelman toteutumisen velkaantumalla ilman välttämättömään toimeentuloonsa liittyvää tai siihen rinnastettavaa perustetta taikka laiminlyönnillä muulla tavoin myötävaikutusvelvollisuutensa.

Jos maksuohjelma on määrätty raukeamaan, velkojilla on oikeus vaatia maksua saatavastaan velalliselta niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä. Velallisen ei kuitenkaan ole suoritettava velalle viivästyskorkoa maksuohjelman keston ajalta, jollei tuomioistuin maksuohjelman raukeamisen syyn vuoksi toisin määrää.

Päätöstä, jolla maksuohjelma on määrätty raukemaan, on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei tuomioistuin erityisistä syistä määrää, että päätöstä on noudatettava vasta, kun se on lainvoimainen tai asiassa toisin määrätään.

43 a §

Velallisen kuolema maksuohjelman aikana

Jos velallinen maksuohjelman aikana kuolee, maksuohjelma raukeaa ja velat on vainajan jälkeen otettava huomioon niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä. Maksuohjelman keston ajalta veloille ei kuitenkaan kerry viivästyskorkoa.

Jos velallinen on velkajärjestelyssä säilyttänyt omistusasuntonsa, tuomioistuin voi kuolinpesän osakkaiden hakemuksesta kuitenkin määrätä, että maksuohjelma ei velallisen kuoleman vuoksi raukea. Edellytyksenä tälle on, että velallisen leski tai lapsi asuu edelleen vakituisesti tässä asunnossa, joka on heille tarpeen, ja osakkaat saattavat todennäköiseksi, että maksuohjelman laiminlyöntiä ei tapahdu. Hakemus on tehtävä kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta 49 §:n 4 momentissa tarkoitettulle tuomioistuimelle. Hakemuksesta on varattava niille velkojille, joiden velat on otettu maksuohjelmassa huomioon, tilaisuus tulla kuulluksi. Jollei hake-musta tehdä määräajassa tai se hylätään, maksuohjelma raukeaa 1 momentissa säädetyn vaikutuksen.

44 §

Maksuohjelman muuttaminen

Maksuohjelmaa voidaan velallisen tai velkojan hakemuksesta muuttaa, jos:

3) ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, joka ei ollut tiedossa maksuohjelmaa vahvistatessa tai joka on 28 a §:n nojalla jätetty maksuohjelmassa huomioon ottamatta; tai

Velallisen maksukyvyyn muuttumista voidaan pitää olennaisena vain, jos:

1) velallisen maksukyky on pitkäaikaisesti heikentynyt niin, että häneltä ei voida koh-tuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä;

2) velallisen tulot ovat kasvaneet tai menot alentuneet kalenterivuoden aikana vähintään asetuksella säädettävän markkamäärän; tai

3) velallinen saa perinnön, lahjan tai muun kertaluonteisen suorituksen, jonka määrä yksin tai yhdessä muiden suoritusten kanssa ylittää asetuksella säädettävän markkamää-

rän.

Muutos, joka maksuohjelmaan tehdään velkojen hyväksi, koskee kaikkia velkoja. Edellä 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa velallisen on suoritettava velkojilleen kolme neljäsosaa lisääntyneistä veroistaan. Velkoja, jolle kertyisi asetuksella säädettävää markkamäärää pienempi osuus, voidaan kuitenkin jättää ilman suoritusta. Muutos velkojen vahingoksi koskee niitä velkoja, joille ohjelman mukaan vielä tulisi suoritus. Jos ohjelmaa muutetaan 1 momentin 3 kohdan nojalla, muutoksen on oltava sisällöltään sellainen, että velallisen on maksuohjelman kestoa koskevien säännösten estämättä suoritettava velkojalle yhtä suuri osuus velasta kuin muille samassa asemassa oleville velkojille, jollei se ole kohtuutonta ottaen huomioon velan määrä ja peruste sekä suorituksen taloudellinen merkitys velallisen olosuhteissa. Jos maksuohjelmaa muutetaan velkojen hyväksi, ohjelman kestoa voidaan pidentää sitä aikaa vastaavalla ajalla, jona velallisen maksukyky oli parantunut. Ohjelman kestoa voidaan pidentää myös selvittäjän saatavan maksamista varten.

48 §

Osakkeenomistajaa koskeva erityissäännös

Edellä 1 momentissa tarkoitettut velat kuuluvat kuitenkin velkajärjestelyn piiriin, jos yhtiön osalta on aloitettu yrityksen saneeraus- ja velkajärjestelyä koskeva menettely tai yhtiölle on vahvistettu saneerausohjelma.

49 §

Käsittelyjärjestys ja toimivaltainen tuomioistuin

Velkajärjestelystä päättää se tuomioistuin, joka on velallisen yleinen oikeuspaikka tai, jos velalliset hakevat velkajärjestelyä yhdessä, se tuomioistuin, joka on heistä jonkun yleinen oikeuspaikka. Edellä 45 §:n 2 momentin 2 kohdassa ja 48 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa velkajärjestelystä voi päättää se tuomioistuin, jossa saneerausmenettely on vireillä.

Maksuohjelman raukeamisesta ja muuttamisesta päättää 3 momentissa tarkoitettu tuomioistuin tai se tuomioistuin, joka on ratkaissut velkajärjestelyä koskevan asian.

50 §

Velkajärjestelyn hakeminen

Konkurssissa olevan velallisen hakemusta ei voida ottaa tutkittavaksi.

53 §

Selvityksen hankkiminen

Tuomioistuimen on, milloin aihetta on, velkojan esittämästä vaatimuksesta hankittava tarpeellinen selvitys siitä, onko olemassa sellaisia seikkoja, jotka voivat aiheuttaa hakemuksen hylkäämisen 10 §:ssä mainituilla perusteilla. Tuomioistuin voi hankkia selvitystä myös omasta aloitteestaan.

54 §

Päätös velkajärjestelyn aloittamisesta

Tuomioistuimen on, jollei 66 §:stä muuta johdu, viipymättä lähetettävä velkojille sekä takaajille, vakuuden asettajille ja kanssavelallisille jäljennös päätöksestä, hakemuksesta ja velallisen ehdotuksesta maksuohjelmaksi sekä selvitys 31 a §:ssä tarkoitettuun mahdollisuudesta vaatia maksuohjelman keston jatkamista.

58 §

Asian lykkäminen ja raukeaminen eräissä tapauksissa

Jos ehdotusta maksuohjelmaksi ei voida 38 §:n mukaan vahvistaa, tuomioistuin voi varata velalliselle tai selvittäjälle tilaisuuden määräpäivään mennessä laatia uuden ehdotuksen. Asiaan osallisilta on pyydettävä määräpäivään mennessä lausuma uudesta ehdotuksesta siltä osin kuin tuomioistuin pitää sitä tarpeellisenä aikaisempaan ehdotukseen tehtävien muutosten merkitys ja annettujen lausumien sisältö huomioon ottaen.

61 §

Maksuohjelman raukeamista ja muuttamista koskeva hakemus

Maksuohjelman raukeamista tai muuttamista koskeva hakemus on tehtävä tuomioistuimelle kirjallisesti. Hakemus on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun peruste siihen on tullut velallisen tai velkojan tietoon. Hakemusta maksuohjelman muuttamiseksi ei voida tehdä sen jälkeen, kun maksuohjelman kesto on päättynyt. Hakemus maksuohjelman raukeamisesta on tehtävä viimeistään kahden vuoden kuluessa siitä, kun maksuohjelmassa määrätty suoritusvelvollisuus on täytetty. Jos hakemuksen perusteena on rikoslain 39 luvun 2 tai 3 §:ssä tarkoitettu velallisen menettely, hakemus voidaan kuitenkin tehdä ennen kuin syyteoikeus rikoksesta on vanhentunut.

Velkojan hakemuksesta on varattava velalliselle ja niille velkojille, joiden kuulemista tuomioistuin pitää tarpeellisena, tilaisuus tulla kuulluksi. Jos tuomioistuin katsoo, että maksuohjelman muuttamiseen on aihetta, se voi asettaa määräpäivän, johon mennessä velallisen on toimitettava tuomioistuimelle ehdotus maksuohjelmaksi. Ehdotuksen käsitelystä on voimassa mitä edellä säädetään.

62 §

Oikeudenkäyntikulut ja kunnalle suoritettava korvaus

Asiaan osalliset vastaavat itse menettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista. Edellä 57 §:n 1 momentissa tarkoitetussa väitteiden ja, jos erityistä syytä on, maksuohjelman raukeamista koskevan hakemuksen käsittelyssä sovelletaan kuitenkin vastavasti, mitä oikeudenkäyntikuluista riita-asiasa säädetään. Velallisen velvollisuudesta korvata selvittäjän palkkio ja korvaus kustannuksista säädetään 70 §:n 1 momentissa.

62 a §

Ilmoitukset ja tiedoksiantotapa

Maksuohjelmaa koskevan päätöksen antamispäivä on ilmoitettava velalliselle, kaikille velkojille, velallisen kotipaikan ulosottovi-

ranomaiselle ja selvittäjälle, jos sellainen on määrätty. Ilmoituksessa on mainittava, onko maksuohjelmaehdotusta muutettu sen jälkeen, kun ehdotus on toimitettu asiaan osallisille. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä velkojalle, jonka saatava velalliselta on vähäinen ja joka ei ole toimitanut lausumaa maksuohjelmaehdotuksesta. Maksuohjelman muuttamista koskevan päätöksen antamispäivä on ilmoitettava velalliselle ja niille velkojille, joille asiassa on varattu tilaisuus tulla kuulluksi. Maksuohjelman raukeamisesta on ilmoitettava velalliselle, kaikille velkojille ja velallisen kotipaikan ulosottoviranomaiselle.

63 §

Muutoksenhaku

Jos päätökseen, jolla velkajärjestelyä koskeva hakemus on hylätty, on haettu muutosta ja velallinen on asetettu konkurssiin ennen asian ratkaisemista muutoksenhakutuomioistuimessa, konkurssi raukeaa, jos velkajärjestely aloitetaan.

70 §

Selvittäjän palkkio ja kustannusten korvaaminen

Selvittäjällä on oikeus saada tehtävästään kohtuullinen palkkio sekä korvaus hänelle aiheutuneista, tehtävän kannalta tarpeellisista kustannuksista. Velallisen on maksettava selvittäjän saatavasta määrä, joka vastaa velallisen maksuvaraa enintään maksuohjelman vahvistamisen tai muuttamisen jälkeen seuraavien neljän kuukauden ajalta. Saatava määrätään maksettavaksi valtion varoista siltä osin kuin velallisen maksettavat suoritukset eivät sitä kata. Jos hakemus hylätään, saatava määrätään maksettavaksi valtion varoista. Velallisen on tällöin korvattava valtiolle sen varoista maksettu saatava, jos hakemuksen hylkääminen on perustunut siihen, että velallinen on laiminlyönyt menettelyyn liittyviä velvollisuuksiaan. Jos selvittäjä on määrätty huolehtimaan maksuohjelmassa vahvistetusta rahaksimuutosta, palkkio ja kustannukset tästä tehtävästä otetaan kuitenkin omaisuuden myyntihinnasta. Jos selvittäjänä on toiminut yleinen oikeusavustaja, palkkio ja korvaus suoritetaan kunnalle. Oi-

keusministeriö vahvistaa palkkion ja korvausten perusteet.

84 §

Velkojan oikeus eräiden tietojen saamiseen

Maksuohjelman nojalla velkojalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada veroviranomaiselta velkajärjestelyn kannalta tarpeelliset velallisen verotusta koskevat tiedot sekä tiedot työvoimaviranomaiselta siitä, onko velallinen ilmoittautunut työvoimatoimistoon, onko hänelle tarjottu työtä ja onko hän kieltäytynyt työstä.

Ulosottomies voi, jos siihen on erityistä syytä, velkojan vaatimuksesta maksuohjelman aikana tehdä velallisesta ulosottolain 3 luvun 33 §:ssä tarkoitetun ulosottoselvityksen.

85 §

Sopimukseen perustuvan velkajärjestelyn laiminlyönti ja muuttaminen

Jos tässä laissa tarkoitetun velallisen ja velkojan kesken on sovittu velkajärjestelystä eikä sopimuksessa ole muuta määrätty, sopimusta voidaan velallisen tai velkojan vaatimuksesta muuttaa vastaavin perustein kuin maksuohjelmaa voidaan 44 §:n 1—3 momentin mukaan muuttaa. Jolleivät osapuolet pääse muutoksesta sopimukseen kahden kuukauden kuluessa siitä, kun muutosvaatimus on saatettu toisen osapuolen tietoon, sopimuksen muuttamista vaatinut osapuoli saa kanteella vaatia tuomioistuimelta päätöstä sopimuksen muuttamisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 19 .

Tämän lain 9 a §:ää ja 10 §:n 1—4 kohtaa ei kuitenkaan sovelleta, jos hakemus on tullut vireille 11 päivänä lokakuuta 1996 tai sitä aikaisemmin. Tällöin sovelletaan kuitenkin yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 30 §:n 2 momenttia. Tämän lain 70 §:n 1 momenttia ei sovelleta, jos maksuohjelmaehdotus on toimitettu asiaan osallisille ennen lain voimaantuloa.

Tämän lain säännöksiä maksuohjelman muuttamisesta ja raukeamisesta sovelletaan, jos maksuohjelman muuttamista tai raukeamista koskeva asia on vireillä käräjäoikeudessa tämän lain voimaan tullessa eikä päätöksen antamispäivää ole ilmoitettu tai jos asia tulee vireille tämän lain tultua voimaan. Muutoksenhakutuomioistuimessa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä maksuohjelman muuttamista ja raukeamista koskevassa asiassa, joka on ennen tämän lain voimaantuloa ratkaistu alemmassa tuomioistuimessa ja sellaisessa asiassa myös käräjäoikeudessa, jos asia on muutoksenhakutuomioistuimesta palautettu käräjäoikeuteen.

Jos maksuohjelma on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa, on velallisen maksuvelvollisuudesta voimassa mitä tämän lain 40 §:n 1 momentissa säädetään ja maksuohjelman täytäntöönpanokelpoisuudesta ja täytäntöönpanosta mitä 42 §:n 1—3 momentissa säädetään.

Tämän lain 31 a §:ää ei sovelleta, jos päätös velkajärjestelyn aloittamisesta on tehty ennen lain voimaantuloa.

Tämän lain 61 §:n 1 momentin säännöstä määräajasta maksuohjelman raukeamista koskevan hakemuksen tekemiseksi ei sovelleta, jos maksuohjelma on päättynyt ennen lain voimaantuloa.

Tämän lain 43 a §:ää ei sovelleta, jos velallinen on kuollut ennen lain voimaantuloa.

Helsingissä 11 päivänä lokakuuta 1996

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Ministeri Olli-Pekka Heinonen

Laki

yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan yksityishenkilön velkajärjestelystä 25 päivänä tammikuuta 1993 annetun lain (57/93) 7 §:n 2 momentti, 10 §:n 1—4 kohta, 14 §, 24 §:n 2 ja 3 momentti, 29 §:n 1 momentti, 30 §:n 2 ja 4 momentti, 34 §:n 1 momentti, 36 §:n 12 kohta, 40 §:n 1 ja 3 momentti, 41 ja 42 §, 44 §:n 1 momentin 3 kohta sekä 2 ja 3 momentti, 49 §:n 3 ja 4 momentti, 53 §:n 1 momentti, 54 §:n 4 momentti, 58 §:n 1 momentti, 61 §:n otsikko sekä 1 ja 3 momentti, 62 §:n 1 momentti, 62 a §:n 1 momentti, 70 §:n 1 momentti, 84 § ja 85 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 54 §:n 4 momentti, 58 §:n 1 momentti ja 62 a §:n 1 momentti 31 päivänä tammikuuta 1995 annetussa laissa (113/95), sekä

lisätään lakiin uusi 9 a, 11 a ja 28 a §, 30 §:ään uusi 5 momentti, lakiin uusi 31 a, 40 a ja 43 a §, 48 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 50 §:ään uusi 3 momentti ja 63 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

7 §

Velallisen myötävaikutusvelvollisuus

Velallinen on velvollinen myötävaikuttamaan siihen, että velkajärjestely voidaan asianmukaisesti toteuttaa ja että selvittäjä voi asianmukaisesti hoitaa tehtävänsä.

Velallinen on velvollinen myötävaikuttamaan siihen, että velkajärjestely voidaan asianmukaisesti toteuttaa ja että selvittäjä voi asianmukaisesti hoitaa tehtävänsä. *Velkajärjestelyä haettuaan velallisen tulee pyrkiä ylläpitämään maksukykyään ja ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin maksukykynsä parantamiseksi, joita häneltä kohtuudella voidaan edellyttää.*

3 luku

Velkajärjestelyn aloittaminen

9 a §

Velallisen maksukykyä koskeva edellytys

Velkajärjestelyä ei voida myöntää velalliselle, jolla ei ole maksuvaraa tai joka ei kykene maksuvarallaan maksamaan tavallisia velkojaan vähäisenä pidettävää määrää enempää, jos tämä johtuu väliaikaisena pidettävästä syystä. Syyn väliaikaisuutta ja

Voimassa oleva laki

Ehdotus

maksuvaran määrää arvioitaessa on otettava huomioon erityisesti velallisen ansaintamahdollisuudet.

10 §

10 §

*Velkajärjestelyn yleiset esteet**Velkajärjestelyn yleiset esteet*

Jollei erityisiä vastasyitä ole, velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos:

Jollei erityisiä vastasyitä ole, velkajärjestelyä ei voida myöntää, jos:

1) velallinen on tuomittu yhdestä tai useammasta rikoksesta, jolla hän on tavoitellut merkittävää taloudellista hyötyä, ja pääasiallinen osa veloista on määrätty maksettavaksi näiden rikosten johdosta;

1) *velalliselle on määrätty rikoksen perusteella maksuvelvollisuus eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen;*

2) velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta, jolla hän on tavoitellut merkittävää taloudellista hyötyä;

2) velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta, ja velkajärjestely voitaisiin 1 kohdan nojalla evätä, jos velalliselle määrätään rikoksen perusteella maksuvelvollisuus;

3) pääasiallinen osa veloista on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai joka on ollut pääasiallisesti keinottelunluonteista;

3) *merkittävänä pidettävä velka on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty törkeän sopimattomasti velkojia kohtaan tai laiminlyöty olennaisesti lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääasiallisesti keinottelunluonteista;*

4) velallinen on merkittävästi heikentänyt taloudellista asemaansa tai *sopimattomasti* suosinut jotakin velkojaa tekemällä oikeustoimen, joka voitaisiin peräyttää takaisin-saantia konkurssipesään koskevien säännösten nojalla, jos velkajärjestelyn sijasta olisi haettu konkurssia, tai on todennäköisiä syitä epäillä hänen tehneen tällaisen oikeustoimen;

4) velallinen on *olemassa olevien tai odotettavien taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi sopimattomasti* heikentänyt taloudellista asemaansa tai suosinut *jotakuta* velkojaa taikka muutoin järjestellyt taloudellisen asemansa velkojien edun vahingoittamiseksi, tai on todennäköisiä syitä epäillä velallisen menettelleen näin;

11 a §

Velkaantumiseen liittyvä selvitys

Velkajärjestelyä hakiessaan velallisen on esitettävä selvitys velan ottamisen syistä sekä tuloista ja varoista, joilla velat oli tarkoitus maksaa takaisin, sekä seikoista, jotka ovat aiheuttaneet hänen maksukyvyttömyytensä.

14 §

14 §

Velkojan oikeus periä saatava kolmannen asettamasta vakuudesta

Velkojan oikeus periä saatava kolmannen asettamasta vakuudesta

Jos kolmas henkilö on asettanut velallisen

Velkajärjestelyn alkaminen ei estä velkojaa

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

velasta vakuuden velallisen asettaman vakuuden lisäksi, velkoja voi velkajärjestelyn alettua periä kolmannen asettamasta vakuudesta ainoastaan sen osan velasta, jota velallisen asettaman vakuuden arvo ei kata.

Mitä 1 momentissa säädetään kolmannen asettamasta vakuudesta, koskee myös kolmannen henkilön velallisen velasta antamaa takausta.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei sovelleta, jos vakuus on asetettu tai takaus annettu liike- tai siihen rinnastettavassa toiminnassa.

perimästä velkaa takaajalta taikka kolmannen henkilön asettaman vakuuden arvosta eikä irtisanomasta tai muuten eräännyttämistä velkaa takaajan tai edellä tarkoitetun vakuuden asettajan osalta. Suorituksen vaatiminen takaajalta ei edellytä velalliseen kohdistettua eräännyttämistointia.

24 §

Kanssavelallisten maksuohjelma

Kun kanssavelalliset, jotka ovat yhteisvastuullisessa velkasuhteessa muusta kuin vakuusvelasta, ovat hakeneet velkajärjestelyä yhdessä, kunkin maksuohjelmassa otetaan huomioon se osa velasta, joka hänen osalleen tulee, kun velka jaetaan velallisten taloudellisen aseman mukaisessa suhteessa. Velallisen taloudellisella asemalla tarkoitetaan velallisen varojen ja maksuohjelmalla saatavan kertymän suhdetta velallisen velkoihin. Mitä edellä säädetään, sovelletaan vastaavasti, kun velallinen ja takaaja ovat yhdessä hakeneet velkajärjestelyä.

Kanssavelallisten ja takaajan takautumisoi-keuteen perustuva velka on velkajärjestelyssä samanlaisessa viimesijaisessa asemassa kuin 31 §:n 3 momentissa tarkoitetut velat.

Milloin kanssavelalliset, jotka ovat yhteisvastuullisessa velkasuhteessa muusta kuin vakuusvelasta, ovat hakeneet velkajärjestelyä yhdessä, kunkin maksuohjelmassa otetaan huomioon se osa velasta, joka hänen osalleen tulee, kun velka jaetaan velallisten taloudellisen aseman mukaisessa suhteessa. Velallisen taloudellisella asemalla tarkoitetaan velallisen varojen ja viiden vuoden maksuohjelmalla saatavan kertymän suhdetta velallisen velkoihin. Mitä edellä säädetään, sovelletaan vastaavasti, kun velallinen ja takaaja ovat yhdessä hakeneet velkajärjestelyä.

Kanssavelallisten ja takaajan takautumisoi-keuteen perustuva velka on 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa velkajärjestelyssä samanlaisessa viimesijaisessa asemassa kuin 31 §:n 3 momentissa tarkoitetut velat.

28 a §

Tavoittamattomien velkojen asema

Jos velkajärjestelyn piiriin kuuluu asetuksella säädettävän markkamäärän alittava velka elinkeinonharjoittajalle, jota ei ole voitu tavoittaa, velka voidaan jättää maksuohjelmassa huomioon ottamatta. Edellä sanottu ei estä tällaisen velan velkojaa hakemasta maksuohjelman muuttamista.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

29 §

*Maksuohjelman sisältö ja kesto
vakuusvelkojen osalta*

Jos velallisella on velkaa, josta hänen perusturvaansa kuuluva omaisuus on vakuutena, tulee velallisen maksuvarasta ensin osoittaa tarpeellinen osuus tällaista velkaa varten (*vakuusvelkaosuus*). Tämä vakuusvelkaosuus on määrättävä niin suureksi, että vakuusvelan nykyarvo tulee maksetuksi kohtuullisen ajan kuluessa. Ilman erityistä syytä tämä aika ei saa olla olennaisesti pitempi kuin velan jäljellä oleva alkuperäinen luottoaika.

29 §

*Maksuohjelman sisältö ja kesto
vakuusvelkojen osalta*

Jos velallisella on velkaa, josta hänen perusturvaansa kuuluva omaisuus on vakuutena, tulee velallisen maksuvarasta ensin osoittaa tarpeellinen osuus tällaista velkaa varten (*vakuusvelkaosuus*). Tämä vakuusvelkaosuus on määrättävä niin suureksi, että *vähintään* vakuusvelan nykyarvo tulee maksetuksi kohtuullisen ajan kuluessa. Ilman erityistä syytä tämä aika ei saa olla olennaisesti pitempi kuin jäljellä oleva alkuperäinen luottoaika.

30 §

Yleissäännös maksuohjelmasta tavallisten velkojen osalta

Tavallisten velkojen osalta velkajärjestelyn ja maksuohjelman sisältö on määrättävä niin, että maksuohjelman kesto on viisi vuotta. Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla lyhyempi kuin viisi vuotta, jos se on kohtuullista ottaen huomioon velallisen olosuhteet sekä se, miten ja missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan ennen velkajärjestelyn hakemista tai suorittaa niitä omaisuuden rahaksimuutosta saatavilla varoilla. *Maksuohjelman kesto voidaan määrätä laskettavaksi vasta siitä ajankohdasta, josta lähtien velallisella on maksuvaraa tavallisten velkojen suorittamiseen.*

Jos velallisen maksuvelvollisuus on maksuohjelmassa kokonaan poistettu, maksuohjelman raukeamista ja muuttamista voidaan vaatia viiden vuoden kuluessa ohjelman vahvistamisesta.

Tavallisten velkojen osalta velkajärjestelyn ja maksuohjelman sisältö on määrättävä niin, että maksuohjelman kesto on viisi vuotta. Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla lyhyempi kuin viisi vuotta, jos se on kohtuullista ottaen huomioon velallisen olosuhteet sekä se, miten ja missä määrin velallinen on suorittanut velkojaan *ennen maksuohjelman vahvistamista* tai suorittaa niitä omaisuuden rahaksimuutosta saatavilla varoilla.

Jos velallisen maksuvelvollisuus on maksuohjelmassa kokonaan poistettu, *maksuohjelman kesto on viisi vuotta, jollei 31 a §:stä johdu muuta.*

Jos velallisen on 70 §:n 1 momentin nojalla suoritettava selvittäjän saatava, maksuohjelman kesto alkaa ohjelmassa saatavan maksamiselle määrätyn ajankohdan päättymisestä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

31 a §

**Maksuohjelman keston jatkaminen
yksityisvelkojan hyväksi**

Jos velkojana on yksityishenkilö (yksityisvelkoja), maksuohjelman kesto voidaan hänen vaatimuksestaan määrätä jatkumaan enintään kaksi vuotta sen jälkeen, kun maksuohjelma on muiden tavallisten velkojen osalta päättynyt. Jos velallinen säilyttää omistusasuntonsa, tämä kahden vuoden aika voidaan määrätä alkamaan myöhemmästäkin ajankohdasta kuin siitä, kun maksuohjelma on tavallisten velkojen osalta päättynyt. Edellytyksenä ohjelman jatkamiselle on, että siihen on erityisen painavia syitä ottaen huomioon yksityisvelkojan saatavan määrä ja hänen taloudellinen asemansa sekä velallisen olosuhteet.

Päätös maksuohjelman jatkamisesta voidaan tehdä maksuohjelman keston aikana, jos asiaa ei ole voitu päättää maksuohjelmaa vahvistettaessa yksityisvelkojan saatavan määrän epäselvyyden tai muun erityisen syyn vuoksi.

36 §

Maksuohjelmaan sisällytettävät tiedot

Maksuohjelmasta tulee käydä ilmi riittävästi eriteltyinä seuraavat seikat:

12) määräys velallisen 7 §:n mukaisesta tiedonantovelvollisuudesta maksuohjelman aikana maksukyvyn paranemisesta;

40 §

Maksuohjelman oikeusvaikutukset

Kun maksuohjelma on vahvistettu, velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa säänneltyjen oikeussuhteiden ehdot määräytyvät ohjelman mukaisesti. Velkoja ei kuitenkaan voi vaatia täytäntöönpanoa maksuohjelmassa määrätyn suoritusvelvollisuuden täyttämiseksi. Velallisen omaisuuteen kohdistuva, velkajärjestelyn piiriin kuuluvaan velkaan perustuva ulosmit-

36 §

Maksuohjelmaan sisällytettävät tiedot

Maksuohjelmasta tulee käydä ilmi riittävästi eriteltyinä seuraavat seikat:

12) toimenpiteet, joihin velallisen on ryhtyttävä, mikäli hänen maksukykynsä olennaisesti paranee;

40 §

Maksuohjelman oikeusvaikutukset

Kun maksuohjelma on vahvistettu, velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa säänneltyjen oikeussuhteiden ehdot määräytyvät ohjelman mukaisesti. Ohjelman päättymisestä huolimatta velallisen maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus säilyy siltä osin kuin sitä ei ole täytetty. Velallisen omaisuuteen kohdistuva, velkajärjestelyn piiriin kuuluvaan velkaan

Voimassa oleva laki

taus raukeaa, kun maksuohjelma on lainvoimaisesti vahvistettu. Sama koskee muuta sellaiseen velkaan perustuvaa täytäntöönpanoa. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä maksuohjelman keston aikana.

Sitoumus tai sopimus, jonka mukaan velallisen on tehtävä velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaan perustuva tai siihen liittyvä suoritus, on mitätön, jollei suoritusvelvollisuus perustu vahvistettuun maksuohjelmaan.

Ehdotus

perustuva ulosmittaus raukeaa, kun maksuohjelma on lainvoimaisesti vahvistettu. Sama koskee muuta sellaiseen velkaan perustuvaa täytäntöönpanoa. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ei saa ryhtyä maksuohjelman keston aikana.

Sitoumus tai sopimus, jonka mukaan velallisen on tehtävä velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaan perustuva tai siihen liittyvä suoritus, on mitätön, jollei suoritusvelvollisuus perustu vahvistettuun maksuohjelmaan tai tämän lain säännöksiin. Maksuohjelman päätyttyä velallinen voi kuitenkin vapaaehtoisesti suorittaa velkajärjestelyn piiriin kuuluvia velkoja.

40 a §

Tuntemattomien velkojen asema

Jos vasta maksuohjelman päätyttyä ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, jonka perusteella maksuohjelmaa olisi voitu muuttaa, velallisen on suoritettava velasta määrä, jonka velkoja olisi saanut, jos velka olisi sisältynyt maksuohjelmaan.

41 §

Maksuohjelman noudattaminen

Velallisen on suoritettava maksuohjelman mukaiset maksut kullekin velkojalle ohjelmassa määrättyä maksuaikataulua noudattaen. Tuomioistuim voi, milloin harkitaan taroituksenmukaiseksi, määrätä, että velallisen on suoritettava maksut osaksi tai kokonaan ulosottomiehelle velkojille tilitettäväksi. Ulosottomies voi antaa ulosottolaissa tarkoitettua maksukiellon maksuohjelman mukaisten suoritusten pidättämiseksi velallisen palkasta, eläkkeestä, elinkeinotulosta tai muusta toistuvaissuorituksesta noudattaen soveltuvin osin mitä maksukiellosta säädetään ulosottolaissa.

41 §

Maksuohjelman noudattaminen

Velallisen on suoritettava maksuohjelman mukaiset maksut kullekin velkojalle ohjelmassa määrättyä maksuaikataulua noudattaen. Tuomioistuim voi, milloin harkitaan taroituksenmukaiseksi, määrätä, että velallisen on suoritettava maksut osaksi tai kokonaan ulosottomiehelle velkojille tilitettäväksi. Ulosottomies voi antaa ulosottolaissa tarkoitettua maksukiellon maksuohjelman mukaisten suoritusten pidättämiseksi velallisen palkasta, eläkkeestä, elinkeinotulosta tai muusta toistuvaissuorituksesta noudattaen soveltuvin osin mitä maksukiellosta säädetään ulosottolaissa. *Määritys raukeaa, jos ulosottomies katsoo, että edellytyksiä maksuohjelman toteuttamiselle ei ole. Ulosottomiehen on ilmoitettava raukeamisesta velalliselle.*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

42 §

42 §

*Maksuohjelman laiminlyönnin seuraamukset**Maksuohjelman laiminlyönnin seuraamukset
ja maksuohjelman raukeaminen*

Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman mukaisen suorituksen velkojalle tai muun maksuohjelmaan sisältyvän määräyksen noudattamisen, tuomioistuिन voi velkojan hakemuksesta määrätä maksuohjelman raukeamaan tai, jos velkojalla on esinevakuus-oikeus velallisen omaisuuteen, oikeuttaa velkojan käyttämään 13 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja oikeuksiaan.

Mitä 1 momentissa säädetään, ei kuitenkaan sovelleta, jos:

- 1) velallisen laiminlyönti on ollut vähäinen ja se on oikaistu;
- 2) velallinen on oikaissut laiminlyöntinsä ja saattanut todennäköiseksi, ettei laiminlyönti toistu;
- 3) laiminlyönti on johtunut seikasta, joka 44 §:n 1 momentin mukaan olisi peruste maksuohjelman muuttamiselle ja 1 momentissa tarkoitettua seuraamusta olisi pidettävä kohtuuttomana; tai
- 4) pääosa maksuohjelmassa vahvistetuista veloista on jo ohjelman mukaisesti maksettu ja seuraamuksen määräämättä jättämiseen on sen vuoksi erityinen syy.

Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman mukaisen suorituksen velkojalle, jolla on esinevakuus-oikeus velallisen omaisuuteen, velkoja saa käyttää 13 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja oikeuksiaan, kun suorituksen laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin kuukausi ja suoritus on edelleen maksamatta. Rahaksimuutossa sovelletaan lisäksi, mitä 34 §:ssä säädetään.

Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman mukaisen suorituksen muulle kuin 1 momentissa tarkoitettulle velkojalle, velkoja voi maksuohjelman nojalla vaatia täytäntöönpanoa niin kuin ulosottolaissa säädetään, kun suorituksen laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin yksi kuukausi ja suoritus on edelleen maksamatta. Velkoja voi tällöin vaatia koko ohjelmalla tulevan kertymän perimistä. Maksuohjelmassa määräytyille suorituksille ei viivästyksen vuoksi kerry korkoa. Täytäntöönpano jatkuu, kunnes velkoja pyytää ulosmittauksen peruuttamista tai velallinen on suorittanut maksuohjelman mukaan erääntyneet suoritukset velkojalle ja saattaa uskottavaksi, että hän vastaisuudessa noudattaa maksuohjelmaa. Jos velalliselta ulosmitatun omaisuuden myynnistä on kuulutettu, omaisuus voidaan myydä, jollei velkoja pyydä ulosmittauksen peruuttamista.

Ulosottomiehen on säilytettävä 1 tai 2 momentin nojalla ulosmitatun omaisuuden myynnistä saadut varat, jos on syytä olettaa, että varat voidaan käyttää velallisen muun kuin täytäntöönpanoa hakeneen velkojan velan suoritukseksi.

Tuomioistuिन voi määrätä maksuohjelman raukeamaan, jos:

- 1) velallinen on olennaisesti laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen ilman hyväksyttävää syytä;
- 2) maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn, jos ne olisivat olleet tiedossa velkajärjestelystä päätettäessä; tai
- 3) velallinen on vaarantanut maksuohjelman toteutumisen velkaantumalla ilman välttämättömään toimeentuloonsa liittyvää tai siihen rinnastettavaa perustetta taikka laimin-

Voimassa oleva laki

Jos velkajärjestely on määrätty raukeamaan, velkojilla on oikeus vaatia maksua saatavastaan velalliselta niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä. Velallisen ei kuitenkaan ole suoritettava velalle viivästyskorkoa maksuohjelman keston ajalta, jollei tuomioistuimien maksuohjelman raukeamisen syyn vuoksi toisin määrää. Jos 1 momentissa tarkoitettua seuraamusta ei 2 momentin 4 kohdan nojalla määrätä, tuomioistuin voi kuitenkin 40 §:n 1 momentin estämättä määrätä, että velkoja saa vaatia täytäntöönpanoa ohjelman mukaan vielä saamatta olevan suorituksen perimiseksi.

Päätöstä, jolla 1 momentissa säädetty seuraamus on määrätty, on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei tuomioistuin erityisistä syistä määrää, että päätöstä on noudatettava vasta, kun se on lainvoimainen tai asiassa toisin määrätään.

Ehdotus

lyömällä muulla tavoin myötävaikutusvelvollisuutensa.

Jos maksuohjelma on määrätty raukeamaan, velkojilla on oikeus vaatia maksua saatavastaan velalliselta niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä. Velallisen ei kuitenkaan ole suoritettava velalle viivästyskorkoa maksuohjelman keston ajalta, jollei tuomioistuin maksuohjelman raukeamisen syyn vuoksi toisin määrää.

Päätöstä, jolla maksuohjelma on määrätty raukeamaan, on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei tuomioistuin erityisistä syistä määrää, että päätöstä on noudatettava vasta, kun se on lainvoimainen tai asiassa toisin määrätään.

43 a §

Velallisen kuolema maksuohjelman aikana

Jos velallinen maksuohjelman aikana kuolee, maksuohjelma raukeaa ja velat on vainajan jälkeen otettava huomioon niiden ehtojen mukaan, joita olisi ollut noudatettava ilman velkajärjestelyä. Maksuohjelman keston ajalta veloille ei kuitenkaan kerry viivästyskorkoa.

Jos velallinen on velkajärjestelyssä säilyttänyt omistusasuntonsa, tuomioistuin voi kuolinpesän osakkaiden hakemuksesta kuitenkin määrätä, että maksuohjelma ei velallisen kuoleman vuoksi raukea. Edellytyksenä tälle on, että velallisen leski tai lapsi asuu edelleen vakituisesti tässä asunnossa, joka on heille tarpeen, ja osakkaat saattavat todennäköiseksi, että maksuohjelman laiminlyöntiä ei tapahdu. Hakemus on tehtävä kuukauden kuluessa perunkirjoituksesta 49 §:n 4 momentissa tarkoitettulle tuomioistuimelle. Hakemuksesta on varattava niille velkojille, joiden velat on otettu maksuohjelmassa huomioon, tilaisuus tulla kuulluksi. Jollei hakemusta tehdä määräajassa tai se hylätään, maksuohjelma raukeaa 1 momentissa säädettyin vaikutuksin.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

44 §

Maksuohjelman muuttaminen

Maksuohjelmaa voidaan velallisen tai velkojan hakemuksesta muuttaa, jos:

3) ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, joka ei ollut tiedossa maksuohjelmaa vahvistettaessa; tai

Jos 1 momentissa tarkoitetut seikat ovat sellaisia, että ne olisivat estäneet velkajärjestelyn, maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan. Tällöin sovelletaan, mitä 42 §:n 3 momentissa säädetään.

Muutos, joka maksuohjelmaan tehdään velkojen hyväksi, koskee kaikkia velkoja. Muutos velkojen vahingoksi koskee niitä velkoja, joille maksuohjelman perusteella vielä tulisi suoritus. Jos maksuohjelmaa muutetaan velkojen hyväksi, ohjelman kestoa voidaan pidentää sitä aikaa vastaavalla ajalla, jona velallisen maksukyky oli parantunut.

44 §

Maksuohjelman muuttaminen

Maksuohjelmaa voidaan velallisen tai velkojan hakemuksesta muuttaa, jos:

3) ohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, joka ei ollut tiedossa maksuohjelmaa vahvistettaessa tai joka on 28 a §:n nojalla jätetty maksuohjelmassa huomioon ottamatta; tai

Velallisen maksukyvyn muuttumista voidaan pitää olennaisena vain, jos:

1) velallisen maksukyky on pitkäaikaisesti heikentynyt niin, että häneltä ei voida kohtuudella edellyttää maksuohjelmassa määrätyn maksuvelvollisuuden täyttämistä;

2) velallisen tulot ovat kasvaneet tai menot alentuneet kalenterivuoden aikana vähintään asetuksella säädettävän markkamäärän; tai

3) velallinen saa perinnön, lahjan tai muun kertaluonteisen suorituksen, jonka määrä yksin tai yhdessä muiden suoritusten kanssa ylittää asetuksella säädettävän markkamäärän.

Muutos, joka maksuohjelmaan tehdään velkojen hyväksi, koskee kaikkia velkoja. Edellä 2 momentin 2 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa velallisen on suoritettava velkojilleen kolme neljäsosaa lisääntyneistä varoistaan. Velkoja, jolle kertyisi asetuksella säädettävää markkamäärää pienempi osuus, voidaan kuitenkin jättää ilman suoritusta. Muutos velkojen vahingoksi koskee niitä velkoja, joille ohjelman mukaan vielä tulisi suoritus. Jos ohjelmaa muutetaan 1 momentin 3 kohdan nojalla, muutoksen on oltava sisällöltään sellainen, että velallisen on maksuohjelman kestoa koskevien säännösten estämättä suoritettava velkojalle yhtä suuri osuus velasta kuin muille samassa asemassa oleville velkojille, jollei se ole kohtuutonta ottaen huomioon velan määrä ja peruste sekä suorituksen taloudellinen merkitys velallisen olosuhteissa. Jos maksuohjelmaa muutetaan velkojen hyväksi, ohjelman kestoa voidaan pidentää sitä aikaa vastaavalla ajalla, jona velallisen maksukyky oli parantunut. Ohjelman kestoa voidaan pidentää myös selvittäjän saatavan maksamista varten.

48 §

Osakkeenomistajaa koskeva erityissäännös

Edellä 1 momentissa tarkoitetut velat kuuluvat kuitenkin velkajärjestelyn piiriin, jos yhtiön osalta on aloitettu yrityksen saneerauslaista annetussa laissa tarkoitettu menettely tai yhtiölle on vahvistettu saneerausohjelma.

49 §

Käsittelyjärjestys ja toimivaltainen tuomioistuin

Velkajärjestelystä päättää se tuomioistuin, joka on velallisen yleinen oikeuspaikka tai, jos velalliset hakevat velkajärjestelyä yhdessä, se tuomioistuin, joka on heistä jonkun yleinen oikeuspaikka. Edellä 45 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettussa tapauksessa velkajärjestelystä päättää se tuomioistuin, jossa saneerausmenettely on vireillä.

Maksuohjelman raukeamisesta, *vakuusvelkojan 42 §:n 1 momentissa tarkoitetusta vaatimuksesta ja maksuohjelman muuttamisesta* päättää 3 momentissa tarkoitettu tai se tuomioistuin, joka on ratkaissut velkajärjestelyä koskevan asian.

Velkajärjestelystä päättää se tuomioistuin, joka on velallisen yleinen oikeuspaikka tai, jos velalliset hakevat velkajärjestelyä yhdessä, se tuomioistuin, joka on heistä jonkun yleinen oikeuspaikka. Edellä 45 §:n 2 momentin 2 kohdassa ja 48 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa velkajärjestelystä voi päättää se tuomioistuin, jossa saneerausmenettely on vireillä.

Maksuohjelman raukeamisesta ja muuttamisesta päättää 3 momentissa tarkoitettu tuomioistuin tai se tuomioistuin, joka on ratkaissut velkajärjestelyä koskevan asian.

50 §

Velkajärjestelyn hakeminen

Konkurssissa olevan velallisen hakemusta ei voida ottaa tutkittavaksi.

53 §

Selvityksen hankkiminen

Tuomioistuimen on, milloin aihetta on, hankittava tarpeellinen selvitys siitä, onko olemassa sellaisia seikkoja, jotka voivat aiheuttaa hakemuksen hylkäämisen 10 §:ssä mainituilla perusteilla.

53 §

Selvityksen hankkiminen

Tuomioistuimen on, milloin aihetta on, velkojan esittämästä vaatimuksesta hankittava tarpeellinen selvitys siitä, onko olemassa sellaisia seikkoja, jotka voivat aiheuttaa hakemuksen hylkäämisen 10 §:ssä mainituilla

Voimassa oleva laki

Ehdotus

perusteilla. Tuomioistuin voi hankkia selvitystä myös omasta aloitteestaan.

54 §

Päätös velkajärjestelyn aloittamisesta

Tuomioistuimen on, jollei 66 §:stä muuta johdu, viipymättä lähetettävä velkojille sekä takaajille, vakuuden asettajille ja kanssavelallisille jäljennös päätöksestä, hakemuksesta ja velallisen ehdotuksesta maksuohjelmaksi.

Tuomioistuimen on, jollei 66 §:stä muuta johdu, viipymättä lähetettävä velkojille sekä takaajille, vakuuden asettajille ja kanssavelallisille jäljennös päätöksestä, hakemuksesta ja velallisen ehdotuksesta maksuohjelmaksi sekä selvitys 31 a §:ssä tarkoitetusta mahdollisuudesta vaatia maksuohjelman keston jatkamista.

58 §

Asian lykkäminen ja raukeaminen eräissä tapauksissa

Jos ehdotusta maksuohjelmaksi ei voida 38 §:n mukaan vahvistaa, tuomioistuin voi varata velalliselle tai selvittäjälle tilaisuuden määräpäivään mennessä laatia uuden ehdotuksen. Asiaan osallisilta on pyydettyä määräpäivään mennessä lausuma uudesta ehdotuksesta vain, jos tuomioistuin pitää sitä tarpeellisenä aikaisempaan ehdotukseen tehtävien muutosten merkitys ja annettujen lausumien sisältö huomioon ottaen.

58 §

Asian lykkäminen ja raukeaminen eräissä tapauksissa

Jos ehdotusta maksuohjelmaksi ei voida 38 §:n mukaan vahvistaa, tuomioistuin voi varata velalliselle tai selvittäjälle tilaisuuden määräpäivään mennessä laatia uuden ehdotuksen. Asiaan osallisilta on pyydettyä määräpäivään mennessä lausuma uudesta ehdotuksesta siltä osin kuin tuomioistuin pitää sitä tarpeellisenä aikaisempaan ehdotukseen tehtävien muutosten merkitys ja annettujen lausumien sisältö huomioon ottaen.

61 §

Velkajärjestelyn raukeamista ja maksuohjelman muuttamista koskeva hakemus

Velkajärjestelyn raukeamista, vakuusvelkojan 42 §:n 1 momentissa tarkoitettua vaatimusta tai maksuohjelman muuttamista koskeva hakemus on tehtävä tuomioistuimelle kirjallisesti. Hakemus on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun peruste siihen tuli velallisen tai velkojan tietoon. Hakemusta ei voida tehdä sen jälkeen, kun maksuohjelma on päättynyt.

61 §

Maksuohjelman raukeamista ja muuttamista koskeva hakemus

Maksuohjelman raukeamista tai muuttamista koskeva hakemus on tehtävä tuomioistuimelle kirjallisesti. Hakemus on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä sen jälkeen, kun peruste siihen on tullut velallisen tai velkojan tietoon. Hakemusta maksuohjelman muuttamiseksi ei voida tehdä sen jälkeen, kun maksuohjelman kesto on päättynyt. Hakemus maksuohjelman raukeamisesta on tehtävä viimeistään kahden vuoden kuluessa siitä, kun maksuohjelmassa määrätty suori-

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

Velkojan hakemuksesta on velalliselle ja niille velkojille, joita asia koskee, varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Jos tuomioistuin katsoo, että maksuohjelman muuttamiseen on aihetta, se voi asettaa määräpäivän, johon mennessä velallisen on toimitettava tuomioistuimelle ehdotus maksuohjelmaksi. Ehdotuksen käsittelystä on voimassa mitä edellä on säädetty.

62 §

Oikeudenkäyntikulut ja kunnalle suoritettava korvaus

Velkojat vastaavat itse menettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista. Edellä 57 §:n 1 momentissa tarkoitettussa väitteiden käsittelyssä sovelletaan kuitenkin vastaavasti, mitä oikeudenkäyntikuluista riita-asiassa säädetään.

62 a §

Ilmoitukset ja tiedoksiantotapa

Maksuohjelmaa koskevan päätöksen antamispäivä on ilmoitettava velalliselle, kaikille velkojille, velallisen kotipaikan ulosottoviranomaiselle ja selvittäjälle, jos sellainen on määrätty. Ilmoituksessa on mainittava, onko maksuohjelmaehdotusta muutettu sen jälkeen, kun ehdotus on toimitettu asiaan osallisille. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä velkojalle, jonka saatava velalliselta on vähäinen ja joka ei ole toimittanut lausumaa maksuohjelmaehdotuksesta.

tusvelvollisuus on täytetty. Jos hakemuksen perusteena on rikoslain 39 luvun 2 tai 3 §:ssä tarkoitettu velallisen menettely, hakemus voidaan kuitenkin tehdä ennen kuin syyteoikeus rikoksesta on vanhentunut.

Velkojan hakemuksesta on varattava velalliselle ja niille velkojille, joiden kuulemista tuomioistuin pitää tarpeellisena, tilaisuus tulla kuulluksi. Jos tuomioistuin katsoo, että maksuohjelman muuttamiseen on aihetta, se voi asettaa määräpäivän, johon mennessä velallisen on toimitettava tuomioistuimelle ehdotus maksuohjelmaksi. Ehdotuksen käsittelystä on voimassa mitä edellä säädetään.

62 §

Oikeudenkäyntikulut ja kunnalle suoritettava korvaus

Asiaan osalliset vastaavat itse menettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksista. Edellä 57 §:n 1 momentissa tarkoitettussa väitteiden ja, jos erityistä syytä on, maksuohjelman raukeamista koskevan hakemuksen käsittelyssä sovelletaan kuitenkin vastaavasti, mitä oikeudenkäyntikuluista riita-asiassa säädetään. *Velallisen velvollisuudesta korvata selvittäjän palkkio ja korvaus kustannuksista säädetään 70 §:n 1 momentissa.*

62 a §

Ilmoitukset ja tiedoksiantotapa

Maksuohjelmaa koskevan päätöksen antamispäivä on ilmoitettava velalliselle, kaikille velkojille, velallisen kotipaikan ulosottoviranomaiselle ja selvittäjälle, jos sellainen on määrätty. Ilmoituksessa on mainittava, onko maksuohjelmaehdotusta muutettu sen jälkeen, kun ehdotus on toimitettu asiaan osallisille. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä velkojalle, jonka saatava velalliselta on vähäinen ja joka ei ole toimittanut lausumaa maksuohjelmaehdotuksesta. *Maksuohjelman muuttamista koskevan päätöksen antamispäivä on ilmoitettava velalliselle ja niille velkojille, joille asiassa on varattu tilaisuus tulla kuulluksi. Maksuohjelman rau-*

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

keamisesta on ilmoitettava velalliselle, kaikille velkojille ja velallisen kotipaikan ulosottoviranomaiselle.

63 §

Muutoksenhaku

Jos päätökseen, jolla velkajärjestelyä koskeva hakemus on hylätty, on haettu muutosta ja velallinen on asetettu konkurssiin ennen asian ratkaisemista muutoksenhakutuomioistuimessa, konkurssi raukeaa, jos velkajärjestely aloitetaan.

70 §

Selvittäjän palkkio ja kustannusten korvaaminen

Selvittäjällä on oikeus saada *valtion varoista* tehtävästään kohtuullinen palkkio sekä korvaus hänelle aiheutuneista, tehtävän kannalta tarpeellisista kustannuksista. Jos selvittäjä on määrätty huolehtimaan maksuohjelmassa vahvistetusta rahaksimuutosta, palkkio ja kustannukset tästä tehtävästä otetaan kuitenkin omaisuuden myyntihinnasta. Jos selvittäjänä on toiminut yleinen oikeusavustaja, palkkio ja korvaus suoritetaan kunnalle. Oikeusministeriö vahvistaa palkkion ja korvausten perusteet.

70 §

Selvittäjän palkkio ja kustannusten korvaaminen

Selvittäjällä on oikeus saada tehtävästään kohtuullinen palkkio sekä korvaus hänelle aiheutuneista, tehtävän kannalta tarpeellisista kustannuksista. *Velallisen on maksettava selvittäjän saatavasta määrä, joka vastaa velallisen maksuvaraa enintään maksuohjelman vahvistamisen tai muuttamisen jälkeen seuraavien neljän kuukauden ajalta. Saatava määrätään maksettavaksi valtion varoista siltä osin kuin velallisen maksettavat suoritukset eivät sitä kata. Jos hakemus hylätään, saatava määrätään maksettavaksi valtion varoista. Velallisen on tällöin korvattava valtiolle sen varoista maksettu saatava, jos hakemuksen hylkääminen on perustunut siihen, että velallinen on laiminlyönyt menettelyyn liittyviä velvollisuuksiaan.* Jos selvittäjä on määrätty huolehtimaan maksuohjelmassa vahvistetusta rahaksimuutosta, palkkio ja kustannukset tästä tehtävästä otetaan kuitenkin omaisuuden myyntihinnasta. Jos selvittäjänä on toiminut yleinen oikeusavustaja, palkkio ja korvaus suoritetaan kunnalle. Oikeusministeriö vahvistaa palkkion ja korvausten perusteet.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

84 §

84 §

Velkojan oikeus eräiden tietojen saamiseen

Maksuohjelman nojalla velkojalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada veroviranomaiselta velkajärjestelyn kannalta tarpeelliset tiedot velallisen antamasta veroilmoituksesta sekä tiedot työvoimaviranomaiselta siitä, onko velallinen ilmoittautunut työvoimatoimistoon, onko hänelle tarjottu työtä ja onko hän kieltäytynyt työstä.

Velkojan oikeus eräiden tietojen saamiseen

Maksuohjelman nojalla velkojalla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada veroviranomaiselta velkajärjestelyn kannalta tarpeelliset *velallisen verotusta koskevat tiedot* sekä tiedot työvoimaviranomaiselta siitä, onko velallinen ilmoittautunut työvoimatoimistoon, onko hänelle tarjottu työtä ja onko hän kieltäytynyt työstä.

Ulosottomies voi, jos siihen on erityistä syytä, velkojan vaatimuksesta maksuohjelman aikana tehdä velallisesta ulosottolain 3 luvun 33 §:ssä tarkoitetun ulosottoselvityksen.

85 §

Sopimukseen perustuvan velkajärjestelyn laiminlyönti ja muuttaminen

Jos tässä laissa tarkoitetun velallisen ja velkojan kesken on sovittu velkajärjestelystä eikä sopimuksessa ole muuta määrätty, sopimusta voidaan velallisen tai velkojan vaatimuksesta muuttaa vastaavin perustein kuin maksuohjelmaa voidaan 44 §:n 1 momentin mukaan muuttaa. Jolleivät osapuolet pääse muutoksesta sopimukseen kahden kuukauden kuluessa siitä, kun muutosvaatimus on saatettu toisen osapuolen tietoon, sopimuksen muuttamista vaatinut osapuoli saa kanteella vaatia tuomioistuimelta päätöstä sopimuksen muuttamisesta.

Jos tässä laissa tarkoitetun velallisen ja velkojan kesken on sovittu velkajärjestelystä eikä sopimuksessa ole muuta määrätty, sopimusta voidaan velallisen tai velkojan vaatimuksesta muuttaa vastaavin perustein kuin maksuohjelmaa voidaan 44 §:n 1—3 momentin mukaan muuttaa. Jolleivät osapuolet pääse muutoksesta sopimukseen kahden kuukauden kuluessa siitä, kun muutosvaatimus on saatettu toisen osapuolen tietoon, sopimuksen muuttamista vaatinut osapuoli saa kanteella vaatia tuomioistuimelta päätöstä sopimuksen muuttamisesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199.

Tämän lain 9 a §:ää ja 10 §:n 1—4 kohtaa ei kuitenkaan sovelleta, jos hakemus on tullut vireille 11 päivänä lokakuuta 1996 tai sitä aikaisemmin. Tällöin sovelletaan kuitenkin yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 30 §:n 2 momenttia. Tämän lain 70 §:n 1 momenttia ei sovelleta, jos maksuohjelmaehdotus on toimitettu asiaan osallisille ennen lain voimaantuloa.

Tämän lain säännöksiä maksuohjelman muuttamisesta ja raukeamisesta sovelletaan, jos maksuohjelman muuttamista tai rau-

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

keamista koskeva asia on vireillä kärjäoikeudessa tämän lain voimaan tullessa eikä päätöksen antamispäivää ole ilmoitettu tai jos asia tulee vireille tämän lain tultua voimaan. Muutoksenhakutuomioistuimessa sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä maksuohjelman muuttamista ja raukeamista koskevassa asiassa, joka on ennen tämän lain voimaantuloa ratkaistu alemmassa tuomioistuimessa ja sellaisessa asiassa myös kärjäoikeudessa, jos asia on muutoksenhakutuomioistuimesta palautettu kärjäoikeuteen.

Jos maksuohjelma on vahvistettu ennen tämän lain voimaantuloa, on velallisen maksuvelvollisuudesta voimassa mitä tämän lain 40 §:n 1 momentissa säädetään ja maksuohjelman täytäntöönpanokelpoisuudesta ja täytäntöönpanosta mitä 42 §:n 1—3 momentissa säädetään.

Tämän lain 31 a §:ää ei sovelleta, jos päätös velkajärjestelyn aloittamisesta on tehty ennen lain voimaantuloa.

Tämän lain 61 §:n 1 momentin säännöstä määräajasta maksuohjelman raukeamista koskevan hakemuksen tekemiseksi ei sovelleta, jos maksuohjelma on päättynyt ennen lain voimaantuloa.

Tämän lain 43 a §:ää ei sovelleta, jos velallinen on kuollut ennen lain voimaantuloa.
